

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

ด้วยความพยายามอย่างดีที่สุดในการเก็บรวบรวมข้อมูลแรงงานนอกระบบที่ผ่านการวางแผนการสุ่มตัวอย่าง การนับจุดหรือสร้างกรอบตัวอย่างขึ้น การกำหนดขนาดตัวอย่างและการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเป็นตัวแทน (Representativeness) และข้อมูลที่มีคุณภาพเชื่อถือได้ในภาคสนาม ทำให้ได้ตัวอย่างแรงงานนอกระบบที่ให้ข้อมูลซึ่งมีสามารถนำมาเสนอ พรรณนา อธิบาย อ้างอิง อธิบายความ และสรุปความ จำนวนทั้งสิ้น ๑,๘๙๘ ราย จากจำนวนที่เก็บได้จริง ๑,๙๓๔ ราย ซึ่งมีได้นำเอาข้อมูลที่พนักงานสัมภาษณ์ในภาคสนามลงความเห็นว่าเป็นข้อมูลที่ไม่มีความเหมาะสมใช้ ซึ่งเกิดจากความไม่ตั้งใจและไม่เต็มใจให้ข้อมูลของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่างบางราย อย่างไรก็ตาม จำนวนตัวอย่างที่ใช้ได้จริงเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนตัวอย่างที่ไม่นับเอาความคลาดเคลื่อนที่อาจจะเกิดขึ้นในภาคสนามก็ถือว่ามากกว่าที่ต้องการ ในขณะที่ แบบนับจุดที่คาดการณ์ไว้จะจัดทำเพียงร้อยละ ๐.๑ ของจำนวนแรงงานนอกระบบทั้งหมดที่มีอยู่ตามการรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ด้วยความอนุเคราะห์จากผู้ประสานงานในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนทำให้งานศึกษานี้สามารถจัดทำกรอบตัวอย่างได้มากถึง ๒๖,๘๐๖ ราย จากที่ต้องการเพียง ๒๔,๓๐๑ ราย (ตาราง ๔-๑)

ตาราง ๔-๑ จำนวนประชากร จำนวนนับจุด ขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เปรียบเทียบกับจำนวนนับจุดและขนาดตัวอย่างที่เก็บได้จริง จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	ประชากร	ร้อยละ	จำนวน นับจุด	ขนาด ตัวอย่าง	ตัวอย่างที่ ต้องการ	จำนวนนับ จุดได้จริง	ตัวอย่างที่ เก็บได้จริง	ร้อยละ
กรุงเทพมหานคร	๑,๓๑๒,๒๐๐	๕.๕๐	๑,๓๑๓	๓๐๒	๓๖๒	๑,๒๕๖	๓๑๖	๘๗.๒๙
ภาคกลาง	๔,๕๔๔,๑๐๐	๑๘.๗๐	๔,๕๔๔	๓๕๗	๔๒๘	๔,๗๖๓	๓๔๗	๘๑.๐๗
ภาคเหนือ	๕,๒๙๗,๔๐๐	๒๑.๘๐	๕,๒๙๗	๓๖๑	๔๓๓	๕,๐๐๐	๔๐๘	๙๔.๒๓
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๐,๐๘๔,๕๐๐	๔๑.๕๐	๑๐,๐๘๕	๓๗๕	๔๕๐	๑๒,๘๐๐	๔๓๐	๙๕.๕๖
ภาคใต้	๓,๐๖๑,๘๐๐	๑๒.๖๐	๓,๐๖๒	๓๔๕	๔๑๔	๒,๙๘๗	๓๙๗	๙๕.๘๙
รวม	๒๔,๓๐๐,๐๐๐	๑๐๐.๐๐	๒๔,๓๐๑	๑,๗๔๐	๒,๐๘๗	๒๖,๘๐๖	๑,๘๙๘	๙๐.๙๔

ด้วยขนาดตัวอย่างที่เก็บได้จริงเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดตัวอย่างที่ต้องการ ซึ่งคิดเป็นมากกว่าร้อยละ ๙๐ ของขนาดตัวอย่างที่ต้องการ โดยเชื่อได้ว่าเป็นข้อมูลที่มีคุณภาพน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในการประมวลผลในขั้นตอนต่อไปตามวิธีการนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยใคร่ขอนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ตามเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามและการจัดทำการประชุมกลุ่มย่อย โดยในส่วนของแบบสอบถามจะนำเสนอในแต่ละตอนประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ทศนคติของแรงงานนอกระบบที่มีต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ข้อมูลว่าด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และระดับการเตรียมความพร้อมในมิติต่าง ๆ ในขณะที่ผลการประชุมกลุ่มย่อยจะเสริมเพื่อสะท้อนความเห็นในเชิงลึกบางประเด็นที่สนใจ นอกจากนั้น ในบทที่ผู้วิจัยจะได้อภิปรายผลการศึกษาที่ได้เปรียบเทียบกับเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์กับงานศึกษา แนวคิด และทฤษฎีที่ได้ทบทวนมาก่อนหน้า และนำเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการที่คิดว่าควรจะเป็นซึ่งสอดคล้องและเหมาะสมกับความพร้อมของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยเราต่อไป

๑. ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง

๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

จากจำนวนตัวอย่างแรงงานนอกระบบที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นหนึ่งเพื่อใช้ในการตอบโจทยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้จำนวน ๑,๘๘๘ ราย ในส่วนที่เป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล พบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้นั้นเป็นเพศหญิง ซึ่งมากกว่าเพศชายเกือบ ๒ เท่า อายุซึ่งกำหนดไว้ตามขอบเขตของการวิจัยว่าต้องการศึกษาแรงงานนอกระบบที่มีระยะเวลาก่อนที่จะเกษียณอายุ ๑-๒๐ หรือก่อนที่จะอายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์สักระยะหนึ่งนั้น จากข้อมูลที่เกิดขึ้นได้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอายุอยู่ระหว่าง ๔๕-๕๔ ปี รองลงมาคือ อายุ ๕๐-๕๔ ปี ในขณะที่กลุ่มแรงงานนอกระบบที่ยังมีเวลาเตรียมความพร้อมพอสมควรคือ ระหว่างอายุ ๔๐-๔๔ ปี และกลุ่มที่มีเวลาเตรียมความพร้อมน้อยเต็มทีคือ ระหว่างอายุ ๕๕-๕๙ ปี มีจำนวนใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม โดยเฉลี่ยแล้วจะมีอายุประมาณ ๕๐ ปี สำหรับการศึกษาเกือบ ๒ ใน ๓ เป็นผู้ที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีเพียงร้อยละ ๒๐ ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป ในขณะที่สถานการณ์สมรสของแรงงานนอกระบบที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้นั้น มากกว่า ๓ ใน ๔ สมรสแล้วและยังอยู่ด้วยกัน แต่มีร้อยละ ๑๐ ที่ครองตัวเป็นโสด สำหรับคนที่มีสถานภาพสมรสแล้วมีเพียงร้อยละ ๑๔ ที่ไม่มีบุตร แต่มีมากถึงร้อยละ ๘๖ ที่มีบุตร และสัดส่วนของการมีบุตรชายมากกว่าหญิงจะสูงกว่าการมีบุตรหญิงมากกว่าชายเล็กน้อย นอกจากนี้ จากข้อมูลที่เกิดขึ้นมารวมได้ยังพบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่จะนิยมอยู่ในลักษณะของครอบครัวเดี่ยวมากกว่าที่จะเป็นครอบครัวขยาย และเป็นคนในท้องถิ่นมากกว่าที่จะเป็นคนต่างถิ่น (ตาราง ๔-๒)

ตาราง ๔-๒ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	หญิง	๑,๒๒๒	๖๔.๕๙
	ชาย	๖๗๐	๓๕.๔๑
อายุ	๔๐-๔๔	๔๐๔	๒๑.๒๙
	๔๕-๔๙	๕๙๕	๓๑.๓๕
	๕๐-๕๔	๔๘๖	๒๕.๖๑
	๕๕-๕๙	๔๑๓	๒๑.๗๖
	(ต่ำสุด ๔๐ ปี สูงสุด ๕๙ ปี เฉลี่ย ๔๙.๔๙ ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๕.๔๑ ปี)		
การศึกษาสูงสุด			
ไม่ได้เรียนหนังสือ		๗๕	๓.๙๖
ประถมศึกษาปีที่ ๖ หรือต่ำกว่า		๑,๒๑๔	๖๔.๐๖
มัธยมศึกษาปีที่ ๓		๒๒๓	๑๑.๗๗
มัธยมศึกษาปีที่ ๖ หรือเทียบเท่า		๒๐๙	๑๑.๐๓
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)		๖๙	๓.๖๔
ปริญญาตรี		๙๒	๔.๘๕
สูงกว่าปริญญาตรี		๑๓	๐.๖๙
สถานภาพสมรส	โสด	๑๙๐	๑๐.๐๒
	สมรส	๑,๔๔๐	๗๕.๙๕
	หม้าย	๑๖๑	๘.๔๙
	แยกกันอยู่	๒๙	๑.๕๓
	หย่าร้าง	๗๖	๔.๐๑
มีบุตร	ไม่มีบุตร	๒๖๗	๑๔.๑๐
	มีบุตร	๑,๖๒๗	๘๕.๙๐
ลักษณะครอบครัว	หญิงมากกว่าชาย	๕๖๒	๓๔.๗๖
	เท่า ๆ กัน	๔๗๘	๒๙.๕๖
	ชายมากกว่าหญิง	๕๗๗	๓๕.๖๘
	ครอบครัวเดี่ยว	๑,๔๔๑	๗๕.๙๒
	ครอบครัวขยาย	๔๕๗	๒๔.๐๘
ภูมิลำเนา	คนในท้องถิ่น	๑,๖๐๑	๘๔.๓๕
	คนต่างถิ่น	๒๙๗	๑๕.๖๕

บุคลิกภาพของแรงงานนอกระบบที่วัดตามแนวคิดของ Eysenck (Eysenck Personality Inventory) พบว่า แรงงานนอกระบบมากกว่าร้อยละ ๗๐ เป็นผู้ที่บุคลิกภาพเก็บตัวแต่มีความมั่นคง กล่าวคือ มีลักษณะของบุคลิกภาพที่นิยมพึ่งพาผู้อื่น รับฟังคำแนะนำผู้อื่นและมักจะทำให้ผู้อื่นเป็นผู้ตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ ให้มากกว่าที่จะเป็นผู้ตัดสินใจเอง แต่ในขณะเดียวกัน มักจะเป็นผู้ที่ต่อต้านแต่ไม่แสดงออก ด้วยภาวะอารมณ์ที่ สุขุม เยือกเย็น ชอบแยกตัวและทำสิ่งต่าง ๆ ตามลำพัง ควบคุมตัวเองได้ดี ซึ่งบุคลิกภาพเช่นนี้ของแรงงานนอกระบบโดยส่วนใหญ่ น่าที่จะส่งผลกระทบต่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้สูงอายุและการตัดสินใจเข้าร่วม ในระบบการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ที่ภาครัฐจะจัดให้ในอนาคตอันใกล้ (ตาราง ๔-๓ และตาราง ๔-๔)

ตาราง ๔-๓ บุคลิกภาพของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

บุคลิกภาพ	ประจำ	บ่อย ๆ	บางครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่เคย	จำนวน
ท่านมักสะเทือนใจง่าย	๔.๖๕	๑๒.๑๐	๔๐.๘๐	๒๕.๖๓	๑๖.๘๑	๑,๘๙๒
ท่านชอบแสวงหาสิ่งที่เร้าร้อนและตื่นเต้นทำ	๔.๘๒	๑๑.๙๖	๒๘.๐๖	๒๕.๓๖	๒๙.๘๐	๑,๘๘๙
ท่านชอบคิดอะไรต่าง ๆ นานาจนนอนไม่หลับ	๕.๐๒	๑๔.๙๕	๓๕.๒๔	๒๕.๕๒	๑๙.๒๘	๑,๘๙๓
ท่านมักน้อยใจง่าย	๖.๗๓	๑๓.๕๑	๓๔.๓๘	๒๖.๖๔	๑๘.๗๕	๑,๘๘๘
ท่านชอบคิดฝันในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้	๔.๕๗	๑๐.๑๖	๒๙.๕๗	๒๔.๕๒	๓๑.๑๗	๑,๘๘๐
ท่านมักกระวนกระวายใจจนนั่งไม่ติด	๓.๖๗	๑๑.๓๗	๒๖.๒๐	๒๘.๑๖	๓๐.๖๑	๑,๘๘๒
ท่านชอบสนทนากับคนอื่นมาก แม้จะเป็นคนแปลกหน้า	๖.๗๒	๑๕.๙๓	๒๕.๘๙	๒๕.๖๗	๒๕.๗๘	๑,๘๘๙
ท่านมักรู้สึกเบื่อหน่ายบ่อย	๔.๕๖	๑๒.๑๖	๓๔.๔๑	๓๐.๗๕	๑๘.๒๒	๑,๘๘๓
ท่านมักวิตกกังวลในสิ่งที่ควรพูดหรือควรทำ	๔.๖๐	๑๑.๓๘	๓๕.๗๑	๒๕.๑๓	๒๓.๑๗	๑,๘๙๐
ท่านมักชอบทำสิ่งที่ทำให้เกิดความตื่นเต้น	๔.๑๘	๑๐.๙๑	๒๕.๒๐	๒๔.๔๐	๓๕.๓๑	๑,๘๘๙

ตาราง ๔-๔ บุคลิกภาพของแรงงานนอกระบบจำแนกตามลักษณะบุคลิกภาพ ๔ แบบ

บุคลิกภาพ	จำนวน	ร้อยละ
แสดงตัว-มั่นคง	๘๐	๔.๓๖
แสดงตัว-หวั่นไหว	๑๕๖	๘.๕๐
เก็บตัว-มั่นคง	๑,๓๔๑	๗๓.๐๔
เก็บตัว-หวั่นไหว	๒๕๙	๑๔.๑๑
รวม	๑,๘๓๖	๑๐๐.๐๐

๑.๒ ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ

ข้อมูลอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของแรงงานนอกระบบคือ ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ อาชีพหลักของแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่จากการสำรวจ สังกัดและสอบถามโดยพนักงานสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่แล้วแรงงานนอกระบบจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาทิเช่น ทำนา ทำไร่ รับจ้างทั่วไป และค้าขาย เมื่อสอบถามถึงประสบการณ์การทำงานพบว่า โดยเฉลี่ยทำงานมาแล้วประมาณ ๑๘-๑๙ ปี และส่วนใหญ่จะมีอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก ซึ่งทำให้มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง ๓,๐๐๐-๑๔,๙๙๙ บาท โดยคิดเป็นมากกว่า ๓ ใน ๔ ของแรงงานนอกระบบทั้งหมดที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้ ในขณะที่กลุ่มแรงงานนอกระบบที่มีรายได้ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ บาทต่อเดือนหรือหาเงินได้ไม่ถึง ๑๐๐ บาทต่อวัน และกลุ่มที่มีรายได้ตั้งแต่ ๑๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป พบว่ามีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน หากเปรียบเทียบระหว่างรายได้กับรายจ่ายพบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งมีรายได้กับรายจ่ายพอ ๆ กัน ในขณะที่อีกครึ่งหนึ่งส่วนใหญ่แล้วจะมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ซึ่งน่าที่จะเป็นผลทำให้แรงงานนอกระบบเกือบร้อยละ ๗๐ เป็นผู้ที่มีการหนี้สิน อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามถึงเงินออมหรือเงินเก็บ ตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่า “มี” (ตาราง ๔-๕)

ตาราง ๔-๕ ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์ทำงาน		
ต่ำกว่า ๑๐ ปี	๔๔๐	๒๗.๗๑
๑๐-๑๙ ปี	๓๖๒	๒๒.๘๐
๒๐-๒๙ ปี	๓๕๔	๒๒.๒๙
๓๐-๓๙ ปี	๓๐๔	๑๙.๑๔
๔๐ ปีขึ้นไป	๑๒๘	๘.๐๖
(ต่ำสุด ๐ ปี สูงสุด ๕๔ ปี เฉลี่ย ๑๘.๔๖ ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑๒.๔๒)		
อาชีพเสริม/อาชีพรอง		
ไม่มี	๗๘๘	๔๑.๕๔
มี	๑,๑๐๙	๕๘.๔๖
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ บาท	๒๑๐	๑๒.๗๑
๓,๐๐๐-๑๔,๙๙๙ บาท	๑,๒๔๒	๗๕.๑๘
๑๕,๐๐๐ บาทขึ้นไป	๒๐๐	๑๒.๑๑
(ต่ำสุด ๕๐๐ บาท สูงสุด ๓๐๐,๐๐๐ บาท เฉลี่ย ๗,๘๕๔ บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑๑,๘๘๘ บาท)		
รายรับเปรียบเทียบกับรายจ่าย		
พอ ๆ กัน	๙๓๗	๕๐.๑๓
รายรับมากกว่า	๑๗๖	๙.๔๒
รายจ่ายมากกว่า	๗๕๖	๔๐.๔๕
การออมเงิน		
ไม่มี	๗๖๙	๔๐.๙๓
มี	๑,๑๑๐	๕๙.๐๗
ภาระหนี้สิน		
ไม่มี	๕๗๑	๓๐.๔๒
มี	๑,๓๐๖	๖๙.๕๘

๑.๓ ข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพ

ในด้านสุขภาพของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่างจำนวน ๑,๘๘๘ ราย ต่อข้อคำถามที่ถามว่า “ในระยะเวลา ๑ ปีที่ผ่านมา ท่านเคยเจ็บป่วยหรือไม่ อย่างไร?” พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ (เคย) เจ็บป่วยแต่ไม่มีความจำเป็นต้องพบแพทย์ สามารถหายาทานเองหรือหายเองได้ โดยเฉพาะอาการเจ็บป่วยทั่วไป เช่น ปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้ หรืออื่น ๆ ที่เป็นประจำแต่ไม่มีความจำเป็นต้องหาหมอ คิดเป็นร้อยละ ๔๑ รองลงมาคือ เจ็บป่วยเล็กน้อยแต่มีความจำเป็นต้องพบแพทย์ คิดเป็นร้อยละ ๓๓ ไม่เคยเจ็บป่วยเลย คิดเป็นร้อยละ ๑๖ และกลุ่มที่เจ็บป่วยบ่อยและต้องพบแพทย์เป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ตามลำดับ (ตาราง ๔-๖)

ตาราง ๔-๖ ข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ในระยะเวลา ๑ ปี ที่ผ่านมา เคยเจ็บป่วยหรือไม่		
ไม่เคย	๓๐๒	๑๖.๐๒
เจ็บป่วยแต่ไม่ต้องพบแพทย์	๗๗๗	๔๑.๒๒
เจ็บป่วยเล็กน้อยแต่ต้องพบแพทย์	๖๑๙	๓๒.๘๔
เจ็บป่วยบ่อยและต้องพบแพทย์เป็นประจำ	๑๘๗	๙.๙๒

๑.๔ ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคม

ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคมเป็นข้อมูลอีกด้านหนึ่งที่ผู้วิจัยสนใจ โดยสอบถามจากแรงงานนอกระบบเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานนอกระบบผู้ให้ข้อมูลกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้พบว่า ต่อข้อคำถามที่ถามเกี่ยวกับคนหรือกลุ่มคนที่อยากจะอาศัยอยู่ด้วยและคาดว่าจะต้องอยู่ด้วยเมื่ออายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์หรืออยู่ในภาวะความเป็นผู้สูงอายุนั้น พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการจะอยู่กับคู่สมรสและบุตร มีเพียงร้อยละ ๓ ที่อยากจะอยู่คนเดียว ในขณะที่ ในความเป็นจริง แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ก็คิดว่าจะอยู่กับคู่สมรสและบุตรเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างบุตรชายและบุตรหญิง พบว่าในใจจริงอยากจะอยู่กับบุตรชายมีสัดส่วนมากกว่าบุตรหญิงแต่ในความเป็นจริงกลับมีสัดส่วนที่จะต้องอยู่กับบุตรหญิงมากกว่าบุตรชาย อย่างไรก็ตามสัดส่วนดังกล่าวที่พบจากผลการศึกษาไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก นอกจากนั้น เมื่อสอบถามถึงความเป็นสมาชิกกลุ่ม แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มชมรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉลี่ยไม่น้อยกว่า ๒ ชมรมหรือกลุ่มกิจกรรม อาทิเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น (ตาราง ๔-๗)

ตาราง ๔-๗ ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคมของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคม	จำนวน	ร้อยละ
เมื่ออายุ ๖๐ ยากอยู่กับใคร?		
อยู่คนเดียว	๙๔	๓.๐๘
บุตรชาย	๓๕๒	๑๑.๕๔
บุตรสาว	๓๔๓	๑๑.๒๕
คู่สมรส	๖๖๓	๒๑.๗๔
คู่สมรสและบุตร	๙๔๑	๓๐.๘๖
ญาติพี่น้อง	๑๒๘	๔.๒๐
เพื่อน	๓๓๘	๑๑.๐๙
บ้านพักคนชรา	๔๗	๑.๕๔
ยังไม่ได้คิด	๖๕	๒.๑๓
อื่น ๆ	๗๘	๒.๕๖
เมื่ออายุ ๖๐ จะอยู่กับใคร?		
อยู่คนเดียว	๙๔	๓.๑๒
บุตรชาย	๓๕๑	๑๑.๖๕
บุตรสาว	๓๗๖	๑๒.๔๘
คู่สมรส	๖๑๔	๒๐.๓๙
คู่สมรสและบุตร	๙๖๓	๓๑.๙๗
ญาติพี่น้อง	๑๑๖	๓.๘๕
เพื่อน	๒๙๙	๙.๙๓
บ้านพักคนชรา	๕๐	๑.๖๖
ยังไม่ได้คิด	๖๕	๒.๑๖
อื่น ๆ	๘๔	๒.๗๙
การเป็นสมาชิกชมรม/กิจกรรม		
ไม่ได้เป็น	๘๔๘	๔๕.๘๔
เป็น	๑,๐๐๒	๕๔.๑๖
(ต่ำสุด ๑ ชมรม สูงสุด ๒๒ ชมรม เฉลี่ย ๒.๑๓ ชมรม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๗๕ ชมรม)		

ความสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งกลุ่มที่เป็นเพื่อนสนิท เพื่อนร่วมกิจกรรม เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนบ้านพบว่า กลุ่มที่เป็นเพื่อนบ้านเป็นกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มเพื่อนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม อาทิเช่น กลุ่มเพื่อนที่ทำบุญ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่าด้วยกัน กลุ่มเพื่อนสนิทและกลุ่มเพื่อนร่วมงานตามลำดับ โดยรวมแล้ว ความสัมพันธ์กับบุคคลนัยสำคัญที่เป็นเพื่อนนั้นส่วนใหญ่มีสัมพันธภาพในระดับที่ดีสามารถให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องต่าง ๆ หากมีความจำเป็นได้ มีเพียงร้อยละ ๒ เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับเพื่อนไม่ว่ากลุ่มใดไม่สู้จะดีนัก (ตาราง ๔-๘ และตาราง ๔-๙)

ตาราง ๔-๘ ความสัมพันธ์กับเพื่อนของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

	ความสัมพันธ์กับเพื่อน	จริงที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริงบ้าง	จริงน้อย	ไม่จริงเลย	จำนวน
๑	ท่านมีเพื่อนสนิทที่สามารถปรับทุกข์ด้วยได้	๑๖.๖๘	๔๕.๒๓	๒๓.๙๙	๗.๔๗	๖.๖๒	๑,๘๘๘
๒	ท่านมีเพื่อนสนิทที่ติดต่อและไปมาหาสู่กันเป็นประจำ	๑๖.๒๕	๔๔.๗๓	๒๔.๙๓	๗.๙๙	๖.๐๙	๑,๘๘๙
๓	ท่านมีเพื่อนร่วมกิจกรรมในสังคมด้วยเสมอ	๒๒.๒๙	๔๖.๒๗	๒๐.๙๑	๗.๐๔	๓.๔๙	๑,๘๘๙
๔	ท่านมีโอกาสได้พบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ ประสบการณ์กับเพื่อนขณะทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม	๑๘.๔๔	๔๓.๘๓	๒๔.๔๘	๘.๐๐	๕.๒๕	๑,๘๘๗
๕	ท่านรู้สึกถูกทอดทิ้งจากเพื่อนร่วมงาน	๕.๐๐	๑๒.๗๖	๑๕.๓๑	๒๑.๓๒	๔๕.๖๑	๑,๘๘๑
๖	เพื่อนร่วมงานให้ความสำคัญกับท่าน	๑๓.๗๒	๔๓.๙๗	๒๖.๕๘	๑๐.๑๐	๕.๖๔	๑,๘๘๑
๗	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านได้เมื่อจำเป็น	๒๓.๑๓	๔๕.๖๙	๒๑.๐๒	๙.๐๕	๑.๑๑	๑,๘๘๙
๘	ท่านให้ความช่วยเหลือกับเพื่อนบ้านเป็นประจำ	๒๕.๑๓	๔๔.๓๙	๒๐.๗๙	๘.๐๔	๑.๖๔	๑,๘๙๐

ตาราง ๔-๙ ความสัมพันธ์กับเพื่อนของแรงงานนอกระบบ จำแนกตามกลุ่มเพื่อน (คิดเป็นร้อยละ)

ความสัมพันธ์กับเพื่อน	น้อย	ปานกลาง	มาก	จำนวน
เพื่อนสนิท	๑๐.๒๓	๓๗.๓๓	๕๒.๔๔	๑,๘๘๖
เพื่อนร่วมกิจกรรม	๗.๗๕	๓๓.๗๐	๕๘.๕๕	๑,๘๘๔
เพื่อนร่วมงาน	๒.๐๓	๕๐.๕๖	๔๗.๔๑	๑,๘๗๑
เพื่อนบ้าน	๘.๓๗	๒๗.๑๗	๖๔.๔๖	๑,๘๘๘
รวม	๒.๑๐	๔๒.๔๗	๕๕.๔๔	๑,๘๕๘

๒. ทศนคติต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ

๒.๑ ทศนคติต่อการเป็นผู้สูงอายุ

จากการสอบถามแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่างจำนวน ๑,๘๙๘ รายเกี่ยวกับทศนคติที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุหรือเป็นความรู้สึกที่มีต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งปรับจากแบบวัดความรู้สึกต่อการเกษียณอายุของมธุริน วรศักดิ์ (๒๕๕๐) ด้วยการตั้งข้อคำถามที่เป็นคำถามเชิงบวก ๘ ข้อ และข้อคำถามเชิงลบอีก ๒ ข้อ (ข้อ ๕ และข้อ ๙) รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑๐ ข้อ พบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วแรงงานนอกระบบที่ตอบคำถามในส่วนนี้ค่อนข้างจะมีทศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้สูงอายุในภาพรวม โดยเฉพาะการมองว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ยังคงสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ วัยสูงอายุเป็นช่วงเวลาแห่งความเป็นอิสระและเสรีภาพ อีกทั้งยังเป็นช่วงเวลาแห่งการพักผ่อนได้อย่างเต็มที่ ถึงแม้กระนั้นก็ตาม การเข้าสู่วัยสูงอายุหรือการเป็นผู้สูงอายุก็มีใช้สิ่งที่เขาเหล่านั้นรอคอย (ตาราง ๔-๑๐)

ตาราง ๔-๑๐ ทศนคติต่อการเป็นผู้สูงอายุของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

	ทศนคติต่อการเป็นผู้สูงอายุ	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	จำนวน
๑	ในวัยสูงอายุจะเป็นช่วงเวลาแห่งอิสระและเสรีภาพ	๑๖.๗๖	๓๖.๕๗	๓๐.๒๙	๘.๗๐	๗.๖๘	๑,๘๖๒
๒	ในวัยสูงอายุจะเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดในชีวิตของท่าน	๑๕.๒๓	๒๘.๘๕	๓๐.๖๘	๑๕.๒๓	๑๐.๐๑	๑,๘๕๘
๓	การเป็นผู้สูงอายุ เป็นโอกาสที่จะทำให้ท่านได้พักผ่อนเต็มที่	๑๖.๕๗	๓๔.๔๘	๒๘.๖๖	๑๔.๑๙	๖.๑๐	๑,๘๕๓
๔	การเป็นผู้สูงอายุ เป็นโอกาสที่ท่านจะได้ทำในสิ่งที่ต้องการ	๑๑.๙๒	๒๘.๓๖	๓๔.๙๖	๑๓.๗๕	๑๑.๐๑	๑,๘๖๒
๕	ในวัยสูงอายุของท่านจะไม่ได้รับการยกย่องจากผู้อื่น	๘.๒๒	๒๒.๗๗	๓๒.๗๖	๑๗.๐๘	๑๙.๑๗	๑,๘๖๒
๖	ชีวิตในวัยสูงอายุของท่านจะเป็นช่วงเวลาที่มีความสุข	๑๔.๓๕	๓๑.๔๓	๓๓.๗๕	๑๕.๓๑	๕.๑๖	๑,๘๖๑
๗	ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ยังคงสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้	๒๔.๗๓	๔๐.๖๐	๒๑.๐๖	๙.๖๑	๔.๐๐	๑,๘๕๒
๘	เมื่อนึกถึงการเข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว ท่านรู้สึกว่าเป็นเรื่องน่ายินดี	๑๓.๒๕	๒๖.๙๓	๓๐.๑๕	๑๔.๓๒	๑๕.๓๔	๑,๘๖๔
๙	ท่านรู้สึกกังวลเมื่อนึกถึงการเป็นผู้สูงอายุ	๑๓.๒๐	๒๓.๕๕	๒๖.๘๘	๑๙.๑๐	๑๗.๒๗	๑,๘๖๔
๑๐	การเข้าสู่วัยสูงอายุ เป็นสิ่งที่ท่านรอคอย	๘.๖๓	๑๙.๑๓	๒๒.๕๖	๒๑.๙๗	๒๗.๗๑	๑,๘๖๖

๒.๒ การให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในมิติต่าง ๆ ก่อนเป็นผู้สูงวัย

ด้านการให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคตอันใกล้ โดยให้เรียงลำดับตามความสำคัญในทัศนะของแรงงานนอกระบบ ประกอบด้วยมิติด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านที่อยู่อาศัย พบว่า แรงงานนอกระบบประมาณครึ่งหนึ่งให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุใน “มิติด้านสุขภาพ” เป็นลำดับแรก รองลงมา ได้แก่ มิติด้านที่อยู่อาศัย มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคม ตามลำดับ (ตาราง ๔-๑๑)

ตาราง ๔-๑๑ การให้ความสำคัญมากที่สุดกับการเตรียมความพร้อมในมิติทั้ง ๔ ด้าน (คิดเป็นร้อยละ)

ด้าน	ลำดับที่				จำนวน
	๑	๒	๓	๔	
สังคม	๑๐.๓๔	๑๐.๒๘	๒๖.๕๕	๕๒.๘๓	๑,๘๑๙
เศรษฐกิจ	๑๖.๙๙	๒๗.๑๐	๓๙.๐๙	๑๖.๘๒	๑,๘๑๙
สุขภาพ	๕๐.๐๕	๓๐.๗๐	๑๓.๑๖	๖.๐๙	๑,๘๒๔
ที่อยู่อาศัย	๒๒.๘๐	๓๑.๙๘	๒๑.๑๕	๒๔.๐๗	๑,๘๒๐

๔.๓ ทักษะชีวิตที่มีต่อบทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กร และรัฐต่อการดูแลผู้สูงอายุ

ทัศนคติที่มีต่อบทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุนั้น จากการประยุกต์ข้อคำถามที่แบ่งออกเป็น ๔ ด้านของ สรภูมิ คำชมพู (๒๕๕๐) ที่สร้างขึ้นเพื่อวัดทัศนคติต่อการเตรียมการเพื่อสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุ อันประกอบด้วย การช่วยเหลือตัวเอง ครอบครัว ชุมชน และรัฐเกื้อหนุนหรือให้ความช่วยเหลือนั้น จากการสอบถามแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างมากที่สุดกับการที่ภาครัฐควรส่งเสริม สนับสนุน และมีส่วนรับผิดชอบต่อการเป็นผู้สูงอายุของประชาชนในด้านต่าง ๆ อาทิ เช่น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้อยู่กับครอบครัว ให้ความรู้กับการปฏิบัติตัวเมื่อเป็นสูงอายุ โดยการส่งเสริมและจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นต้น ในส่วนของชุมชนเองก็ควรที่จะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านความรู้และส่งเสริมในเรื่องของสุขภาพแก่ผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน การจัดกิจกรรมรณรงค์จัดหาทุนช่วยเหลือในการประกอบกิจการ การค้าการลงทุน หรืออื่น ๆ ที่ผู้สูงอายุมีความต้องการในชุมชนก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นในทัศนะของแรงงานนอกระบบ ในขณะที่สถาบันครอบครัว แรงงานนอกระบบมองว่ามีความสำคัญอย่างมากเช่นเดียวกัน โดยครอบครัวควรที่จะเอาใจใส่และให้ความสำคัญในวันสำคัญของผู้สูงอายุในครอบครัว ควรมีกิจกรรมสันทนาการ การออกกำลังกาย การรวมกลุ่มและการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่ม ชมรม กิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังควรที่จะให้ความคุ้มครองและดูแลความปลอดภัยกับผู้สูงอายุในครอบครัวของตนอีกด้วย สำหรับการดูแลตนเองของผู้สูงอายุก็เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม มีแรงงานนอกระบบจำนวนไม่น้อยที่มีความเห็นว่าการจัดทำบัญชีค่าใช้จ่าย การควบคุมรายจ่าย เพื่อให้มีเงินเพียงพอต่อการใช้จ่ายและยังทำให้มีเงินเหลือเก็บนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีความเห็นไม่เห็นด้วยในด้านอื่น ๆ (ตาราง ๔-๑๒)

ตาราง ๔-๑๒ ทิศนคติของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่งต้อบบาททของบุคคล กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ต่อการมีส่วนช่วยเหลือผู้สูงอายุ (คิดเป็นร้อยละ)

	ทัศนคติที่มีต้อบบาททของบุคคล กลุ่ม องค์กร	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	จำนวน
ด้านประชาชนช่วยเหลือตนเอง							
๑	ท่านจะดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี	๓๖.๖๘	๔๐.๗๕	๑๓.๕๘	๔.๘๑	๔.๑๗	๑,๘๗๐
๒	ท่านจะจัดทำบัญชีค่าใช้จ่าย ควบคุมรายจ่าย มีเงินเพียงพอสำหรับการใช้จ่าย อีกทั้งเหลือเก็บ	๑๗.๘๗	๓๕.๓๗	๒๓.๗๖	๙.๗๙	๑๓.๒๒	๑,๘๖๙
๓	ท่านจะทำกิจกรรมกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อเป็นเกราะป้องกันปัญหาการขาดความอบอุ่นของผู้สูงอายุ	๒๙.๑๒	๔๐.๘๖	๒๐.๒๑	๖.๓๓	๓.๔๙	๑,๘๖๕
ด้านครอบครัวเกี่ยวหนุ							
๑	ครอบครัวควรเอาใจใส่และให้ความสำคัญในวันสำคัญของผู้สูงอายุ	๓๖.๒๔	๔๔.๙๑	๑๐.๒๒	๗.๓๙	๑.๒๓	๑,๘๖๘
๒	ครอบครัวควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมสันทนาการ	๒๘.๑๗	๔๖.๔๐	๑๕.๑๖	๘.๘๗	๑.๔๐	๑,๘๖๐
๓	ครอบครัวควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมการออกกำลังกายที่เหมาะสม	๓๑.๐๘	๔๗.๙๐	๑๑.๐๒	๗.๒๐	๒.๘๐	๑,๘๖๐
๔	ครอบครัวควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นสมาชิกและร่วมกิจกรรมของชุมชน	๒๙.๔๒	๔๕.๖๖	๑๕.๔๙	๕.๖๘	๓.๗๕	๑,๘๖๖
๕	ครอบครัวควรส่งเสริมและสนับสนุนข้อมูลด้านการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ	๓๒.๔๙	๔๖.๘๓	๑๐.๔๒	๖.๘๒	๓.๔๔	๑,๘๖๒
ด้านชุมชนเกี่ยวหนุ							
๑	ชุมชนควรจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นประจำ	๓๙.๓๘	๓๙.๙๒	๑๑.๙๕	๔.๘๓	๓.๙๑	๑,๘๔๑
๒	ชุมชนควรจัดกิจกรรมรณรงค์จัดหาทุนช่วยเหลือกิจการของผู้สูงอายุในชุมชน	๔๐.๐๒	๓๙.๓๓	๑๐.๑๑	๖.๒๖	๔.๒๘	๑,๘๖๙
๓	ชุมชนควรประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมผู้สูงอายุ	๓๙.๒๗	๔๑.๑๔	๙.๖๘	๕.๘๓	๔.๐๗	๑,๘๖๙
๔	ชุมชนควรส่งเสริมกิจกรรมสำหรับการสร้างรายได้ในกลุ่มผู้สูงอายุ	๓๘.๘๒	๔๓.๘๒	๑๑.๑๓	๓.๗๑	๒.๕๓	๑,๘๖๐
๕	ชุมชนควรสนับสนุนด้านความรู้ และส่งเสริมในเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ	๔๒.๖๓	๔๑.๔๕	๑๐.๗๒	๔.๐๘	๑.๑๓	๑,๘๖๕

ทัศนคติที่มีต่อบทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กร		เห็นด้วย มากที่สุด	เห็นด้วย มาก	เห็นด้วย ปานกลาง	เห็นด้วย น้อย	เห็นด้วย น้อยที่สุด	จำนวน
ด้านรัฐหรือสังคมเกื้อหนุน							
๑	รัฐบาลและสังคมควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้อยู่กับครอบครัวอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่องจนวาระสุดท้ายของชีวิต	๔๘.๓๔	๓๓.๓๗	๙.๖๘	๗.๗๐	๐.๙๑	๑,๘๗๐
๒	รัฐบาลและสังคมควรเตรียมการสำหรับผู้ที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุให้มีความรู้ที่ถูกต้องในทุกเรื่องที่จำเป็น	๔๓.๕๗	๓๘.๖๙	๗.๕๖	๗.๙๓	๒.๒๕	๑,๘๖๖
๓	รัฐบาลและสังคมควรส่งเสริมและจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย	๓๖.๙๔	๓๘.๔๔	๑๒.๘๕	๗.๗๖	๔.๐๑	๑,๘๖๘
๔	รัฐบาลและสังคมควรสนับสนุนพัฒนากิจกรรมชมรมผู้สูงอายุและองค์กรเครือข่าย	๓๖.๙๐	๔๐.๙๖	๑๑.๑๒	๘.๓๔	๒.๖๗	๑,๘๗๐
๕	รัฐบาลและสังคมควรส่งเสริมการผลิตและสนับสนุนสื่อทุกประเภท เพื่อผู้สูงอายุ	๓๖.๗๘	๔๑.๒๒	๑๐.๗๖	๗.๗๑	๓.๕๓	๑,๘๖๘

๒.๔ ความต้องการสนับสนุนทั้งในภาคปฏิบัติและความรู้เพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ในด้านของความต้องการสนับสนุนทั้งในเชิงปฏิบัติและความรู้เพื่อใช้ประโยชน์เมื่อยามสูงวัยนั้น จากการประยุกต์ข้อคำถามจากงานศึกษาของ ศิริวรรณ เรืองกุล (๒๕๕๑) ซึ่งสอบถามทั้งสองส่วนจำนวนคำถามรวม ๑๙ ข้อ พบว่า แรงงานนอกระบบต้องการการสนับสนุนทั้งในเชิงปฏิบัติและความรู้เพื่อเตรียมตัวสู่วัยสูงอายุอย่างมากถึงมากที่สุดในทุก ๆ เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านปฏิบัตินั้นมีความต้องการด้าน “สวัสดิการ” ที่จะดูแลเมื่อยามแก่ชรามากที่สุด รองลงมาคือ ความสะดวกในการเข้าถึงและคำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่พึงได้รับ และข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลในการประกอบอาชีพ ตามลำดับ สำหรับด้านความรู้นั้นมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับ “โรคและการป้องกัน” ที่อาจเกิดขึ้นในผู้สูงอายุมากที่สุด รองลงมาคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสวัสดิการเงินช่วยเหลือที่เมื่อสูงอายุแล้วควรจะได้รับ และวิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ตามลำดับ (ตาราง ๔-๑๓)

ตาราง ๔-๑๓ ความต้องการการสนับสนุนทั้งในภาคปฏิบัติและความรู้ของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

ความต้องการการสนับสนุน		มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ต้องการ	จำนวน
ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติ						
๑	ต้องการการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุหรือการเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ	๔๕.๑๒	๔๒.๕๒	๗.๐๖	๕.๓๑	๑,๘๘๔
๒	ต้องการการสนับสนุนในด้านการทำกิจกรรมและการพบปะสังสรรค์	๔๐.๘๕	๔๔.๔๖	๑๐.๔๕	๔.๒๔	๑,๘๘๕
๓	ต้องการโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ	๔๐.๕๖	๔๕.๒๔	๑๐.๘๕	๓.๓๕	๑,๘๘๑
๔	ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับชมรมหรือสมาคมต่าง ๆ	๔๑.๙๑	๔๑.๔๓	๑๒.๕๑	๔.๑๕	๑,๘๗๘
๕	ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งประกอบอาชีพหลังจากเข้าสู่วัยสูงอายุ	๕๔.๕๕	๒๘.๒๖	๑๓.๖๒	๓.๕๗	๑,๘๗๙
๖	ต้องการความสะดวกและการให้คำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ	๖๐.๓๓	๒๖.๖๑	๑๐.๔๖	๒.๖๐	๑,๘๘๓
๗	ต้องการสวัสดิการด้านต่าง ๆ สำหรับผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุ	๖๔.๒๙	๒๕.๒๙	๘.๔๕	๑.๙๗	๑,๘๘๒
ความต้องการความรู้						
๑	ความรู้เกี่ยวกับวิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ	๕๗.๗๕	๓๔.๐๖	๖.๒๙	๑.๙๐	๑,๘๙๑
๒	ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเมื่อเป็นผู้สูงอายุ	๕๕.๘๔	๓๖.๒๘	๕.๒๔	๒.๖๔	๑,๘๙๑
๓	ความรู้เกี่ยวกับโรคและการป้องกันโรคที่อาจเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ	๖๕.๘๕	๒๔.๑๑	๘.๘๗	๑.๑๗	๑,๘๘๓
๔	ความรู้เกี่ยวกับอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มพูนรายได้ที่เหมาะสมกับวัยสูงอายุ	๕๗.๔๖	๓๑.๗๖	๘.๗๑	๒.๐๗	๑,๘๘๓
๕	ความรู้เกี่ยวกับการนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน	๕๓.๔๖	๓๔.๗๕	๘.๘๕	๒.๙๓	๑,๘๗๖
๖	ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการเงินช่วยเหลือที่ผู้สูงอายุควรได้รับ	๖๔.๔๘	๒๕.๗๒	๘.๖๔	๑.๑๗	๑,๘๘๖
๗	ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมในสังคมที่บุคคลสามารถเข้าร่วมได้เมื่อสูงอายุ	๕๐.๕๘	๓๘.๑๘	๙.๔๙	๑.๗๕	๑,๘๘๖
๘	ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม	๔๗.๗๒	๓๖.๙๖	๑๓.๒๖	๒.๐๗	๑,๘๘๖
๙	ความรู้เกี่ยวกับการสงเคราะห์ต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุในประเทศไทย	๕๓.๕๕	๓๒.๐๓	๑๒.๗๓	๑.๗๐	๑,๘๘๖
๑๐	ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ	๕๐.๑๓	๓๕.๗๔	๑๒.๑๖	๑.๙๖	๑,๘๘๓
๑๑	ความรู้เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรม ในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม	๔๗.๔๐	๓๖.๖๙	๑๓.๙๔	๑.๙๖	๑,๘๘๖
๑๒	ความรู้เกี่ยวกับงานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ปลูกต้นไม้ งานประดิษฐ์	๔๖.๙๗	๓๗.๖๙	๑๐.๓๐	๕.๐๔	๑,๘๘๔

๓. ข้อมูลแรงงานนอกระบบตามแนวคิดและทฤษฎี

ในด้านของแนวคิดและทฤษฎีโดยเฉพาะทางสังคมวิทยาที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาเพื่ออธิบายความในเชิงองค์ความรู้ต่อการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงวัยในที่นี้นั้นประกอบไปด้วย ๔ แนวคิดและทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีบทบาท แนวคิดการสนับสนุนทางสังคม ทฤษฎีสัมพันธภาพของคนในครอบครัว และทฤษฎีการแยกตัวออกจากสังคม ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีทั้ง ๔ นั้นได้ถูกอธิบายและแปลงเป็นข้อคำถามต่าง ๆ เพื่อใช้วัดและสะท้อนตามข้อเท็จจริงในแต่ละด้านที่แรงงานนอกระบบให้ข้อมูลซึ่งผู้วิจัยใคร่ขอเสนอดังนี้

๓.๑ การแสดงบทบาท

ในด้านของบทบาทที่แรงงานนอกระบบแสดงออกทั้งในครอบครัวและในชุมชนหรือสังคมนั้น จากจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น ๑,๘๙๘ ราย พบว่า ส่วนใหญ่แล้วแรงงานนอกระบบมักจะแสดงบทบาทในครอบครัวมากกว่าการจะแสดงบทบาทในชุมชนหรือสังคม โดยบทบาทที่แสดงในครอบครัวมักจะเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้แก่บุตร ธิดา และคนในครอบครัวมากที่สุด รองลงมาคือ การเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่าง ๆ การดูแลหลานหรือญาติพี่น้องในครอบครัว และการหารายได้ให้กับครอบครัว ตามลำดับ ในขณะที่บทบาทของการแสดงออกในชุมชน คือ การให้คำปรึกษาแนะนำแก่คนในชุมชน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และการได้รับความเคารพ นับถือ และยกย่องจากคนในชุมชน (ตาราง ๔-๑๔)

ตาราง ๔-๑๔ การแสดงบทบาทในฐานะผู้สูงอายุทั้งในครอบครัว ชุมชนและสังคมของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

การแสดงบทบาท		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	จำนวน
การแสดงบทบาทภายในครอบครัว							
๑	เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่บุตร ธิดา คนในครอบครัว	๔๕.๗๐	๓๕.๓๓	๑๔.๘๒	๒.๒๘	๑.๘๖	๑,๘๘๒
๒	เป็นผู้อบรมสั่งสอนแก่บุตร ธิดา และคนในครอบครัว	๔๑.๘๙	๓๕.๕๗	๑๖.๓๗	๔.๐๔	๒.๑๓	๑,๘๘๑
๓	เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่าง ๆ	๒๙.๒๑	๓๕.๖๓	๒๘.๗๘	๕.๑๕	๑.๒๒	๑,๘๘๓
๔	เป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการหารายได้ให้กับครอบครัว	๒๕.๒๓	๒๘.๗๓	๒๘.๗๘	๑๐.๑๔	๗.๑๒	๑,๘๘๓
๕	เป็นผู้ดูแลหลาน และญาติพี่น้องในครอบครัว	๒๙.๖๖	๓๓.๖๓	๒๑.๓๘	๑๐.๑๙	๕.๑๕	๑,๘๘๕
การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม							
๑	เป็นผู้มีบทบาทในการให้คำปรึกษาแนะนำแก่คนในชุมชน	๑๔.๖๖	๓๒.๕๖	๓๒.๒๙	๑๓.๓๔	๗.๑๕	๑,๘๘๙
๒	เป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจในกรณีต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน	๑๑.๑๓	๒๖.๑๙	๒๘.๖๐	๒๘.๑๐	๕.๙๘	๒,๑๙๒
๓	เป็นผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ให้กับชุมชน	๑๒.๔๘	๒๖.๙๒	๓๖.๑๗	๑๗.๒๙	๗.๑๔	๑,๘๙๑
๔	เป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพเกรงใจ นับถือ และยกย่อง	๑๓.๕๔	๓๐.๔๒	๓๗.๒๐	๑๖.๐๘	๒.๗๕	๑,๘๙๐
๕	เป็นผู้มีบทบาทในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน	๑๕.๓๐	๒๗.๕๘	๓๓.๓๐	๑๗.๖๘	๖.๑๔	๑,๘๘๙

๓.๒ การสนับสนุนจากคนในครอบครัว

ในด้านของการสนับสนุนทางสังคมจากคนในครอบครัว ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า การสนับสนุนด้านสิ่งของและเงินทอง การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านอารมณ์ ทั้งนี้ข้อคำถามต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นนั้นอาศัยการประยุกต์จากงานศึกษาของ ยุวดี ฤกษ์วัฒนากรณ์ (๒๕๓๗) ผลการศึกษานั้น พบว่า แรงงานนอกระบบที่มีอายุอยู่ในวัยใกล้เคียงกับการเป็นผู้สูงอายุนั้น ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนในทุกด้านอยู่ในระดับที่ “มาก” ไม่ว่าจะเป็นด้านการยอมรับและการเห็นคุณค่า เช่น การให้ความสำคัญและให้เกียรติ การยอมรับในประสบการณ์ความรู้ความสามารถ เป็นต้น ด้านสิ่งของและเงินทอง เช่น การช่วยเหลือด้านเงินทอง การให้เงินไว้ใช้จ่ายส่วนตัว เป็นต้น ด้านข้อมูลข่าวสาร เช่น เวลาไม่สบายหรือเจ็บป่วย ความจำเป็นต้องติดต่อุระภายนอก เป็นต้น ในขณะที่ด้านอารมณ์ โดยส่วนใหญ่แล้วแรงงานนอกระบบมักจะมีโอกาสและเวลารับประทานอาหารกับคนในครอบครัวเป็นประจำ คนในครอบครัวก็มักจะซักถามและเป็นห่วงเมื่อมีความจำเป็นต้องออกจากบ้านไปไหนมาไหนคนเดียว อย่างไรก็ตามสมาชิกในครอบครัวของแรงงานนอกระบบมีบางส่วนที่มีลักษณะของการที่ต่างคนต่างอยู่ไม่สนใจกันและกัน คิดเป็นประมาณร้อยละ ๒๐ ของจำนวนแรงงานนอกระบบทั้งหมด (ตาราง ๔-๑๕)

ตาราง ๔-๑๕ การได้รับการสนับสนุนทางสังคมของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

	การสนับสนุนทางสังคม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	จำนวน
ด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า							
๑	คนในครอบครัวยอมรับในประสบการณ์ความสามารถของท่านที่ท่านมีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ	๒๖.๘๒	๔๑.๓๒	๒๔.๐๖	๗.๓๓	๐.๔๘	๑,๘๘๓
๒	คนในครอบครัวให้ความสำคัญและให้เกียรติท่าน	๓๐.๓๙	๔๖.๖๖	๑๕.๖๘	๖.๘๐	๐.๔๘	๑,๘๖๙
๓	คนในครอบครัวมักจะแนะนำเพื่อนฝูงหรือผู้มีฐานะมาติดต่อให้รู้จักทักทายทำความเคารพ	๒๕.๔๐	๔๐.๑๔	๒๓.๐๖	๙.๙๗	๑.๔๓	๑,๘๘๖
ด้านสิ่งของและเงินทอง							
๑	คนในครอบครัวมอบเงินให้ใช้จ่ายส่วนตัวสำหรับซื้อของเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือทำบุญตามศรัทธา	๒๑.๖๘	๓๙.๕๓	๒๖.๖๗	๑๐.๑๐	๒.๐๒	๑,๘๘๒
๒	คนในครอบครัวให้ความไว้วางใจฝากเงินทองไว้ที่ท่านเมื่อมีความจำเป็นก็จะขอเอาจากท่าน	๒๒.๖๑	๓๗.๓๑	๒๔.๕๘	๑๒.๐๕	๓.๔๕	๑,๘๘๔
๓	คนในครอบครัวช่วยเหลือด้านเงินทองโดยท่านไม่ต้องเอ่ยปาก	๒๑.๘๔	๓๙.๖๙	๒๕.๐๙	๑๑.๐๘	๒.๒๙	๑,๘๗๗
ด้านข้อมูล ข่าวสารและคำแนะนำ							
๑	คนในครอบครัวให้คำแนะนำ/ ข้อมูลกรณีที่ต้องมีธุระติดต่อภายนอก	๑๙.๘๕	๔๒.๒๕	๒๑.๑๘	๑๓.๒๗	๓.๔๕	๑,๘๘๔
๒	คนในครอบครัวมักจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ นอกบ้าน	๒๐.๗๖	๓๔.๓๘	๒๘.๓๗	๑๒.๖๑	๓.๘๙	๑,๘๗๙
๓	คนในครอบครัวให้คำแนะนำ/ข้อมูลเมื่อเวลาเจ็บไข้หรือไม่สบายถึงวิธีการปฏิบัติตนหรือการขอตรวจรักษาจากแพทย์	๒๘.๐๑	๔๓.๕๐	๑๖.๗๑	๙.๗๑	๒.๐๗	๑,๘๘๕
ด้านอารมณ์							
๑	ท่านมักจะรับประทานอาหารกับคนในครอบครัว	๔๐.๖๔	๓๖.๒๙	๑๖.๓๔	๖.๑๕	๐.๕๘	๑,๘๘๕
๒	คนในครอบครัวมักจะเป็นห่วงและซักถามเมื่อท่านไปธุระนอกบ้านคนเดียว	๓๔.๑๓	๓๙.๘๖	๑๗.๐๙	๗.๙๖	๐.๙๖	๑,๘๘๔
๓	คนในครอบครัวต่างคนต่างอยู่ไม่มีใครสนใจใคร	๙.๖๑	๑๒.๘๐	๑๘.๖๙	๒๐.๐๒	๓๘.๘๗	๑,๘๘๓

๓.๓ สัมพันธภาพในครอบครัว

ในด้านความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ซึ่งอาศัยการประยุกต์ข้อคำถามจากงานศึกษาของ ดาราพร มัลละอะภินันท์ (๒๕๔๕) พบว่า ส่วนใหญ่แล้วแรงงานนอกระบบมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการให้คำปรึกษากับคนในครอบครัวเมื่อมีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้น การช่วยแก้ไข ปัญหาหรือไกล่เกลี่ยกรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างคนในครอบครัว การได้รับความเคารพนับถือ การได้รับความรัก ความห่วงใยและเอื้ออาทรจากสมาชิกในครอบครัว รวมไปถึงการมีกิจกรรมร่วมกันกับคนในครอบครัวเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นการดูโทรทัศน์ การรับประทานอาหารร่วมกัน การไปเที่ยวพักผ่อนนอกบ้าน เป็นต้น (ตาราง ๔-๑๖)

ตาราง ๔-๑๖ สัมพันธภาพในครอบครัวของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

	สัมพันธภาพในครอบครัว	ใช้อย่างยิ่ง	ใช่	ไม่แน่ใจ	ไม่ใช่	ไม่ใช้อย่างยิ่ง	จำนวน
๑	สมาชิกในครอบครัวให้ความเคารพนับถือท่าน	๓๔.๘๖	๕๗.๖๖	๕.๙๘	๑.๑๗	๐.๓๒	๑,๘๗๓
๒	คนในครอบครัวมักจะขอคำปรึกษาจากท่านเมื่อมีปัญหา	๒๖.๒๗	๖๑.๗๒	๘.๘๑	๒.๗๘	๐.๔๓	๑,๘๗๓
๓	ท่านสามารถแก้ไขปัญหาหรือไกล่เกลี่ยกรณีเกิดความขัดแย้งในครอบครัวได้	๒๓.๔๗	๕๘.๘๘	๑๒.๓๒	๓.๔๗	๑.๘๗	๑,๘๗๕
๔	คนในครอบครัวมีความห่วงใยและเอื้ออาทรต่อท่าน	๓๓.๙๔	๕๓.๑๕	๘.๒๒	๓.๗๔	๐.๙๖	๑,๘๗๔
๕	คนในครอบครัวมักจะมีความเห็นขัดแย้งหรือไม่ฟังท่าน	๙.๑๘	๒๑.๕๗	๒๐.๙๓	๓๓.๙๐	๑๔.๔๒	๑,๘๗๓
๖	ท่านเป็นผู้วางแผนและดูแลสภาพความเป็นอยู่ของคนในครอบครัว	๑๙.๓๓	๕๐.๓๕	๑๘.๘๕	๘.๗๐	๒.๗๘	๑,๘๗๓
๗	เมื่อท่านเจ็บป่วยสมาชิกในครอบครัวเอาใจใส่ดูแลท่าน	๓๓.๐๗	๕๑.๙๒	๙.๗๘	๔.๔๓	๐.๘๐	๑,๘๗๒
๘	เวลาท่านมีปัญหาคนในครอบครัวสามารถให้ความช่วยเหลือท่านได้	๓๑.๕๘	๕๓.๗๓	๑๐.๑๗	๓.๘๙	๐.๖๔	๑,๘๗๘
๙	ท่านมีกิจกรรมร่วมกันกับคนในครอบครัวเป็นประจำ	๒๕.๘๓	๕๑.๔๔	๑๔.๖๒	๕.๗๖	๒.๓๕	๑,๘๗๔
๑๐	ท่านรู้สึกว่าคุณมีความห่างเหินกับคนในครอบครัว	๙.๗๕	๑๘.๙๗	๑๔.๙๐	๓๔.๓๕	๒๒.๐๓	๑,๘๖๖
๑๑	คนในครอบครัวสนใจเข้าพบปะพูดคุยกับท่าน	๒๕.๒๙	๕๒.๘๘	๑๓.๗๑	๔.๙๖	๓.๑๕	๑,๘๗๔
๑๒	คนในครอบครัวรักในตัวท่าน	๓๐.๓๗	๕๔.๔๕	๑๐.๒๘	๔.๐๐	๐.๙๑	๑,๘๗๗
๑๓	ท่านและคนในครอบครัวดูโทรทัศน์ร่วมกันเสมอ	๒๙.๐๒	๔๘.๘๐	๑๒.๐๓	๗.๙๑	๒.๒๔	๑,๘๗๑
๑๔	ท่านและคนในครอบครัวไปเที่ยวพักผ่อนนอกบ้านเสมอ	๑๗.๒๘	๓๔.๘๓	๒๔.๒๗	๑๙.๐๙	๔.๕๓	๑,๘๗๕
๑๕	ท่านและคนในครอบครัวรับประทานอาหารร่วมกันทุกมื้อ	๒๖.๙๓	๔๑.๐๙	๑๙.๑๑	๑๐.๑๖	๒.๗๑	๑,๘๗๙



๓.๔ การแยกตัวออกจากสังคม

ในด้านของการแยกตัวออกจากสังคม โดยวัดผ่านข้อคำถาม ๓ ข้อหลัก ๆ คือ บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วยในปัจจุบัน การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ ๆ และการพบปะเพื่อนฝูง โดยอาศัยข้อคำถามจากการวัดการแยกตัวออกจากสังคมในงานศึกษาของ ยุวดี กฤษวัฒนาภรณ์ (๒๕๓๗) พบว่า ส่วนใหญ่แล้วแรงงานนอกระบบที่ได้ทำการศึกษา นั้นอาศัยอยู่กับคู่สมรสและบุตร มีเพียงร้อยละ ๖ ที่อาศัยอยู่ตามลำพัง ซึ่งมีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากคู่สมรสเสียชีวิตและไม่ได้แต่งงานหรืออยู่เป็นโสด รวมทั้งไม่สามารถอยู่ร่วมกับใครได้ นอกจากนี้แล้วยังพบว่าแรงงานนอกระบบเกือบจะทั้งหมดได้มีการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญและพบปะเพื่อนฝูงทั้งเป็นครั้งคราวและเป็นประจำ ทั้งหมดนี้น่าที่จะกล่าวได้ว่าแรงงานนอกระบบเป็นผู้ที่ไม่ได้แยกตัวออกจากสังคมแต่อย่างใด หากจะมีการแยกตัวออกจากสังคมซึ่งหมายถึงการที่แรงงานนอกระบบไม่มีปฏิสัมพันธ์ใด ๆ หรือไม่มีกิจกรรมใด ๆ ระหว่างตนเองกับบุคคลหรือผู้อื่นในสังคมเลยจากการศึกษาก็จะมีเพียงร้อยละ ๕ โดยประมาณ (๔-๑๗)

ตาราง ๔-๑๗ การแยกตัวออกจากสังคมของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง

การแยกตัวออกจากสังคม	จำนวน	ร้อยละ
ปัจจุบันอาศัยอยู่กับบุคคล		
อยู่คนเดียว	๘๓	๕.๘๗
คู่สมรส	๒๑๗	๑๕.๓๔
คู่สมรสและบุตร	๗๑๔	๕๐.๔๖
คู่สมรส บุตร และญาติ	๓๕๑	๒๔.๘๑
คู่สมรส และญาติ	๕๐	๓.๕๓
สาเหตุที่อยู่คนเดียว		
คู่สมรสเสียชีวิต	๑๔	๒๔.๕๖
คู่สมรสเสียชีวิตและบุตรแยกครอบครัว	๑	๑.๗๕
ถูกทอดทิ้ง	๑	๑.๗๕
ไม่สามารถอยู่ร่วมกับใครได้	๑๒	๒๑.๐๕
อื่น ๆ	๒๙	๕๐.๘๘
การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ		
ไม่เคยปฏิบัติ	๖๙	๓.๙๘
ปฏิบัติเป็นบางครั้ง	๑,๐๑๔	๕๘.๔๘
ปฏิบัติเป็นประจำ	๖๕๑	๓๗.๕๔
— การพบปะเพื่อนฝูง		
ไม่มีการพบปะ	๗๘	๔.๕๕
มีเป็นครั้งคราว	๘๕๑	๔๙.๖๕
มีเป็นประจำ	๗๘๕	๔๕.๘๐

๔. การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ

งานวิจัยนี้เน้นและให้ความสำคัญกับการศึกษาการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบต่อการเป็นสังคมสูงอายุ ในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้แบ่งมิติของการเตรียมความพร้อมต่อการเป็นผู้สูงอายุใน ๔ มิติประกอบไปด้วย มิติทางด้านสังคม มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสุขภาพ และมิติทางด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งทุกมิติหมายถึงการดำเนินการหรือการปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อเป็นการเตรียมตัวของผู้ใกล้เข้าสู่วัยสูงอายุเพื่อใช้เป็นแนวทางหรือแผนการดำเนินชีวิตภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุหรืออายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ ของแรงงานนอกระบบที่ศึกษากลุ่มอายุ ๔๐-๕๕ ปี โดยมีจำนวนตัวอย่างที่ได้จากการวางแผนการสุ่มตัวอย่าง การกำหนดขนาดตัวอย่างและการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงในภาคสนามจำนวนทั้งสิ้น ๑,๘๘๘ ราย ผู้วิจัยใคร่ขอนำเสนอในแต่ละมิติของความพร้อมดังต่อไปนี้

๔.๑ มิติทางสังคม

การเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบต่อการเป็นผู้สูงอายุในมิติทางสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็นด้านบทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ชุมชน สังคม ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ด้านสวัสดิการทางสังคม และด้านการใช้เวลาว่างและงานอดิเรก ผลการศึกษา พบว่า

ในด้านการยอมรับบทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหมายถึงการกำหนดบทบาทและสถานภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวและสังคมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ การปรับบทบาทใหม่ของตนจากผู้เลี้ยงดูครอบครัว ผู้มีกิจกรรมงานทางสังคมกลายเป็นผู้พึ่งพิงบุตรหลาน เป็นสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในการทำงานเท่านั้น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียอำนาจในหน้าที่การทำงานและการลดความรับผิดชอบเดิมพบว่า แรงงานนอกระบบได้ปรับบทบาทมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่คนในครอบครัวแล้วมากกว่าร้อยละ ๙๐ ในขณะที่การปรับบทบาทเป็นปู่ตาตายายของลูกหลาน และสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวหลังอายุ ๖๐ ปี รวมไปถึงการยอมรับบทบาทพึ่งพิงจากบุตรหลาน การวางแผนปรับตัวเพื่อให้พร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ และการยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียอำนาจในหน้าที่การทำงานที่น้อยลง แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ ๗๐-๘๐ มีการเตรียมความพร้อมไว้แล้ว ในขณะเดียวกัน มีจำนวนแรงงานนอกระบบมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่มากนักที่ได้มีการเตรียมความพร้อมด้วยการลดบทบาทต่าง ๆ ทางสังคมลง ลดกิจกรรมงานสังคม และลดความรับผิดชอบจากหน้าที่การงานในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานนอกระบบกลุ่มที่ทำงานยังอยู่ในวัยทำงานและยังไม่เกษียณแต่เริ่มที่จะลดบทบาทต่าง ๆ เหล่านี้ลง ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ชุมชน และสังคม ไม่ว่าจะเป็นการทำกิจกรรมต่าง ๆ การปรึกษาหารือร่วมกัน การพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้อง การเป็นผู้ให้คำปรึกษา การให้ความช่วยเหลือในฐานะผู้อาวุโส การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีกิจกรรมเกิดขึ้นในครอบครัว และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในครอบครัว ชุมชน และสังคมนั้น แรงงานนอกระบบได้มีการแสดงบทบาทและทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ชุมชนและสังคมไว้แล้วไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ในขณะที่ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ด้านสวัสดิการทางสังคมและการใช้เวลาว่างและงานอดิเรก แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ได้มีการเตรียมความพร้อมไว้แล้ว ยกเว้นด้านการเข้าร่วมโครงการขยายความคุ้มครองให้กับแรงงานนอกระบบของสำนักงานประกันสังคมตามมาตรา ๓๙ หรือมาตรา ๔๐ ที่เปิดให้เป็นผู้ประกันตนได้โดยสมัครใจนั้น พบว่า มีไม่ถึงครึ่งหนึ่งที่ให้ความสำคัญและสมัครเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตและมีความสอดคล้องกับผลงานศึกษาก่อนหน้านี้ที่แรงงานนอกระบบนั้นไม่ได้ให้

ความสนใจและความสำคัญกับสวัสดิการตามโครงการผู้ประกันตนภาคสมัครใจภายใต้กองทุนประกันสังคม สำนักงานประกันสังคมตามนโยบายของรัฐแต่อย่างไร เนื่องจากได้รับสิทธิประโยชน์ที่ได้รับนั้นไม่เพียงพอและครอบคลุมตามความต้องการ อย่างไรก็ตาม (ตาราง ๔-๑๘)

ตาราง ๔-๑๘ การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติทางสังคมของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

การเตรียมความพร้อมในมิติทางสังคม		ทำ	ไม่ได้ทำ	จำนวน
ด้านบทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป				
๑	ปรับบทบาทมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาของคนรอบครัว	๘๑.๗๑	๘.๒๙	๑,๘๘๑
๒	ปรับบทบาทเป็นปู่ย่าตายายของลูกหลาน	๗๖.๗๑	๒๓.๒๙	๑,๘๘๑
๓	ปรับบทบาทและสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวหลังอายุ ๖๐ ปี	๗๕.๔๑	๒๔.๕๙	๑,๘๗๙
๔	ยอมรับบทบาทพึ่งพิงบุตรหลาน เช่น พึ่งพิงบุตรหลานในการทำกิจกรรม ต่าง ๆ แทนการเป็นผู้เลี้ยงดู	๗๙.๙๑	๒๐.๐๙	๑,๘๗๗
๕	วางแผนในการปรับตัวเพื่อให้พร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	๗๘.๗๕	๒๑.๒๕	๑,๘๗๘
๖	ลดบทบาทต่าง ๆ ทางสังคม	๕๙.๑๐	๔๐.๙๐	๑,๘๘๐
๗	ลดกิจกรรมงานสังคม	๕๖.๒๑	๔๓.๗๙	๑,๘๗๗
๘	ลดความรับผิดชอบจากหน้าที่การงานในปัจจุบัน	๕๔.๓๑	๔๕.๖๙	๑,๘๗๘
๙	ยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียอำนาจในหน้าที่การงานที่น้อยลง	๖๙.๒๕	๓๐.๗๕	๑,๘๗๐
ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ชุมชน สังคม				
๑	ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับสมาชิกในครอบครัว	๘๗.๓๓	๑๒.๖๗	๑,๘๗๙
๒	ปรึกษาหารือร่วมกันกับสมาชิกภายในครอบครัวเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน	๘๖.๙๘	๑๓.๐๒	๑,๘๘๒
๓	นัดพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้อง	๘๔.๔๘	๑๕.๕๒	๑,๘๘๑
๔	เป็นผู้ให้คำปรึกษาปัญหาแก่สมาชิกในครอบครัว	๘๖.๓๓	๑๓.๖๗	๑,๘๘๐
๕	ให้ความช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวในฐานะเป็นผู้อาวุโส	๘๕.๑๑	๑๔.๘๙	๑,๘๘๑
๖	สร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยในครอบครัว เช่น ปู่ย่าตายายกับลูกหลาน	๘๓.๖๗	๑๖.๓๓	๑,๘๘๐
๗	สนับสนุนและส่งเสริมให้มีกิจกรรมเกิดขึ้นภายในครอบครัว ชุมชน และสังคม	๘๑.๘๖	๑๘.๑๔	๑,๘๘๐
๘	เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างสัมพันธภาพภายในครอบครัว ชุมชน และสังคม	๘๕.๐๕	๑๔.๙๕	๑,๘๗๓
ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม				
๑	เข้าร่วมเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม งานผ้าป่า งานกุฐิน	๘๗.๗๑	๑๒.๒๙	๑,๘๗๙
๒	เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม	๘๒.๐๘	๑๗.๙๒	๑,๘๘๑
๓	เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ	๘๐.๐๒	๑๙.๙๘	๑,๘๗๗
๔	เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ให้สังคม	๗๕.๔๑	๒๔.๕๙	๑,๘๗๑
ด้านสวัสดิการ				
๑	เข้าร่วมโครงการการขยายความคุ้มครองประกันสังคมสู่แรงงานนอกระบบ (มาตรา ๔๐/มาตรา ๓๙)	๔๓.๔๔	๕๖.๕๖	๑,๘๗๔
๒	เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มงานฌาปนกิจของหน่วยงานและชุมชน	๖๘.๐๗	๓๑.๙๓	๑,๘๗๖
๓	ศึกษาเกี่ยวกับสวัสดิการเงินช่วยเหลือต่างๆ ที่ผู้สูงอายุควรได้รับ	๖๗.๐๔	๓๒.๙๖	๑,๘๗๕
ด้านการใช้เวลาว่างและงานอดิเรก				
๑	พบปะสังสรรค์ และใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมภายในกลุ่มเพื่อน	๗๖.๔๙	๒๓.๕๑	๑,๘๘๐
๒	ทดลองทำงานอดิเรกหลายๆ อย่าง เพื่อพิจารณาว่ากิจกรรมแบบไหนที่เหมาะสมกับตนเอง	๖๗.๒๒	๓๒.๗๘	๑,๘๘๒
๓	เข้าอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ชอบและสนใจเพื่อเป็นงานอดิเรกเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	๖๓.๐๙	๓๖.๙๑	๑,๘๘๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทโครงการสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริมการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ประจำปี ๒๕๕๔ จาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๔.๒ มิติทางเศรษฐกิจ

ในด้านการเตรียมความพร้อมทางเศรษฐกิจเป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้ที่กำลังจะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุมีความจำเป็นต้องวางแผนและเตรียมการอย่างหนึ่งอย่างใดไว้เมื่อยามตัวเองสูงอายุ ไม่สามารถที่จะทำงานหรือหารายได้ได้อย่างเดิม ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนการเงินล่วงหน้า การเตรียมการออมเงิน และการมองหาอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับวัย ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่น่าสนใจจะศึกษา ผลการศึกษาพบว่า

แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่แล้วได้มีการเตรียมความพร้อมในด้านการวางแผนการเงินล่วงหน้า ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มที่จะลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย การเริ่มที่จะสำรวจทรัพย์สินหรือหนี้สินที่จะต้องรับผิดชอบเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ และเตรียมที่จะจัดการหนี้สินที่มีอยู่นั้นก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ เป็นสามลำดับแรกที่มีสัดส่วนของแรงงานนอกระบบได้ทำไว้แล้วมากที่สุด แต่ส่วนใหญ่แล้วยังขาดการจัดทำบัญชีในแต่ละเดือน ซึ่งแรงงานนอกระบบอาจจะมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นและเสียเวลา ในด้านการเตรียมการออม แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่จะมีการเตรียมการออมเงินไว้กับธนาคารหรือสหกรณ์ออมทรัพย์หรือกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนเพื่อไว้ใช้จ่ายอย่างเพียงพอเมื่อยามเจ็บป่วยฉุกเฉินหรือยามเกษียณอายุ ซึ่งลักษณะการออมเงินกับสถาบันดังกล่าวนี้จะมากกว่าการออมเงินในรูปแบบของการฝากสะสม เช่น การซื้อพันธบัตร การเล่นหุ้น การทำประกันสะสมทรัพย์ รวมถึงการเล่นแชร์ในกลุ่มเพื่อนและการสะสมเงินจากแหล่งรายได้อื่นที่นอกเหนือไปจากเงินเดือนประจำ เช่น เงินปันผล ดอกเบี้ย เงินฝาก ค่าเช่า เป็นต้น สำหรับด้านการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัยนั้น แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ได้มีการวางแผนหางานทำภายหลังเกษียณแล้ว การประกอบอาชีพเสริม นอกเหนือจากอาชีพหลักเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและมองหาการฝึกอบรมด้านวิชาชีพไว้แล้ว (ตาราง ๔-๑๙)

ตาราง ๔-๑๙ การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็น
ตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

การเตรียมความพร้อมในมิติเศรษฐกิจ		ทำ	ไม่ได้ทำ	จำนวน
ด้านการวางแผนการเงินล่วงหน้า				
๑	เตรียมจัดการหนี้สินที่มีอยู่ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ	๖๘.๒๒	๓๑.๗๘	๑,๘๘๕
๒	ทำบัญชีรายจ่ายในแต่ละเดือน	๔๕.๒๑	๕๔.๗๙	๑,๘๘๙
๓	ลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย	๗๖.๗๒	๒๓.๒๘	๑,๘๙๐
๔	วางแผนที่จะนำเงินที่ได้จากการทำงานไปลงทุนเพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	๖๔.๕๔	๓๕.๔๖	๑,๘๘๔
๕	ประเมินรายรับรายจ่ายของตนเองเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	๖๒.๗๑	๓๗.๒๙	๑,๘๘๕
๖	สำรวจทรัพย์สินหรือหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	๖๙.๑๔	๓๐.๘๖	๑,๘๘๓
๗	วางแผนเพิ่มรายรับหรือลดรายจ่ายลงไว้ล่วงหน้า	๖๕.๖๒	๓๔.๓๘	๑,๘๘๕
๘	ศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายทางด้านทรัพย์สิน เช่น กฎหมายมรดก การทำพินัยกรรม	๕๐.๒๗	๔๙.๗๓	๑,๘๘๔
๙	คิดจะแบ่งทรัพย์สิน ให้กับบุตรหลานหรือบุคคลที่ตั้งใจไว้เมื่อสูงอายุ	๖๒.๑๗	๓๗.๘๓	๑,๘๘๒
๑๐	จัดแบ่งเงิน สำหรับค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า ค่ายารักษาโรคแยกไว้เป็นส่วน ๆ	๖๓.๗๕	๓๖.๒๕	๑,๘๘๔
ด้านการเตรียมการออม				
๑	สะสมเงินฝากกับธนาคารหรือสหกรณ์ออมทรัพย์	๖๙.๘๔	๓๐.๑๖	๑,๘๘๓
๒	สะสมเงินไว้ใช้จ่ายเป็นจำนวนเพียงพอ	๖๓.๔๘	๓๖.๕๒	๑,๘๘๔
๓	สะสมทรัพย์ในรูปแบบการฝากสะสม เช่น การซื้อพันธบัตร การเล่นหุ้น ทำประกันสะสมทรัพย์	๓๕.๙๕	๖๔.๐๕	๑,๘๘๓
๔	เตรียมสำรองเงินไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉินหรือยามเจ็บป่วยภายหลังหยุดการทำงานลง	๖๐.๑๓	๓๙.๘๗	๑,๘๘๑
๕	สะสมเงินไว้กับกลุ่มแชร์ในกลุ่มเพื่อน	๓๕.๕๐	๖๔.๕๐	๑,๘๗๙
๖	ฝากเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน	๕๓.๗๕	๔๖.๒๕	๑,๘๘๑
๗	สะสมเงินจากรายได้อื่น ๆ นอกเหนือจากเงินเดือนประจำ เช่น เงินปันผล ดอกเบี้ย เงินฝาก เงินค่าเช่า	๔๖.๖๕	๕๓.๓๕	๑,๘๗๘
ด้านการประกอบอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับวัย				
๑	วางแผนหางานทำที่เหมาะสมกับวัย ภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ	๖๑.๒๐	๓๘.๘๐	๑,๘๘๙
๒	ประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น	๖๐.๘๑	๓๙.๑๙	๑,๘๘๓
๓	ฝึกอบรมด้านวิชาชีพ เพื่อประกอบอาชีพในการเสริมรายได้สำหรับวัยสูงอายุ	๕๒.๖๓	๔๗.๓๗	๑,๘๘๕
๔	หารายได้อื่น ๆ นอกเหนือจากเงินเดือนประจำ เช่น เงินปันผล ดอกเบี้ย เงินฝาก เงินค่าเช่า เป็นต้น	๕๐.๘๘	๔๙.๑๒	๑,๘๘๓

๔.๓ มิติด้านสุขภาพ

การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพนั้น จากผลการศึกษาพบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่แล้วมีการเตรียมการไว้เป็นอย่างดีด้วยการเสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกายเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยที่จะมีความเสื่อมถอยและเปลี่ยนแปลง ทั้งการดูแลร่างกายให้แข็งแรง การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ การรับประทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่ การพักผ่อนนอนหลับอย่างเพียงพอ การออกกำลังกายเป็นประจำ เป็นต้น นอกจากด้านร่างกายแล้วการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจแรงงานนอกระบบก็ได้มีการเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นผลมาจากร่างกายที่เสื่อมถอย ความวิตกกังวลที่จะต้องเผชิญกับโรคภัยต่าง ๆ ความหดหู่ในจิตใจที่จะเกิดขึ้นจากความสูญเสีย และการกลัวความตายโดยอาศัยธรรมะเป็นเครื่องมือในการทำจิตใจให้สงบ มองโลกให้แง่ที่ดี และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างยอมรับ การฟังวิทยุหรือดูรายการโทรทัศน์เพื่อขัดเกลาคจิตใจ รวมไปถึงการทำประโยชน์เพื่อสังคม การพยายามพึ่งพิงตนเองและการติดตามข้อมูลข่าวสารทั้งด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจก็เป็นสิ่งที่แรงงานนอกระบบได้มีการเตรียมความพร้อมไว้เป็นส่วนใหญ่แล้วเช่นกัน (ตาราง ๔-๒๐)

ตาราง ๔-๒๐ การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติทางสุขภาพของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

การเตรียมความพร้อมในมิติสุขภาพ		ทำ	ไม่ได้ทำ	จำนวน
ด้านร่างกาย				
๑	ออกกำลังกายเพื่อเตรียมการเป็นผู้สูงอายุ	๗๘.๑๔	๒๑.๘๖	๑,๘๗๖
๒	รับประทานอาหารที่มีกากใยสูง ประเภทผักใบเขียวและผลไม้ต่าง ๆ	๙๑.๐๑	๘.๙๙	๑,๘๗๙
๓	เรียนรู้การทำอาหารด้วยตนเองสำหรับวัยสูงอายุ	๘๓.๘๖	๑๖.๑๔	๑,๘๗๗
๔	พบแพทย์เพื่อตรวจสุขภาพตนเองก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ	๗๗.๔๙	๒๒.๕๑	๑,๘๗๙
๕	ดื่มน้ำอย่างน้อยวันละ ๘- ๑๒ แก้ว	๘๑.๕๗	๑๘.๔๓	๑,๘๗๗
๖	ดื่มนมเป็นประจำ	๖๑.๑๑	๓๘.๘๙	๑,๘๗๗
๗	เลือกรับประทานอาหารให้ถูกหลักโภชนาการ (ครบ ๕ หมู่)	๗๘.๔๒	๒๑.๕๘	๑,๘๗๗
๘	ตรวจสุขภาพร่างกายประจำปีเป็นประจำ	๗๑.๔๖	๒๘.๕๔	๑,๘๗๘
๙	นอนหลับอย่างน้อย ๖-๘ ชั่วโมงต่อคืน	๘๕.๐๙	๑๔.๙๑	๑,๘๗๘
๑๐	ควบคุมน้ำหนักให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	๖๖.๓๗	๓๓.๖๓	๑,๘๗๙
๑๑	ระมัดระวังการเกิดอุบัติเหตุ เช่น การหกล้ม การเกิดอัคคีภัย	๘๒.๒๒	๑๗.๗๘	๑,๘๗๘
๑๒	บริโภคอาหารตรงตามเวลาและครบตามมื้ออาหาร	๘๑.๐๐	๑๙.๐๐	๑,๘๗๔
๑๓	ดื่ม/รับประทานอาหารเสริมบำรุงสุขภาพ	๖๖.๖๐	๓๓.๔๐	๑,๘๗๑
๑๔	ขับถ่ายอุจจาระ/ปัสสาวะ เป็นเวลาทุกครั้งเมื่อมีอาการปวดถ่าย ไม่กลั้น	๘๘.๗๘	๑๑.๒๒	๑,๘๗๒
ด้านจิตใจ				
๑	อ่านหนังสือธรรมะหรืออื่น ๆ เพื่อใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ	๗๔.๔๓	๒๕.๕๗	๑,๘๗๗
๒	ฝึกสมาธิ ศึกษาศาสนะหรืออื่น ๆ เป็นประจำ เพื่อเป็นการสงบสติอารมณ์	๖๔.๘๗	๓๕.๑๓	๑,๘๗๖
๓	ไปวัด/โบสถ์/มัสยิด หรือปฏิบัติธรรมเป็นประจำเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ	๗๙.๔๗	๒๐.๕๓	๑,๘๗๕
๔	ฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์เกี่ยวกับรายการทางด้านจิตใจเป็นประจำ เช่น รายการธรรมะ	๗๖.๖๓	๒๓.๓๗	๑,๘๗๔
๕	เตรียมใจที่จะเผชิญกับภาวะไม่สุขสบายจากความเสี่ยงของร่างกาย เช่น อาการปวดข้อ	๘๑.๘๘	๑๘.๑๒	๑,๘๗๖
๖	เตรียมจิตใจให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ	๘๕.๐๗	๑๔.๙๓	๑,๘๗๕
๗	เตรียมจิตใจยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิต ว่าต้องมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย	๘๖.๐๗	๑๓.๙๓	๑,๘๗๔
๘	สำรวจว่าตนเองสามารถทำประโยชน์เพื่อสังคมอะไรได้บ้าง	๘๒.๒๒	๑๗.๗๘	๑,๘๗๓
๙	ฝึกการลดความเครียด ความวิตกกังวลด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น อ่านหนังสือ ฟังเพลง นั่งสมาธิ	๘๑.๗๔	๑๘.๒๖	๑,๘๖๒
ด้านการพึ่งพิงตนเอง				
๑	กำหนดความสามารถของตนเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	๗๓.๖๐	๒๖.๔๐	๑,๘๗๕
๒	เตรียมพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมด้วยการพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด	๘๒.๐๘	๑๗.๙๒	๑,๘๗๕
๓	ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเองอย่างเป็นปกติ เช่น การรับประทานอาหาร การทำความสะอาดร่างกาย	๘๘.๓๖	๑๑.๖๔	๑,๘๗๓
๔	เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวและสังคมตามปกติ เพื่อให้รู้สึกว่าจะสามารถพึ่งพาตนเองได้	๘๗.๖๘	๑๒.๓๒	๑,๘๗๕
ด้านติดตามข้อมูลด้านสุขภาพ				
๑	พูดคุยเรื่องการเตรียมตัวดูแลรักษาสุขภาพตนเอง เมื่อต้องเข้าสู่วัยสูงอายุกับเพื่อนวัยเดียวกัน	๘๔.๗๕	๑๕.๒๕	๑,๘๗๕
๒	ศึกษาหลักโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุเป็นประจำ	๗๐.๙๙	๒๙.๐๑	๑,๘๗๒
๓	อ่านหนังสือเกี่ยวกับผู้สูงอายุเป็นประจำ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต	๖๗.๐๔	๓๒.๙๖	๑,๘๗๕
๔	ฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์เกี่ยวกับรายการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพเป็นประจำ	๗๙.๘๒	๒๐.๑๘	๑,๘๗๓
๕	เตรียมหาความรู้ในการดูแลสุขภาพ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรคเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ	๗๗.๐๓	๒๒.๙๗	๑,๘๗๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทโครงการสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริมการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ประจำปี ๒๕๕๔ จาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๔.๔ มิติด้านที่อยู่อาศัย

อีกมิติที่มีความสำคัญที่แรงงานนอกระบบจะต้องเตรียมความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุในอนาคต คือ การเตรียมความพร้อมในมิติที่อยู่อาศัย ซึ่งอาจจะหมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมและบริบททั่วไป ซึ่งผลการศึกษาในมิติดังกล่าวนี้นี้ พบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ได้มีการเตรียมความพร้อมในด้านสถานที่อยู่อาศัยและผู้ร่วมอาศัยไว้แล้ว อาทิเช่น การคมนาคมการเดินทางระหว่างบ้านกับสถานบริการสาธารณสุข ลักษณะของที่อยู่อาศัยที่มีเหมาะสมต่อผู้สูงอายุ และการเตรียมสถานที่อยู่อาศัยภายหลังเข้าสู่ผู้สูงอายุ ยกเว้นด้านที่เป็นการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับที่พักอาศัยภายหลังการเข้าสู่ผู้สูงอายุ ซึ่งแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ยังขาดการทำความเข้าใจและความรู้ในเรื่องดังกล่าวซึ่งยังผลให้ไม่มีการเตรียมความพร้อมในรายละเอียดของที่พักอาศัยอย่างจริงจัง ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัยนั้น โดยส่วนใหญ่แรงงานนอกระบบได้มีการจัดทำและเตรียมความพร้อมหลายสิ่งอย่างไว้แล้ว อาทิเช่น การพักอยู่ในชุมชนซึ่งมองหาเพื่อนบ้านที่สามารถขอความช่วยเหลือได้ การพยายามเรียนรู้การซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ชำรุดภายในบ้านด้วยตนเอง การจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในด้านการบริการสาธารณสุขที่เหมาะสมซึ่งเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุจากภาครัฐ แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมในด้านนี้แต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาสวัสดิการเงินกู้ที่อยู่อาศัยซึ่งรัฐเป็นผู้จัดทำให้ การวางแผนกู้เงินสวัสดิการหรือเตรียมเงินที่จะสร้างที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดทำให้ และการศึกษาการใช้บริการของรัฐและเอกชนด้านที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ซึ่งทั้งหมดนี้อาจเป็นเพราะแรงงานนอกระบบมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นและสำคัญต่อการก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุของเขาเหล่านั้นแต่อย่างใด (ตาราง ๔-๒๑)

ตาราง ๔-๒๑ การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติด้านที่อยู่อาศัยของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

การเตรียมความพร้อมในมิติที่อยู่อาศัย		ทำ	ไม่ได้ทำ	จำนวน
ด้านสถานที่อยู่อาศัย				
๑	ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับที่พักอาศัยภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น บ้านสำหรับผู้สูงอายุ บ้านเช่า	๔๗.๖๕	๕๒.๓๕	๑,๘๗๔
๒	เตรียมสถานที่อยู่อาศัยภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ	๕๗.๑๕	๔๒.๘๕	๑,๘๗๔
๓	ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ	๖๔.๕๓	๓๕.๔๗	๑,๘๖๙
๔	ศึกษาเกี่ยวกับการคมนาคมระหว่างบ้านของท่านกับสถานที่บริการสาธารณสุขว่ามีความสะดวกเป็น อย่างดี เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย เป็นต้น	๗๓.๑๑	๒๖.๘๙	๑,๘๕๖
ด้านการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัย				
๑	พยายามที่จะเรียนรู้การซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ชำรุดภายในบ้านด้วยตนเอง	๗๑.๘๘	๒๘.๑๒	๑,๘๗๘
๒	เตรียมห้องไว้สำหรับตนเองหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ	๕๗.๑๗	๔๒.๘๓	๑,๘๗๗
๓	หมู่บ้าน/ชุมชนที่ท่านพักอาศัย มีเพื่อนบ้านที่สามารถขอความช่วยเหลือได้	๘๓.๑๒	๑๖.๘๘	๑,๘๗๒
๔	ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยเพื่อความปลอดภัยและเหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น พื้นห้องน้ำจะต้องเป็น พื้นที่ไม่ลื่น มีแสงสว่างภายในบ้านเพียงพอ เป็นต้น	๖๙.๘๖	๓๐.๑๔	๑,๘๗๘
๕	จัดเตรียมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในสถานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุเป็นอย่างดี เช่น ราวจับ บันได ราวยึดเกาะเวลาอาบน้ำในห้องน้ำ โถส้วม เป็นต้น	๖๓.๕๔	๓๖.๔๖	๑,๘๗๖
๖	จัดเตรียมที่อยู่อาศัยให้อยู่ห่างไกลจากผง ฝุ่นละออง คิว้นพิษ และมีอากาศถ่ายเทสะดวก	๖๙.๒๖	๓๐.๗๔	๑,๘๕๑
ด้านการเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตผู้สูงอายุจากภาครัฐ				
๑	ศึกษาสวัสดิการเงินกู้ที่อยู่อาศัยที่รัฐเป็นผู้จัดให้	๔๓.๕๓	๕๖.๔๗	๑,๘๗๓
๒	วางแผนกู้เงินสวัสดิการหรือเตรียมเงินที่จะสร้างที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดให้	๓๘.๕๔	๖๑.๔๖	๑,๘๗๖
๓	ศึกษาการใช้บริการของรัฐและเอกชนในด้านที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ	๔๖.๑๙	๕๓.๘๑	๑,๘๗๕

๔.๕ ภาพรวมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ

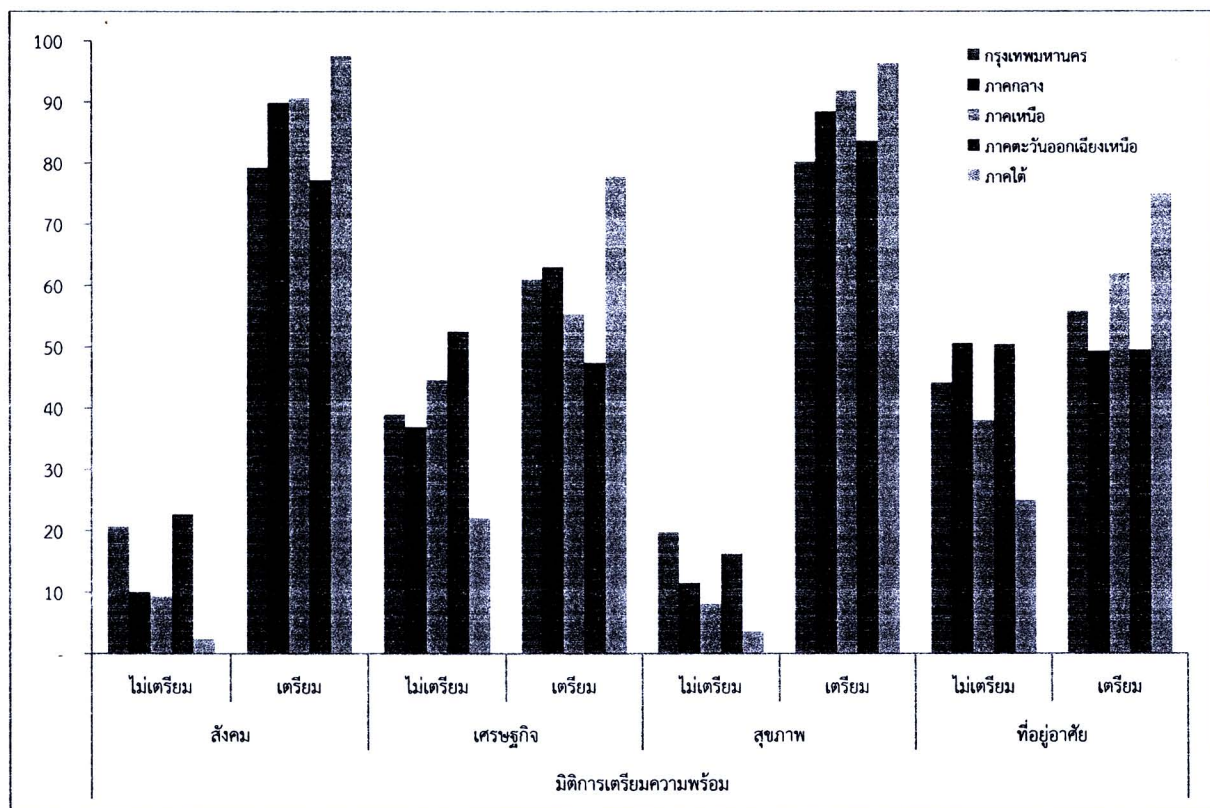
ในภาพรวมของการเตรียมความพร้อมก่อนก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุของแรงงานนอกระบบที่มีอายุอยู่ระหว่าง ๔๐-๕๙ ปี จำนวน ๑,๘๘๘ ราย พบว่ามีทิศทางด้านสุขภาพและสังคมเป็นด้านที่แรงงานนอกระบบมากกว่าร้อยละ ๘๕ มีความพร้อมและได้เตรียมการไว้เรียบร้อยแล้ว หากแต่ในด้านเศรษฐกิจและด้านที่อยู่อาศัยแม้ว่าส่วนใหญ่จะมีความพร้อมและได้เตรียมการไว้เรียบร้อยแล้วเช่นกันก็ตาม แต่สัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมไว้แต่อย่างใดมีค่อนข้างจะมาก คิดเป็นร้อยละ ๔๐ โดยประมาณนั้น ทั้งในด้านการจัดทำบัญชีรายจ่ายในแต่ละเดือน การออมเงินในรูปแบบที่มีความหลากหลาย การศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับที่พักอาศัยภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ การศึกษาสวัสดิการเงินกู้ที่อยู่อาศัยที่รัฐเป็นผู้จัดให้ การวางแผนกู้เงินสวัสดิการหรือการเตรียมเงินที่จะสร้างที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดให้ และการศึกษาการใช้บริการของรัฐและเอกชนในด้านที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ซึ่งรวมทั้งการจัดสวัสดิการของหน่วยงานภาครัฐจากกองทุนประกันสังคม สำนักงานประกันสังคม ตามมาตรา ๓๙ และมาตรา ๔๐ ล้วนเป็นสิ่งที่แรงงานนอกระบบไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมหรือให้ความสำคัญแต่อย่างใด (ตาราง ๔-๒๒)

ตาราง ๔-๒๒ การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในภาพรวมของแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ)

ความพร้อมในมิติต่าง ๆ	มีความพร้อม	ไม่มีความพร้อม	จำนวน
ด้านสังคม	๘๗.๘๒	๑๒.๑๘	๑,๘๑๕
ด้านเศรษฐกิจ	๖๑.๖๑	๓๘.๓๙	๑,๘๓๔
ด้านสุขภาพ	๘๘.๘๖	๑๑.๑๔	๑,๘๑๓
ด้านที่อยู่อาศัย	๕๘.๙๖	๔๑.๐๔	๑,๘๐๘

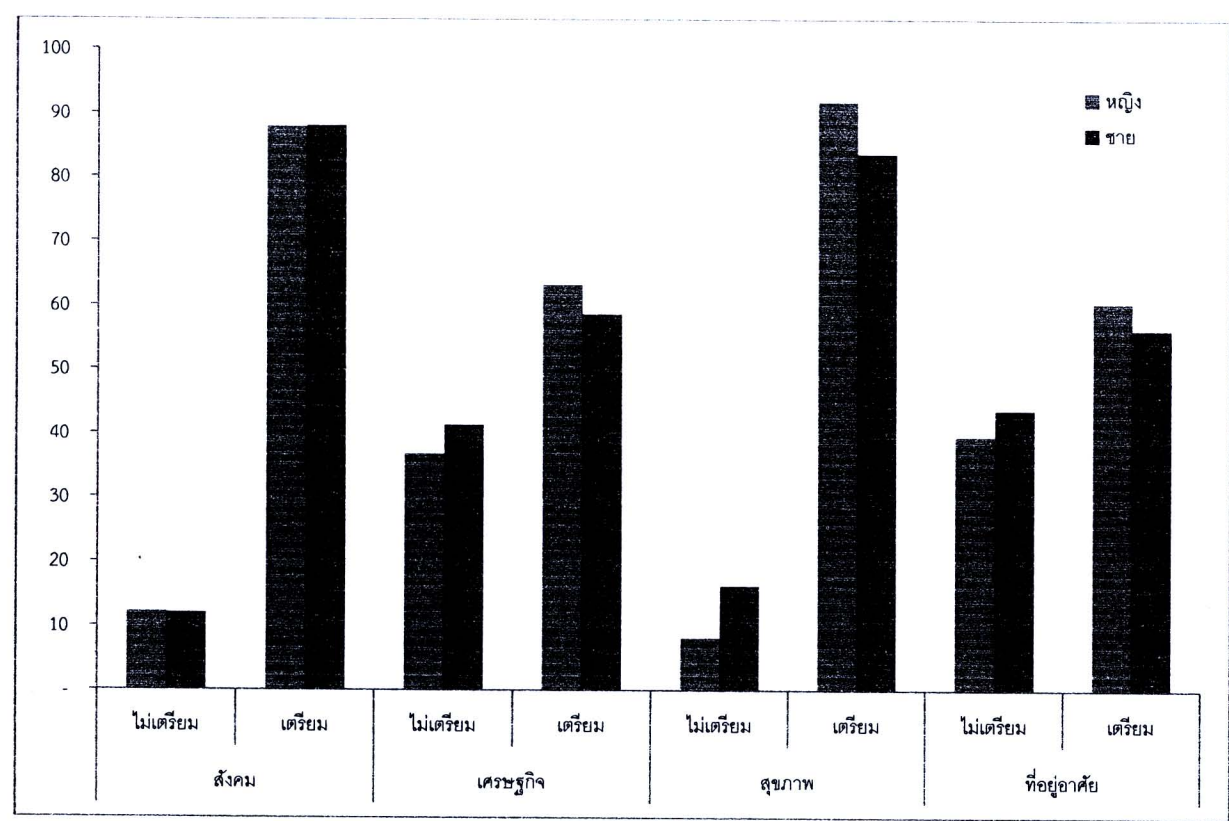
๕. การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ จำแนกตามคุณลักษณะทั่วไป

การเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทยเมื่อวิเคราะห์จำแนกตามคุณลักษณะต่าง ๆ ทั้งในคุณลักษณะทั่วไปของแรงงานนอกระบบ ทั้งในด้านบุคคล เศรษฐกิจ สุขภาพและสังคม ทศนคติที่มีต่อการเตรียมความพร้อม ทั้งการเป็นผู้สูงอายุ การให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อม บทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กร และความต้องการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ รวมไปถึงการพิจารณาตามแนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่นำมาใช้เพื่ออธิบายความความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุของแรงงานนอกระบบผ่านทฤษฎีบทบาท แนวคิดการสนับสนุนทางสังคม ทฤษฎีสัมพันธภาพในครอบครัว และทฤษฎีการแยกตัวออกจากสังคม โดยพิจารณาในมิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสุขภาพ และมิติทางที่อยู่อาศัย เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อการทำความเข้าใจในการเตรียมความพร้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยใคร่ขอนำเสนอในแต่ละประเด็นด้วยการนำเสนอเป็นภาพประกอบต่าง ๆ ซึ่งแนบตั้งเป็นคำร้อยละในทุก ๆ ภาพดังนี้



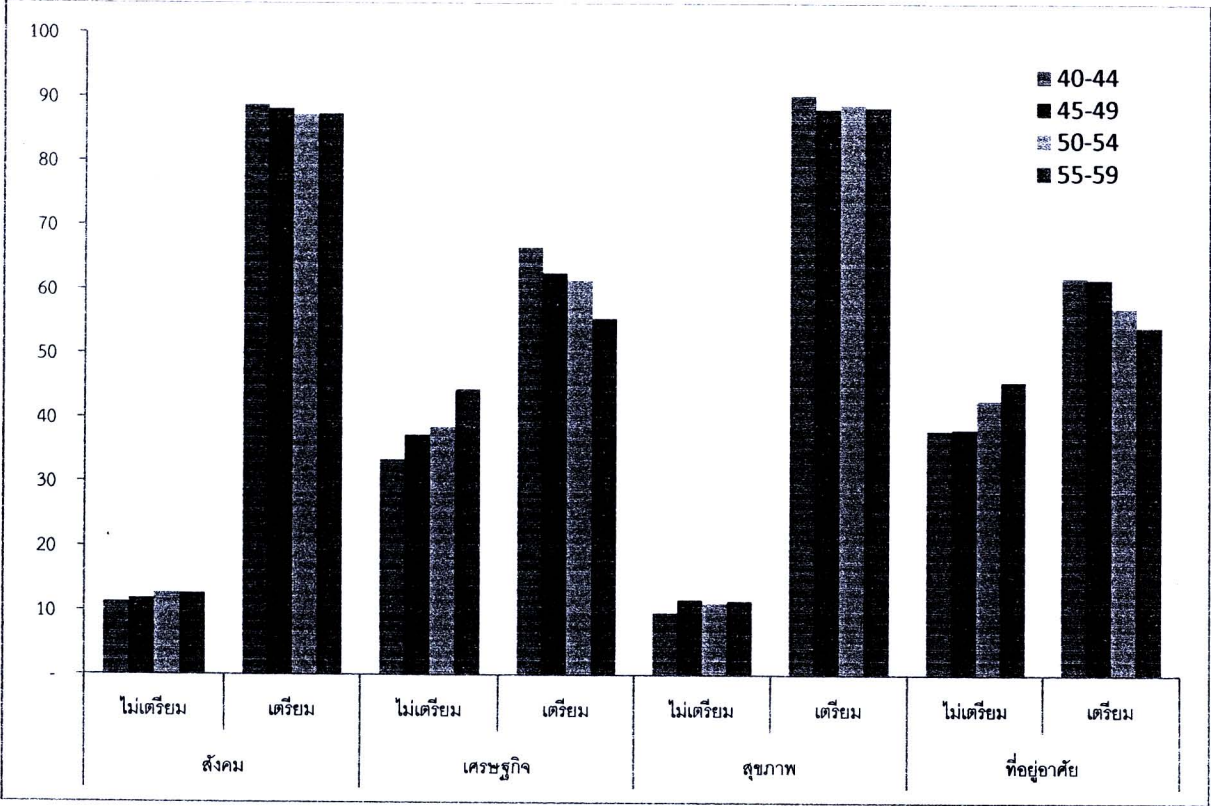
ภาพประกอบ ๔-๑ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามภูมิภาค

จากภาพประกอบ ๔-๑ จะเห็นได้ว่า แรงงานนอกระบบในช่วงอายุ ๔๐-๕๙ ปีในภาคใต้ (จังหวัดตรัง) จะมีความพร้อมเพื่อเป็นผู้สูงอายุในทุก ๆ ด้านมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานนอกระบบในช่วงอายุเดียวกันในภูมิภาคอื่น ๆ รองลงมาคือ ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงราย) ภาคกลาง (จังหวัดนครนายก) และ กรุงเทพมหานคร ตามลำดับ ในขณะที่แรงงานนอกระบบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดหนองคาย) มีความพร้อมต่อการเป็นสังคมสูงอายุน้อยที่สุด ยกเว้นด้านสุขภาพที่แรงงานนอกระบบที่ทำงานอยู่ใน กรุงเทพมหานครจะให้ความสำคัญและมีความพร้อมน้อยที่สุด



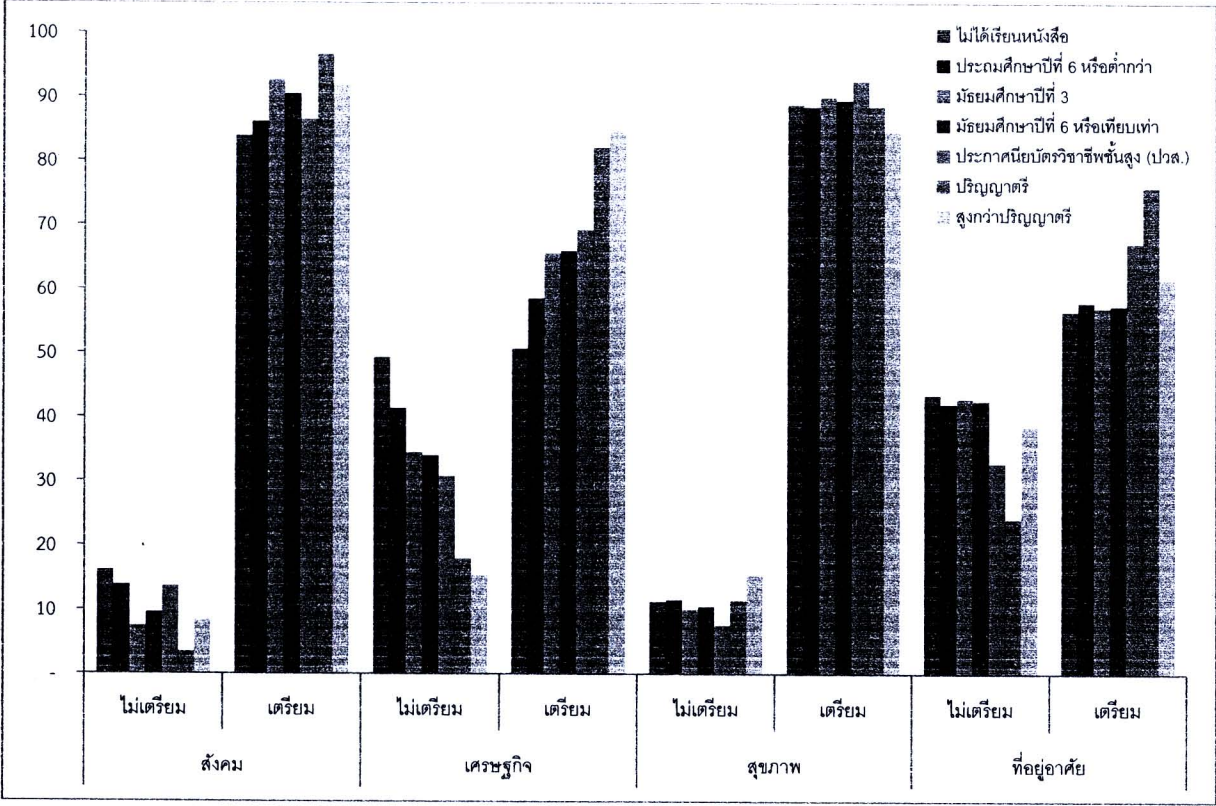
ภาพประกอบ ๔-๒ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามเพศ

จากภาพประกอบ ๔-๒ ซึ่งแสดงให้เห็นความพร้อมของแรงงานนอกระบบไม่ว่าหญิงหรือชายส่วนใหญ่จะมีความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุไม่แตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน หากจะมีความแตกต่างกันบ้างในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ และที่อยู่อาศัย ฝ่ายหญิงจะมีการเตรียมความพร้อมมากกว่าฝ่ายชาย โดยเฉพาะด้านสุขภาพที่ฝ่ายหญิงจะมีความพร้อมมากกว่าฝ่ายชายมากกว่าด้านอื่น ๆ



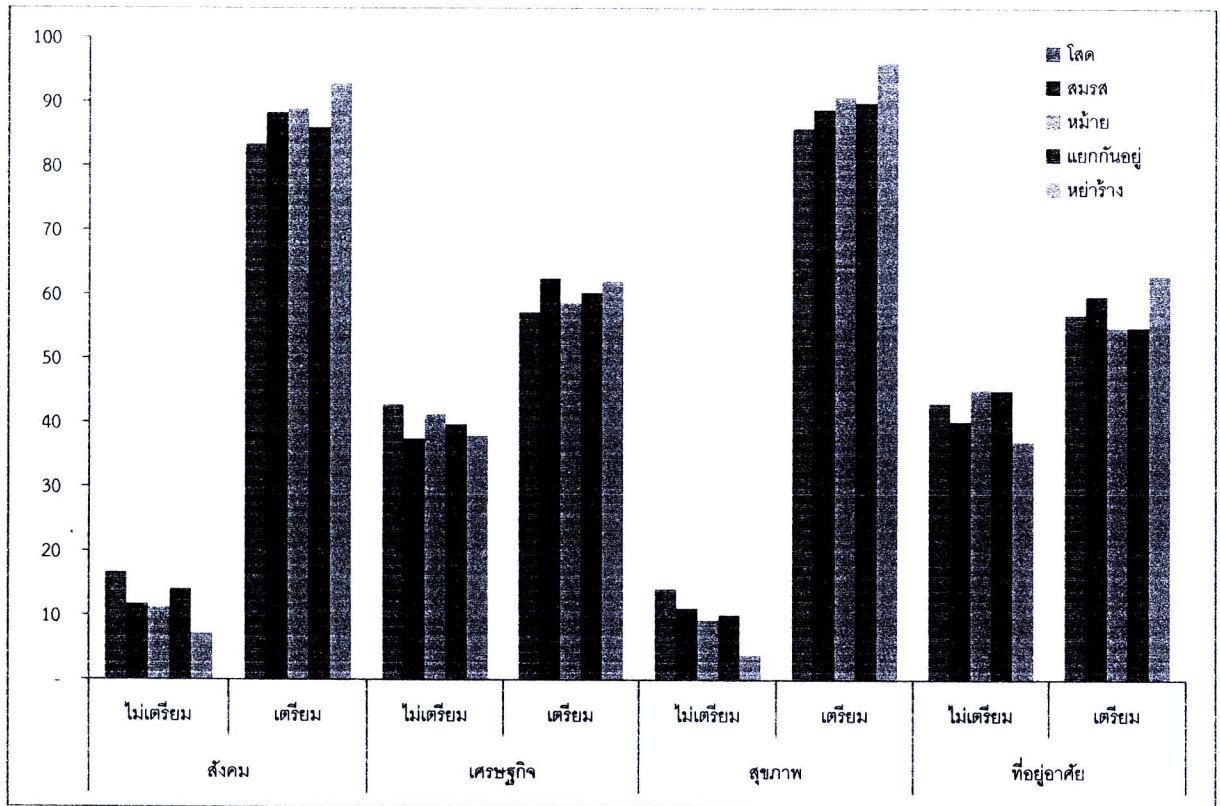
ภาพประกอบ ๔-๓ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามกลุ่มอายุ

จากภาพประกอบ ๔-๓ แสดงให้เห็นว่า อายุซึ่งแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอายุ ๔๐-๔๔, ๔๕-๔๙, ๕๐-๕๔ และ ๕๕-๕๙ มิติความพร้อมด้านสังคมกับด้านสุขภาพดูจะไม่มี ความแตกต่างกันในทุกกลุ่ม ในขณะที่ มิติด้านเศรษฐกิจและที่อยู่อาศัย เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบที่มีอายุอยู่ในวัยต้นกลับมีความ พร้อมมากกว่าผู้ที่มีอายุใกล้จะเป็นผู้สูงอายุ



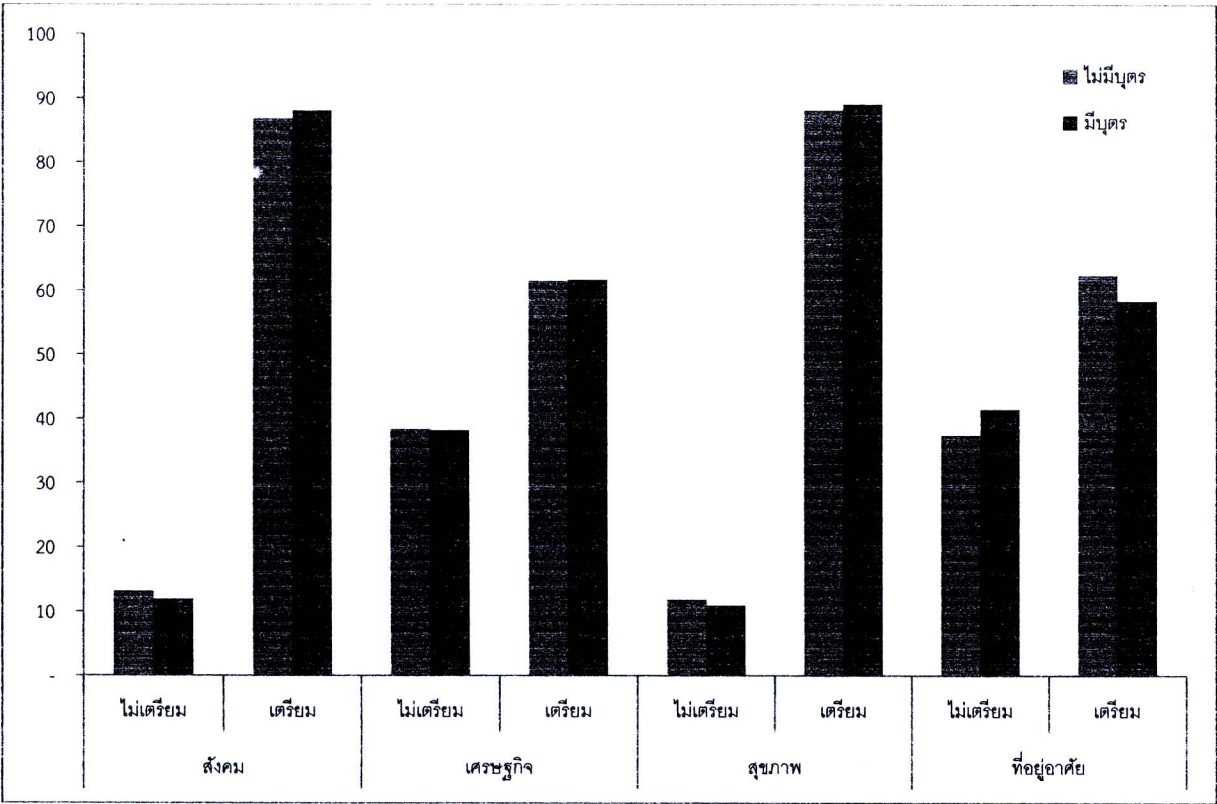
ภาพประกอบ ๔-๔ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามระดับการศึกษา

จากภาพประกอบ ๔-๔ แรงงานนอกระบบที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีจะมีความพร้อมมากที่สุดในด้านสังคมและที่อยู่อาศัย ซึ่งจากภาพประกอบยังแสดงให้เห็นว่า แรงงานนอกระบบที่มีการศึกษายังสูง มีแนวโน้มที่จะมีความพร้อมมากยิ่งขึ้นอย่างชัดเจนในมิติทางเศรษฐกิจ ในขณะที่มิติด้านอื่น ๆ ดูไม่ชัดเจน



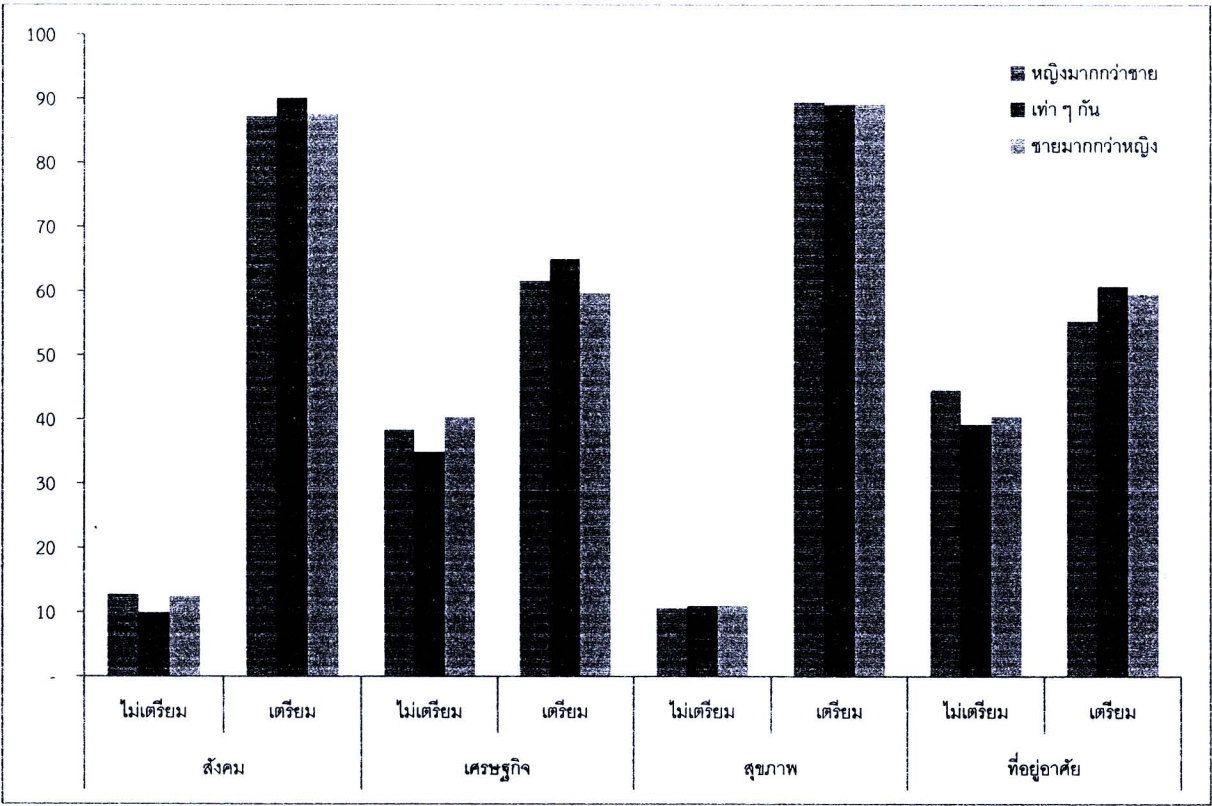
ภาพประกอบ ๔-๕ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามสถานภาพสมรส

จากภาพประกอบ ๔-๕ แสดงให้เห็นว่า แรงงานนอกระบบที่เป็นโสดมีความไม่พร้อมมากที่สุดในทุก ๆ ด้าน ยกเว้นด้านที่อยู่อาศัย ในขณะที่คนที่สมรสแล้วเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่เป็นหม้าย แยกกันอยู่และหย่าร้าง จะมีความพร้อมที่ไม่แตกต่างกันนัก หากจะมีความแตกต่างกันคนที่หย่าร้างจะมีการเตรียมความพร้อมไว้มากที่สุดในทุก ๆ ด้าน ยกเว้นด้านเศรษฐกิจที่จะมีความพร้อมน้อยกว่าคนที่สมรสแล้วไม่มากนัก



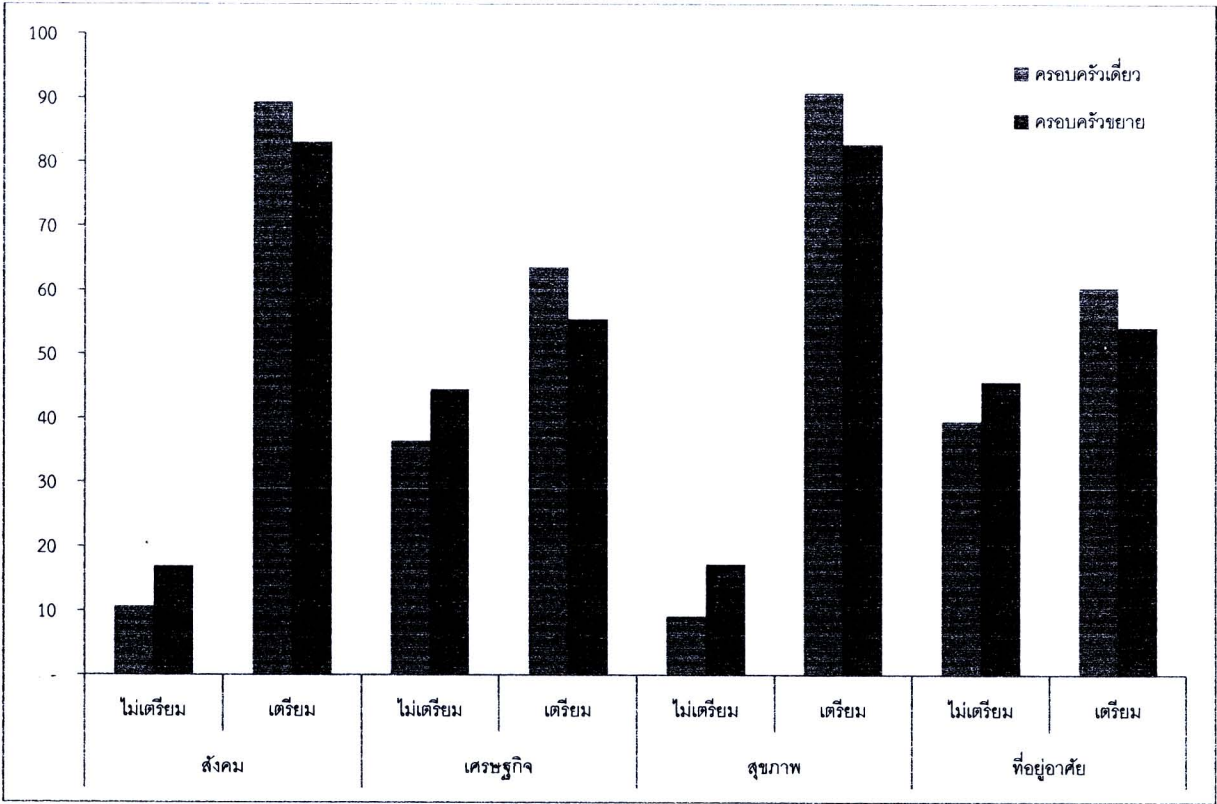
ภาพประกอบ ๔-๖ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามการมีบุตร

จากภาพประกอบ ๔-๖ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เมื่อพิจารณากลุ่มแรงงานนอกระบบที่สมรสแล้วในกรณีที่มีลูกหรือไม่มีลูกมีการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างกันหรือไม่นั้น พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันเลยไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ หากแต่ด้านที่อยู่อาศัยคนที่ไม่มีบุตรจะมีการเตรียมความพร้อมในด้านนี้มากกว่าเล็กน้อย



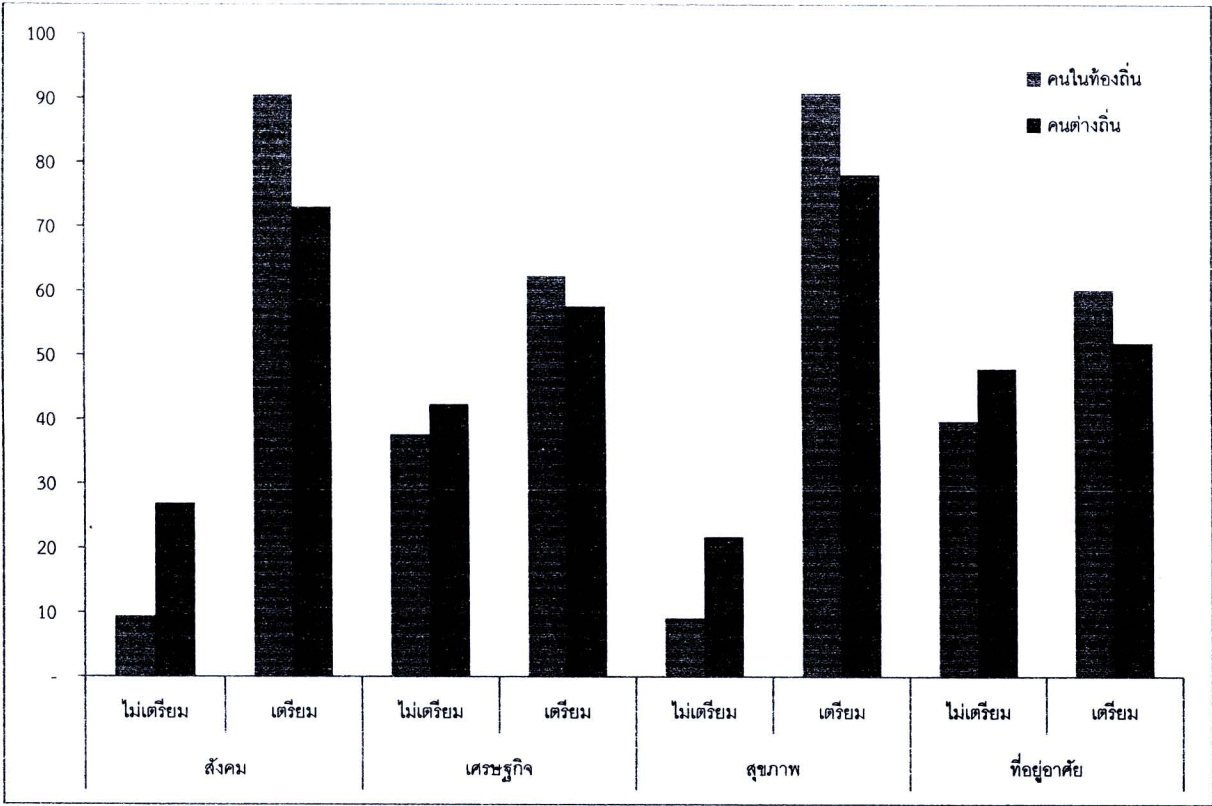
ภาพประกอบ ๔-๗ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ
จำแนกตามการมีบุตรชายเมื่อเปรียบเทียบกับบุตรสาว

จากภาพประกอบ ๔-๗ แรงงานนอกระบบในกลุ่มที่สมรสแล้วและมีลูก เมื่อเปรียบเทียบจำนวนลูกสาวกับลูกชายจะเห็นได้ว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน หากแต่การมีจำนวนลูกชายและลูกสาวที่เท่ากัน จะทำให้แรงงานนอกระบบที่กำลังก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุนั้นมีความพร้อมในทุก ๆ ด้านมากกว่า ยกเว้นด้านสุขภาพที่จะไม่แตกต่างกันเลยเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่มีลูกสาวหรือลูกชายที่มากกว่า



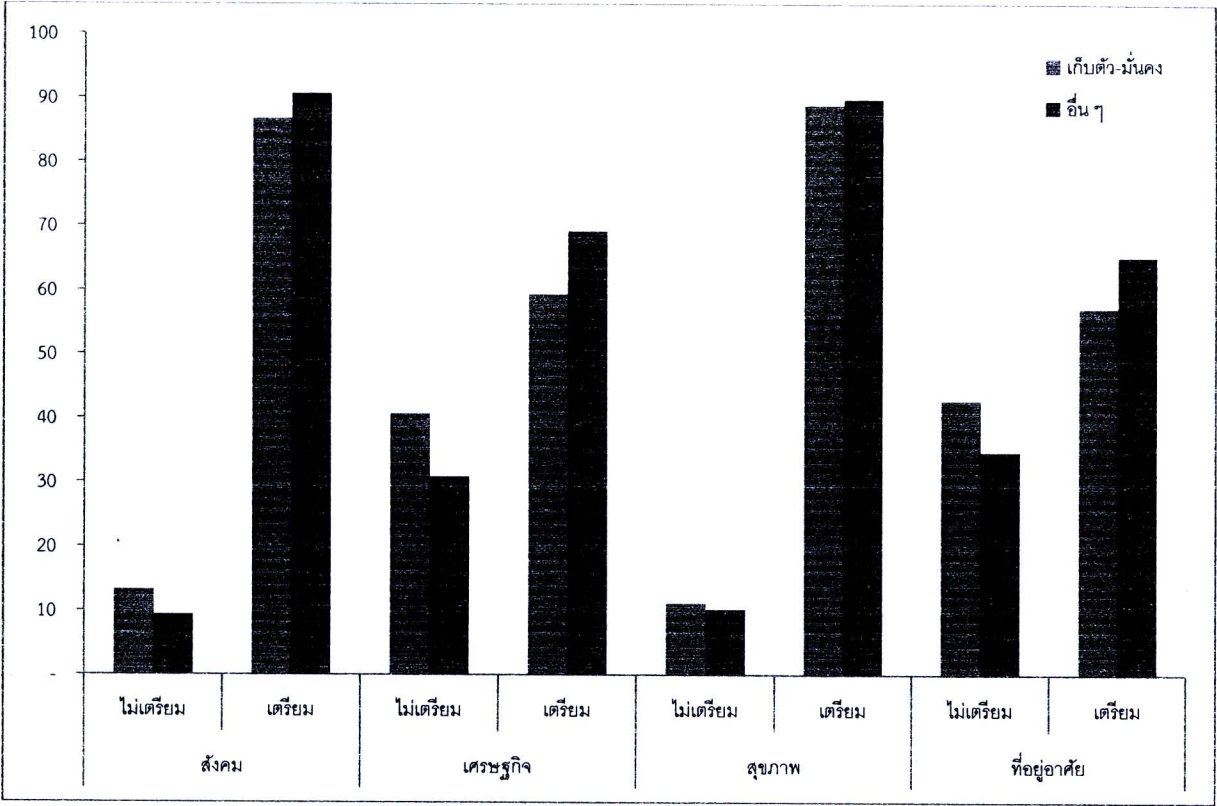
ภาพประกอบ ๔-๘ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามลักษณะของครอบครัว

จากภาพประกอบ ๔-๘ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า แรงงานนอกระบบที่มีลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวจะมีความพร้อมมากกว่าลักษณะของครอบครัวที่เป็นครอบครัวขยายในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นในทางกลับกันสามารถอธิบายได้ว่า หากแรงงานนอกระบบอาศัยอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในครอบครัวที่มีมากกว่าสองรุ่นจะมีความพร้อมในการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุน้อยกว่าคนที่อยู่ลำพังพ่อแม่ลูก



ภาพประกอบ ๔-๙ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามภูมิลำเนา

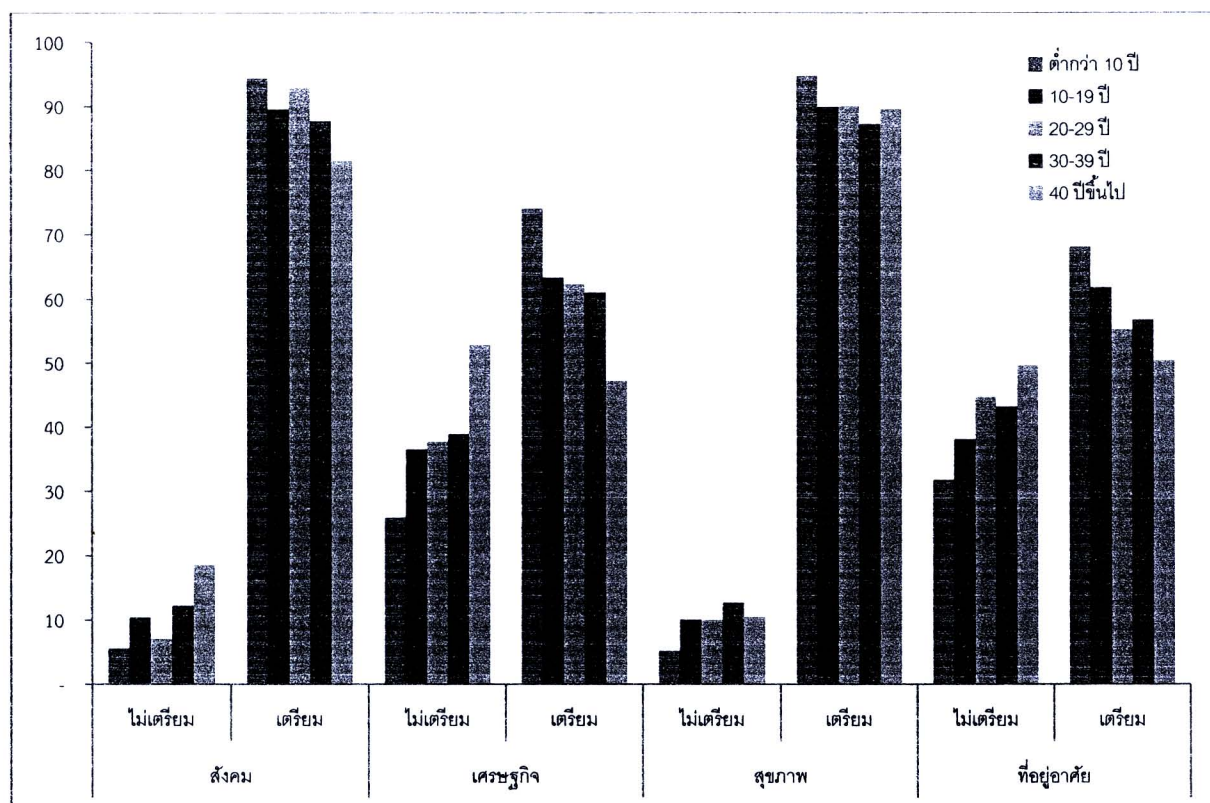
จากภาพประกอบ ๔-๙ แรงงานนอกระบบซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นมีความพร้อมด้วยความคุ้นเคยและเคยชินกับสภาพแวดล้อมและมีเวลาให้กับการดูแลตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าคนต่างถิ่นในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านสังคมและด้านสุขภาพที่ค่อนข้างจะแตกต่างกันอย่างชัดเจน



ภาพประกอบ ๔-๑๐ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามบุคลิกภาพ

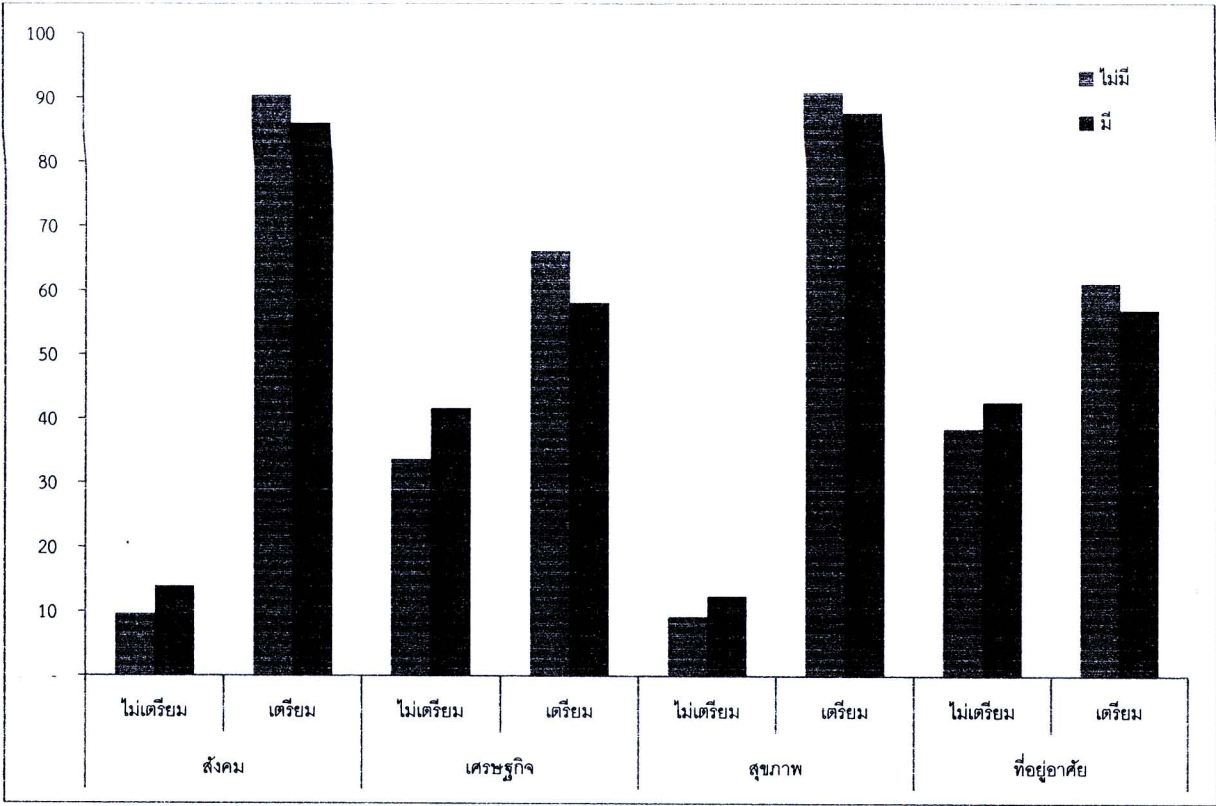
จากภาพประกอบ ๔-๑๐ แสดงให้เห็นว่า แรงงานนอกระบบที่ส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพในลักษณะของการเก็บตัวไม่ค่อยที่จะแสดงออกแต่มีความมั่นคงไม่อ่อนไหวง่าย ๆ นั้นมีความพร้อมในการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุน้อยกว่าแรงงานนอกระบบที่มีบุคลิกภาพแบบอื่น ๆ ในทุก ๆ ด้าน

ด้านเศรษฐกิจ



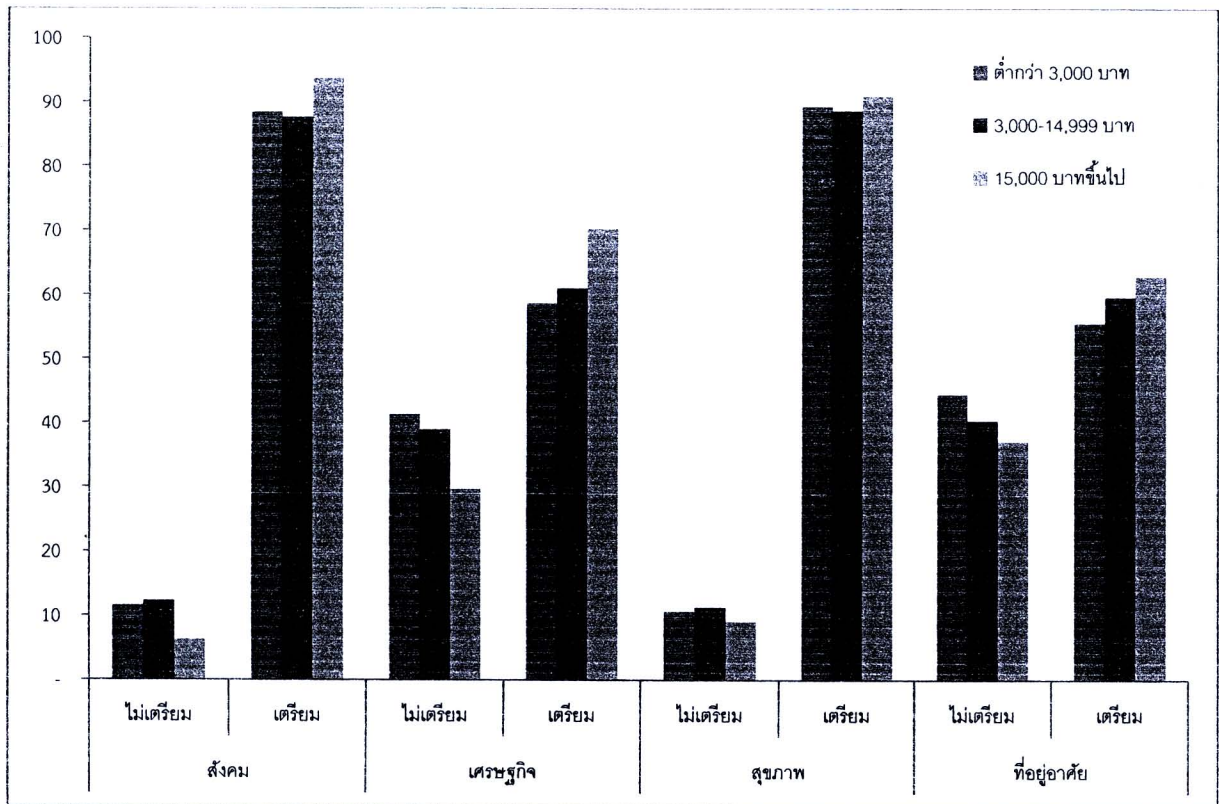
ภาพประกอบ ๔-๑๑ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน

จากภาพประกอบ ๔-๑๑ จะเห็นได้ว่า แรงงานนอกระบบที่มีประสบการณ์ทำงานมากขึ้นพบว่ามีแนวโน้มว่าการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุน้อยลงในทุก ๆ ด้าน ยกเว้นด้านสุขภาพที่ไม่เห็นแนวโน้มของความสัมพันธ์ที่ชัดเจน



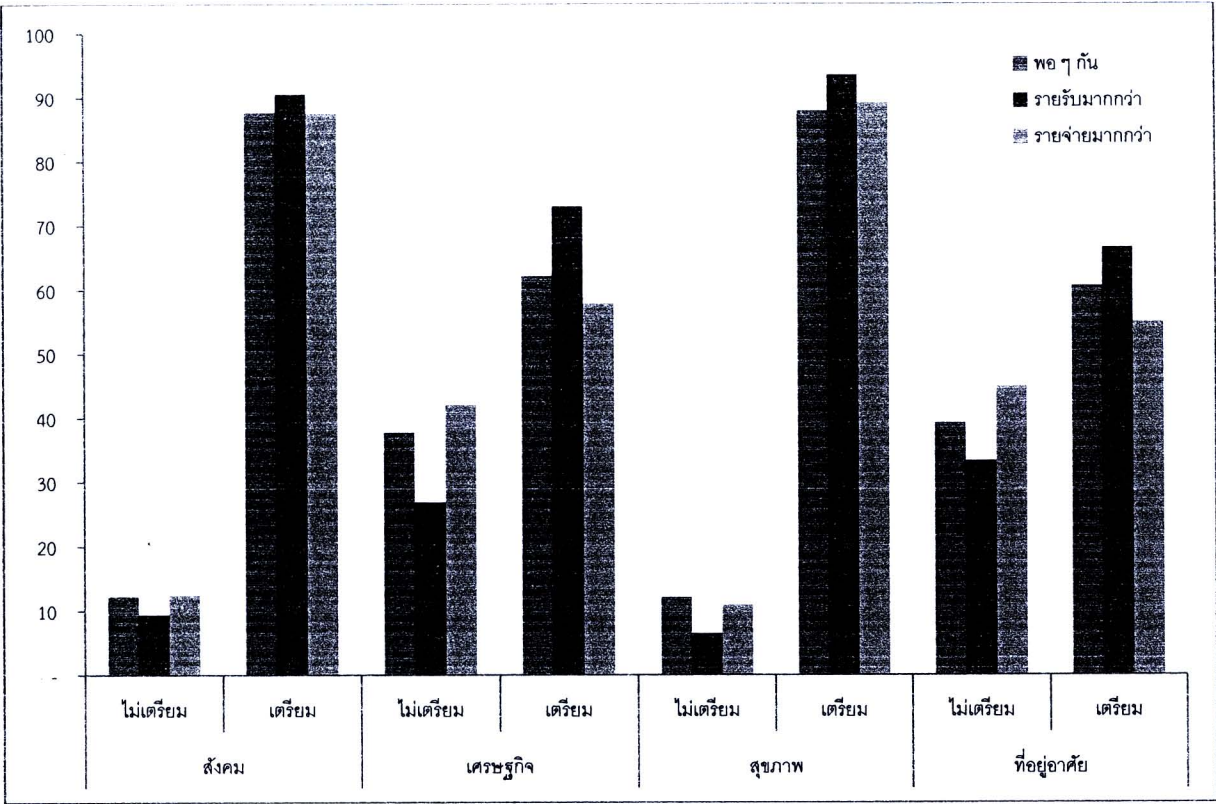
ภาพประกอบ ๔-๑๒ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามการประกอบอาชีพเสริม

จากภาพประกอบ ๔-๑๒ แรงงานนอกระบบที่นอกจากจะประกอบอาชีพหลักแล้วหากมีอาชีพเสริมหรืออาชีพรองเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่ไม่มีนั้นพบว่าจะมีความพร้อมน้อยกว่าในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจดูจะมีการเตรียมความพร้อมน้อยกว่าอย่างชัดเจน



ภาพประกอบ ๔-๑๓ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามกลุ่มรายได้ต่อเดือน

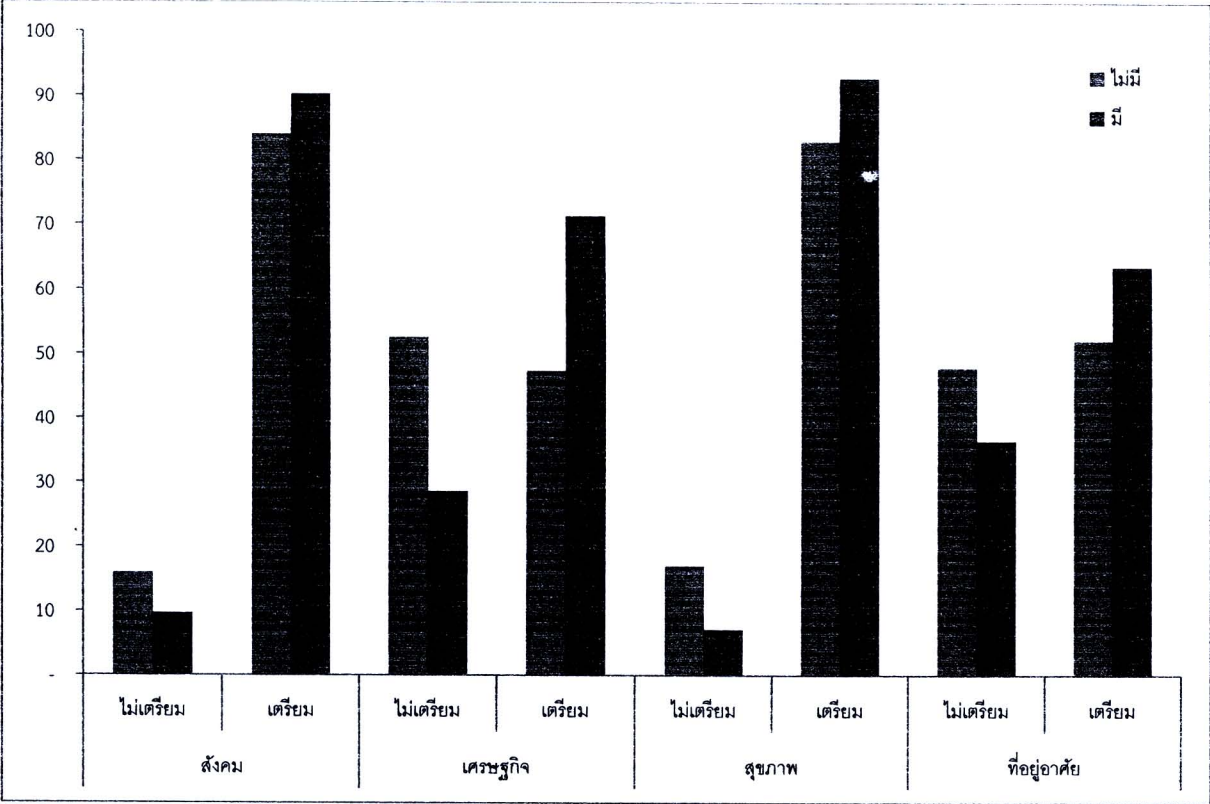
จากภาพประกอบ ๔-๑๓ หากพิจารณาเรื่องของรายได้ จะพบจากภาพประกอบดังกล่าวว่า แรงงานนอกระบบที่มีรายได้มากขึ้นจะมีแนวโน้มที่จะมีการเตรียมความพร้อมมากยิ่งขึ้นในมิติด้านเศรษฐกิจและด้านที่อยู่อาศัย



ภาพประกอบ ๔-๑๔ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ
จำแนกตามการเปรียบเทียบระหว่างรายรับกับรายจ่าย

จากภาพประกอบ ๔-๑๔ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แรงงานนอกระบบที่มีรายรับมากกว่ารายจ่ายในแต่ละเดือนจะมีการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าคนที่มีรายได้พอ ๆ กันและมีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐกิจที่มีสัดส่วนที่ค่อนข้างจะแตกต่างกันอย่างมากพอสมควร

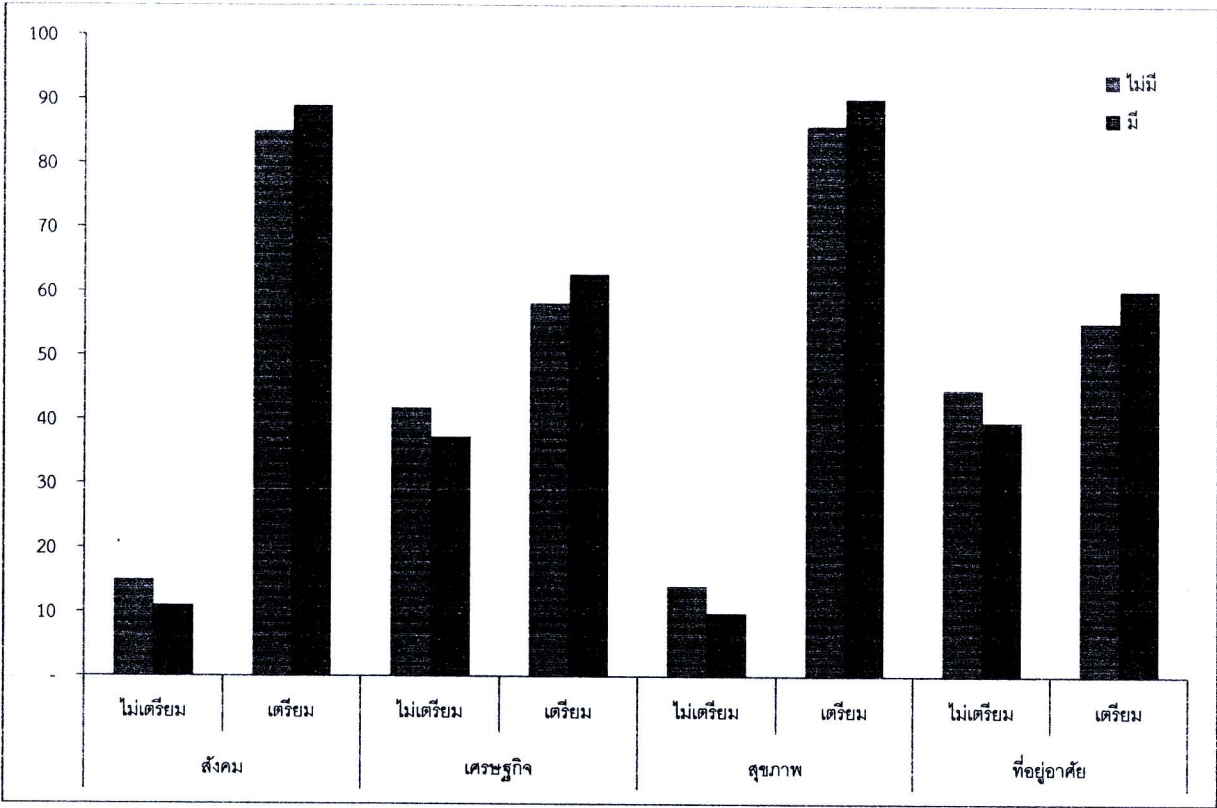




ภาพประกอบ ๔-๑๕ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามการออม

จากภาพประกอบ ๔-๑๕ ซึ่งต่อเนื่องจากภาพประกอบก่อนหน้าแต่ใช้ข้อความคำถามในการวัดสถานะทางเศรษฐกิจด้วยการสอบถามเกี่ยวกับการออมแทนที่จะวัดจากความแตกต่างระหว่างรายได้กับรายจ่าย ผลเป็นไปในทางที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ แรงงานนอกระบบที่มีเงินออมจะมีการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าคนที่ไม่มีเงินเก็บ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ

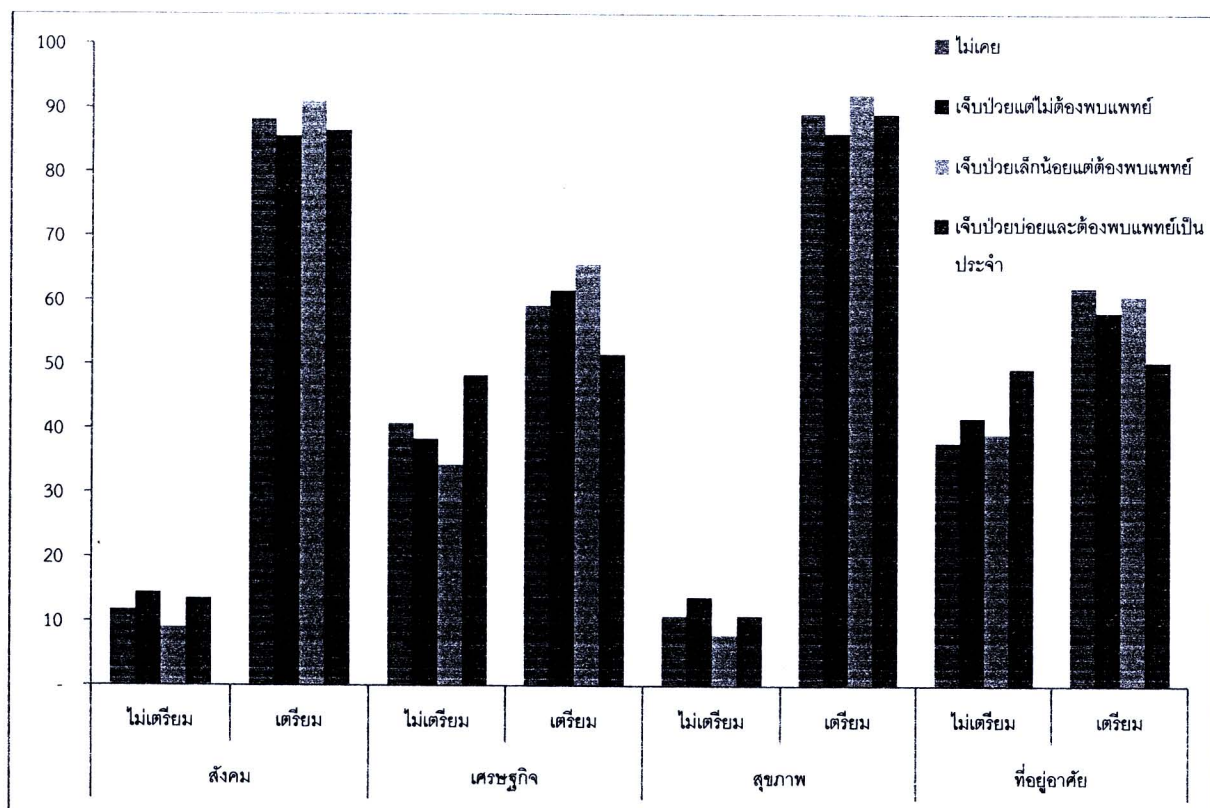




ภาพประกอบ ๔-๑๖ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามภาระหนี้สิน

จากภาพประกอบ ๔-๑๖ เป็นที่น่าสังเกตว่า แรงงานนอกระบบที่มีภาระหนี้สินกลับพบว่ามีความพร้อมในการที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้นี้มากกว่าคนที่ไม่มีภาระหนี้สินในทุก ๆ ด้าน อย่างไรก็ตาม สัดส่วนที่สูงกว่าของคนที่มีภาระหนี้สินมิได้แตกต่างจากคนที่ไม่มีภาระหนี้สินมากนัก

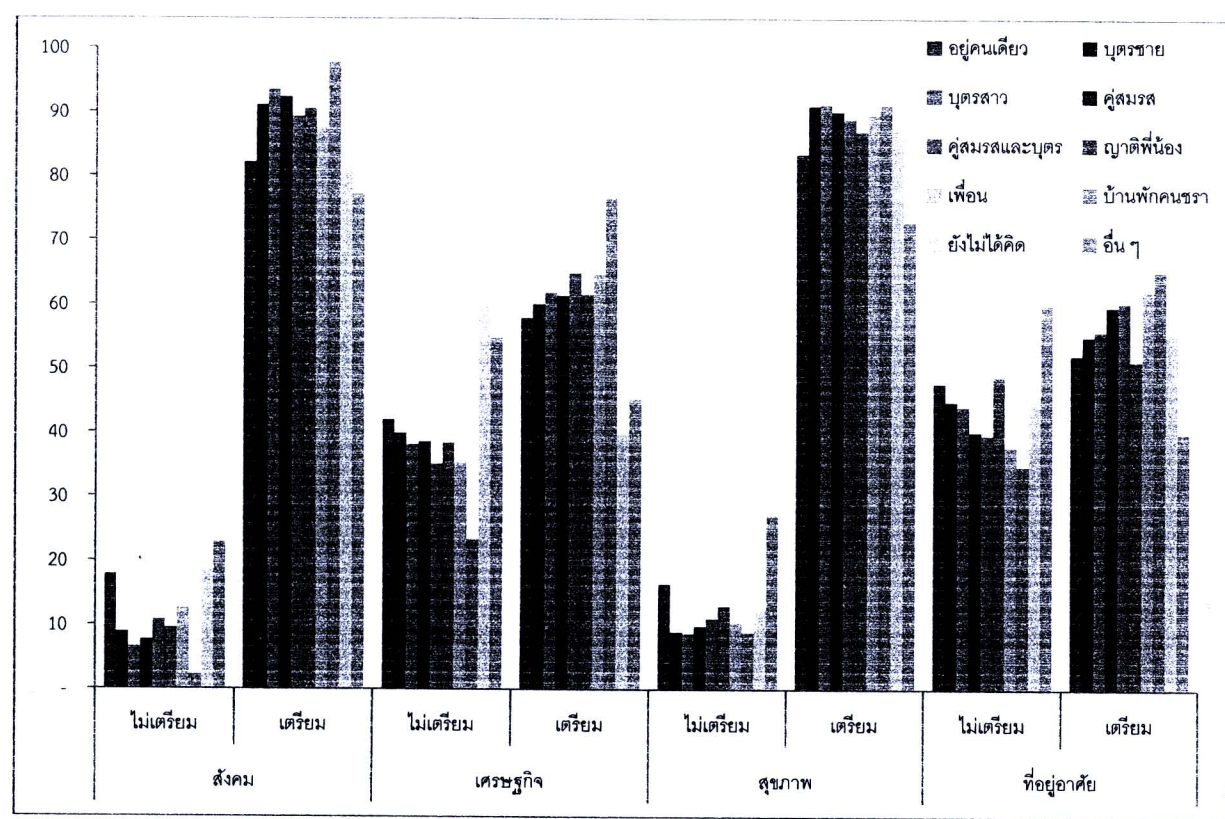
สุขภาพ



ภาพประกอบ ๔-๑๗ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามภาวะการเจ็บป่วย

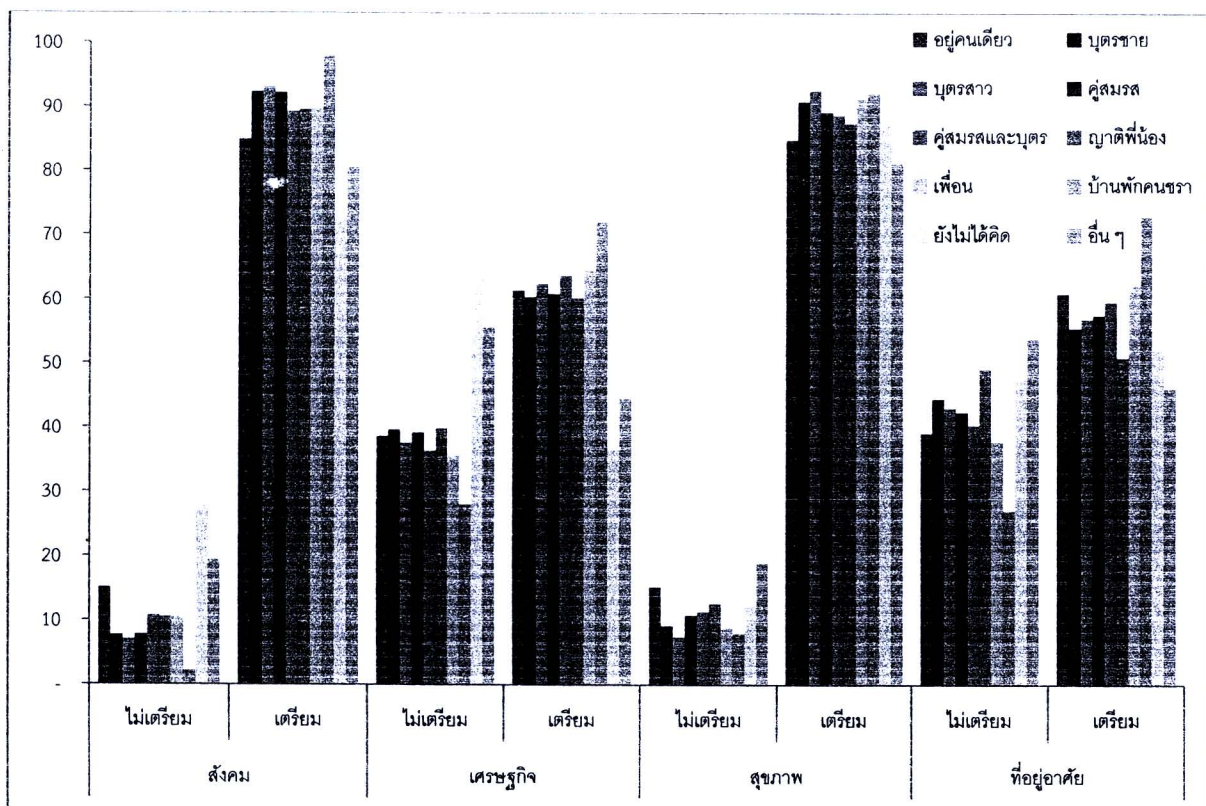
จากภาพประกอบ ๔-๑๗ แสดงให้เห็นว่า แรงงานนอกระบบที่เจ็บป่วยบ่อยและต้องพบแพทย์เป็นประจำนั้นมีสัดส่วนของการเตรียมความพร้อมน้อยกว่ากลุ่มที่เจ็บป่วยเล็กน้อยหรือไม่เคยเจ็บป่วยเลยตลอดระยะเวลา ๑ ปีที่ผ่านมา ในมิติทางเศรษฐกิจและที่อยู่อาศัย ในขณะที่อีกสองด้านคือด้านสังคมและสุขภาพดูไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

ด้านสังคม



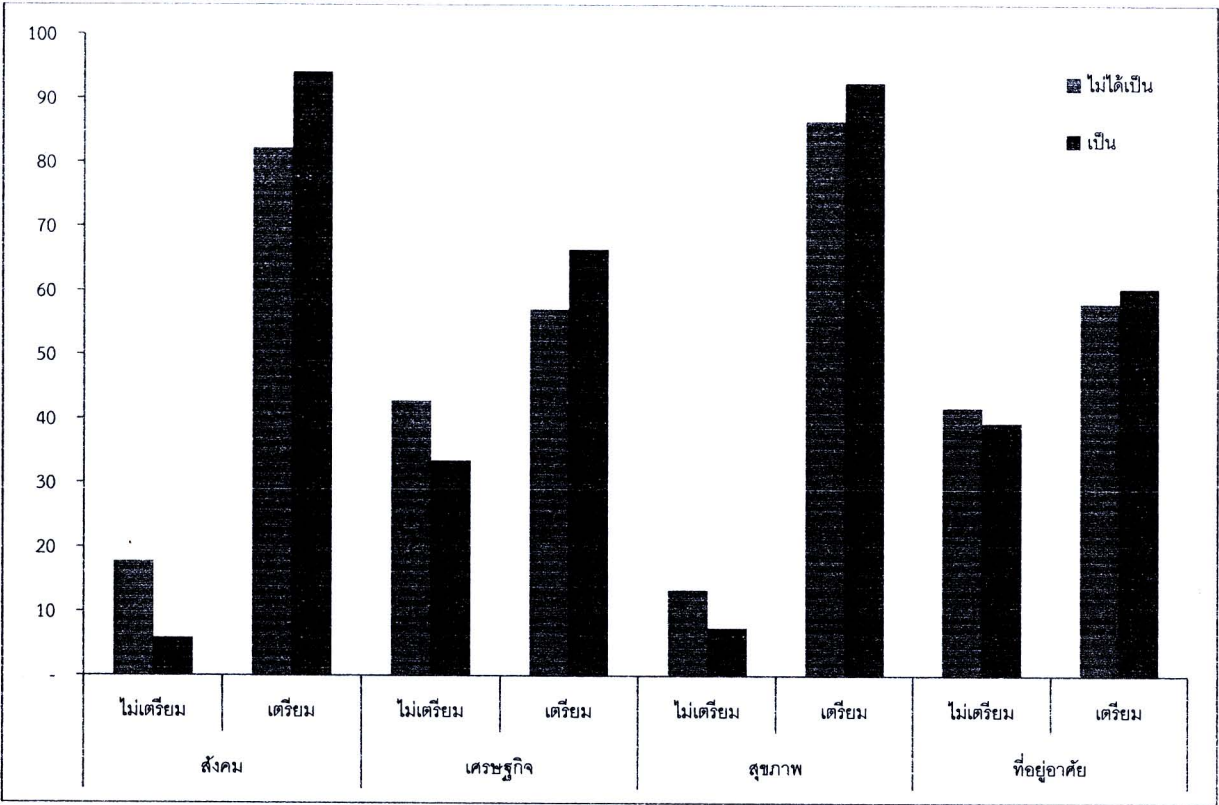
ภาพประกอบ ๔-๑๘ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ
จำแนกตามการอยากจะอยู่กับใครเมื่อตนเองเกษียณอายุ

จากภาพประกอบ ๔-๑๘ จะเห็นว่าแรงงานนอกระบบที่เมื่อตนเองอายุ ๖๐ ปีแล้วอยากจะอยู่กับบ้านพักคนชรา มีสัดส่วนการเตรียมความพร้อมไว้แล้วสูงสุดในทุก ๆ มิติ รองลงมาเป็นกลุ่มที่อยากจะอยู่กับคนในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นคู่สมรส ลูกหลาน ญาติพี่น้องหรือเพื่อน ในขณะที่กลุ่มที่อยากอยู่คนเดียวจะเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนของการไม่ได้มีความพร้อมมากที่สุดเช่นเดียวกันกับกลุ่มที่ยังไม่ได้คิด



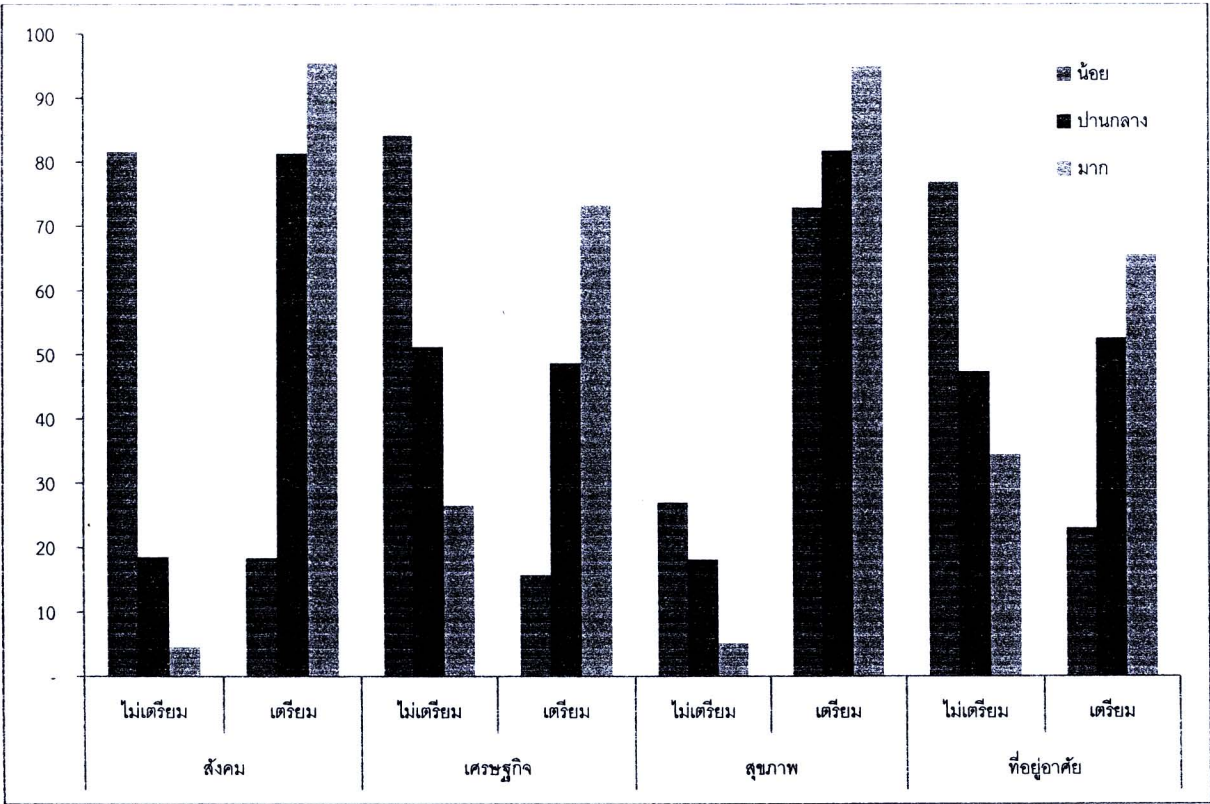
ภาพประกอบ ๔-๑๙ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ
จำแนกตามการคาดว่าจะอยู่กับใครเมื่อตนเองเกษียณอายุ

จากภาพประกอบ ๔-๑๙ การที่แรงงานนอกระบบคาดว่าจะตนเองจะต้องไปอยู่ในบ้านพักคนชราอย่างแน่นนอนเมื่ออายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์จะเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมมากที่สุดในด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพและที่อยู่อาศัย ในขณะที่กลุ่มแรงงานนอกระบบที่คาดว่าจะอยู่กับคนในครอบครัวเมื่อเป็นผู้สูงอายุนั้นมีความพร้อมค่อนข้างจะไม่แตกต่างกันในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ หากแต่คนที่คาดว่าจะต้องไปอยู่กับญาติพี่น้องในด้านที่อยู่อาศัยจะแตกต่างกับการที่จะไปอยู่กับคู่สมรส ลูกหรือหลานรวมทั้งเพื่อนค่อนข้างจะมาก อีกทั้งสัดส่วนของแรงงานนอกระบบที่มีการเตรียมพร้อมกับไม่ได้เตรียมพร้อมก็ดูจะไม่แตกต่างกันเลย กลุ่มที่ยังไม่ได้คิดว่าจะต้องไปอยู่กับใครหลังเกษียณจะไม่มีเตรียมความพร้อมเลยในทุกด้านเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ นอกจากนี้ กลุ่มที่คาดว่าจะต้องอยู่คนเดียวเฉพาะด้านสังคมและสุขภาพเท่านั้นที่ดูจะไม่มีความพร้อมอย่างมากเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ



ภาพประกอบ ๔-๒๐ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่ม

จากภาพประกอบ ๔-๒๐ แสดงให้เห็นชัดเจนว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบที่เป็นสมาชิกกลุ่มชมรมหรือกิจกรรมใด ๆ ก็ตามในท้องถิ่นจะมีการเตรียมความพร้อมในทุก ๆ มิติมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิกใด ๆ เลย ซึ่งความแตกต่างระหว่างสัดส่วนคนที่มีความพร้อมเปรียบเทียบกับคนที่ไม่มีความพร้อมนั้นค่อนข้างจะแตกต่างกันอย่างชัดเจนในทุก ๆ ด้าน ยกเว้นด้านที่อยู่อาศัยที่ดูจะไม่แตกต่างกันมากนัก



ภาพประกอบ ๔-๒๑ ความพร้อมของแรงงานนอกระบบในแต่ละมิติ จำแนกตามความสัมพันธ์กับเพื่อน

จากภาพประกอบ ๔-๒๑ ระดับความสัมพันธ์ของแรงงานนอกระบบกับเพื่อนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเพื่อนสนิท เพื่อนร่วมงาน เพื่อนบ้าน หรือเพื่อนร่วมกิจกรรมเป็นที่ชัดเจนว่า ยิ่งมีความสัมพันธ์มากจะยิ่งแสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคตอันใกล้ในทุก ๆ มิติทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ และที่อยู่อาศัย

๖. การวิเคราะห์ข้อมูล: ทศนคติที่มีต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ

๖.๑ ทศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้สูงอายุ

ทศนคติของแรงงานนอกระบบที่มีต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุในที่นี้จะหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดเห็นในเชิงบวกที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุทั้งในด้านการยอมรับ ความสุขและประโยชน์ที่ยังพึงทำได้นั้น เช่น การมองว่าชีวิตในวัยสูงอายุนั้นเป็นช่วงเวลาแห่งอิสระและเสรีภาพ เป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดในชีวิต การจะได้พักผ่อนอย่างเต็มที่ เป็นช่วงเวลาแห่งความสุขและจะได้ทำในสิ่งที่ตนเองอยากทำ สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ ไม่มีความรู้สึกกังวลใด ๆ เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยเทคนิคทางสถิติที่เรียกว่า การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติดังกล่าวกับข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด และทฤษฎีทางสังคมวิทยาเพื่ออธิบายทศนคติที่แตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับสาเหตุใด และเก็บรวบรวมข้อมูลแรงงานนอกระบบจำนวนทั้งสิ้น ๑,๘๙๘ รายแล้วนำมาวิเคราะห์เพื่ออนุมานผลการศึกษา สำหรับข้อมูลพื้นฐาน ทั้งในข้อมูลทั่วไป เศรษฐกิจ สุขภาพและสังคม พบว่า แรงงานนอกระบบกลุ่มอายุ ๔๐-๕๙ ปี ในกลุ่มที่เป็นเพศชาย ยังมีอายุมากขึ้น และมีความสัมพันธ์กับเพื่อนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเพื่อนสนิท เพื่อนร่วมงาน เพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากหากเปรียบเทียบกับแรงงานนอกระบบที่เป็นเพศหญิง อายุไม่มากนัก และไม่สู้จะมีความสัมพันธ์ที่ติดนักกับกลุ่มเพื่อนต่าง ๆ จะมีทศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้สูงอายุมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ผู้ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป การมีบุคลิกภาพแบบเก็บตัวไม่ชอบการแสดงออกและมีความรู้สึกที่มั่นคงไม่อ่อนไหวต่อเรื่องต่าง ๆ โดยง่าย รวมไปถึงการมีประสบการณ์ทำงานมานานจะทำให้ทศนคติของแรงงานนอกระบบกลุ่มอายุ ๔๐-๕๙ ปีที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุเป็นไปในทางลบเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่จบการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา มีบุคลิกภาพแบบอื่นที่ไม่ใช่การเก็บตัวและมีความมั่นคงในด้านจิตใจ รวมทั้งการมีประสบการณ์ทำงานไม่มากนัก แสดงให้เห็นว่าสถานภาพสมรส การมีบุตร ลักษณะของครอบครัว การเป็นคนในท้องถิ่นหรือเป็นคนต่างถิ่น การมีอาชีพเสริม รายได้ต่อเดือน การออมเงิน การมีหนี้สิน ภาวะสุขภาพ การอยากที่จะอยู่คนเดียวและคาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อเปรียบเทียบกับ การได้อยู่กับคนอื่นในครอบครัวเมื่อเกษียณอายุ รวมทั้งการเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม/กิจกรรมใด ๆ นั้นไม่ได้ส่งผลต่อทศนคติต่อการเป็นผู้สูงอายุแต่อย่างใด สำหรับการวิเคราะห์เชิงแนวคิดและทฤษฎีเน้นทางสังคมวิทยากับทศนคติที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุนั้น พบว่า ทุกแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาศึกษานั้นสามารถอธิบายความแตกต่างในทศนคติที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุของแรงงานนอกระบบได้จริง กล่าวคือ การได้รับความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทองจากสมาชิกในครอบครัวตามแนวคิดการสนับสนุนทางสังคม ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัวตามทฤษฎีสัมพันธภาพในครอบครัว และการอาศัยอยู่ตามลำพังในปัจจุบันตามทฤษฎีการแยกตัวออกจากสังคม มีผลทำให้ทศนคติที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุเป็นไปในทางบวก ในขณะเดียวกัน การเริ่มแสดงบทบาทในฐานะที่เป็นผู้สูงอายุเฉพาะในชุมชนและสังคมตามทฤษฎีบทบาท การที่สมาชิกในครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์ และการไม่เคยได้พบปะเพื่อนฝูง มีผลทำให้ทศนคติที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุนั้นเป็นไปในทิศทางที่เป็นลบกล่าวคือมีความรู้สึกที่ไม่ดีและความกังวลใจกับการเป็นผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้ (ตาราง ๔-๒๓)

ตาราง ๔-๒๓ ค่าประมาณสัมประสิทธิ์การถดถอย (B) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติเชิงบวกที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุกับข้อมูลพื้นฐาน แนวคิดและทฤษฎี

			B
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	๑.๑๐๙***
		อายุ	๐.๐๖๔*
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	-๐.๗๘๐*
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	-๐.๗๕๖
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	๐.๐๒๗
		ครอบครัวเดี่ยว (Ref: ครอบครัวขยาย)	๐.๑๙๔
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๐.๕๗๔
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง (Ref: อื่น ๆ)	-๐.๙๔๗**
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	-๐.๐๓๒**
		ไม่มีอาชีพเสริม (Ref: มี)	-๐.๓๓๗
		รายได้ต่อเดือน	๐.๐๐๐
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๐.๓๔๗
		มีภาระหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	-๐.๕๖๑
	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	๐.๐๘๓
	สังคม	อยากอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	-๐.๐๒๓
		คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	-๑.๔๒๔
เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)		-๐.๑๑๒	
ความสัมพันธ์กับเพื่อน		๐.๑๕๓***	
แนวคิดและทฤษฎี	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๐.๐๖๘
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	-๐.๐๙๓**
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๐.๑๔๓
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๐.๓๒๐***
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร	๐.๐๖
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	-๐.๒๐๒*
	ครอบครัว	ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว	๐.๑๔๕***
	แยกตัวจากสังคม	อาศัยอยู่คนเดียว (Ref: อื่น ๆ)	๓.๑๓๓***
		ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ (Ref: เคย)	-๐.๗๘๓
		ไม่มีการพบปะเพื่อนฝูง (Ref: มี)	-๒.๓๓๗**
Constant			๑๔.๕๑๔***
R-square			๐.๒๐๐

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ

๖.๒ การให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในมิติต่าง ๆ

การให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ และที่อยู่อาศัย เมื่อพิจารณาให้แรงงานนอกระบบบอกว่าด้านใดมีความสำคัญมากที่สุดโดยให้เรียงลำดับตามความสำคัญจาก ๑-๔ แล้วนำมาวิเคราะห์กับคุณลักษณะทั่วไปแต่ละบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคม รวมทั้งนำเอาแนวคิดและทฤษฎีมาวิเคราะห์ร่วมด้วย โดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยแบบโลจิสติก (Logistic Regression Analysis) ผลปรากฏว่า (ตาราง ๔-๒๔)

แรงงานนอกระบบที่มีรายได้ต่อเดือนสูง มีความสัมพันธ์กับเพื่อนที่ดี ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ในด้านสิ่งของและเงินทอง รวมทั้งการที่นาน ๆ ครั้งจะมีโอกาสพบปะเพื่อนฝูงที่นั่น จะให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในด้านสังคมมากกว่าคนที่มียาได้ต่ำ ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับเพื่อนที่ดีนัก ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวในด้านสิ่งของและเงินทอง และพบปะเพื่อนฝูงอยู่บ้าง ในขณะเดียวกัน คนที่สมรสแล้วและยังอยู่ด้วยกัน มีประสบการณ์ทำงานมาก แสดงบทบาทในครอบครัวในฐานะผู้สูงอายุเป็นประจำ ได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารและด้านอารมณ์มากนั้น จะเป็นผู้ที่มักจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการที่จะต้องเตรียมความพร้อมก่อนที่จะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสังคมมากนัก

การให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุมาเป็นลำดับแรกนั้น มักจะเป็นแรงงานนอกระบบที่แสดงบทบาทในชุมชนและสังคม การได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวในด้านข้อมูลข่าวสาร และไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญเลย ในขณะที่แรงงานนอกระบบที่มีบุคลิกภาพค่อนข้างจะเก็บตัวแต่มีความมั่นใจในจิตใจ มีภาวะการเจ็บป่วยในรอบปีที่ผ่านมา มีความสัมพันธ์กับเพื่อนที่ไม่สู้ดีนัก ครอบครัวมักให้การสนับสนุนด้านอารมณ์และไม่ค่อยได้มีโอกาสพบปะเพื่อนฝูงเลยมักจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการที่จะต้องเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจก่อนที่จะเป็นผู้สูงอายุ

ในมิติด้านสุขภาพ แรงงานนอกระบบให้ความสำคัญในด้านนี้เป็นลำดับแรกหากเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพเก็บตัวและมีจิตใจที่มั่นคง ไม่มีอาชีพเสริม มีรายได้ต่อเดือนค่อนข้างสูง มีภาวะการเจ็บป่วย และครอบครัวมักจะทำให้การสนับสนุนด้านอารมณ์ ในขณะที่หากแรงงานนอกระบบเป็นเพศชาย ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวค่อนข้างจะดี และไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญนั้นจะเป็นผู้ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการที่จะต้องเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านสุขภาพมาเป็นลำดับแรก

ที่อยู่อาศัยเป็นอีกมิติหนึ่งที่แรงงานนอกระบบโดยเฉพาะที่เป็นคนต่างถิ่น มีรายได้ต่อเดือนค่อนข้างสูง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัวมักจะทำให้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในด้านนี้เป็นลำดับแรก แต่มีอีกหลายลักษณะที่เขาเหล่านั้นจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในด้านที่อยู่อาศัยเป็นครั้งแรก นั่นคือ หากจบการศึกษาในระดับตั้งแต่มัธยมศึกษาขึ้นไป เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม/กิจกรรมใด ๆ ก็ตาม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน เริ่มที่จะแสดงบทบาทในฐานะผู้สูงอายุในชุมชนและสังคม ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านสิ่งของและเงินทอง และไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ

ตาราง ๔-๒๔ ค่าประมาณอัตราส่วน Odds ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการให้ความสำคัญมากที่สุดกับการเตรียมความด้านต่าง ๆ กับข้อมูลพื้นฐาน แนวคิดและทฤษฎี

			ด้านของความพร้อมที่สำคัญที่สุด			
			สังคม	เศรษฐกิจ	สุขภาพ	ที่อยู่อาศัย
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	๑.๐๘๙	๑.๒๒๘	๐.๗๖๑*	๑.๑๗๙
		อายุ	๑.๐๑๗	๐.๙๘๑	๑.๐๑๓	๐.๙๗๙
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	๑.๓๖๖	๑.๐๗๗	๑.๑๖๓	๐.๖๔๐**
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	๐.๕๑๑*	๑.๓๗๘	๑.๐๐๕	๑.๐๑๓
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	๐.๖๘๘	๐.๗๘๒	๑.๕๐๑	๐.๘๒๗
		ครอบครัวเดี่ยว (Ref: ครอบครัวขยาย)	๑.๒๔๕	๑.๔๖๐	๐.๙๑๕	๐.๗๓๕
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๐.๔๓๘	๐.๗๕๕	๐.๘๗๔	๑.๙๐๘**
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง (Ref: อื่น ๆ)	๐.๗๓๓	๐.๖๘๘*	๑.๔๔๑**	๐.๙๔๗
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	๐.๙๗๑**	๑.๐๐๘	๑.๐๐๕	๐.๙๙๘
		ไม่มีอาชีพเสริม (Ref: มี)	๐.๗๙๑	๐.๙๖๓	๑.๓๔๑**	๐.๗๔๘
		รายได้ต่อเดือน	๑.๐๐๐*	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐*	๑.๐๐๐*
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๑.๑๗๖	๑.๐๑๑	๐.๘๑๙	๑.๓๐๖
		มีภาระหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	๑.๔๘๘	๑.๑๒๒	๐.๘๕๙	๐.๙๕๑
	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	๐.๖๘๙	๐.๖๖๘*	๑.๔๘๘**	๑.๐๕๒
	สังคม	อยากอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๐.๒๐๔	๑.๘๒๕	๐.๘๙๓	๑.๑๓๔
		คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๑.๓๙๙	๐.๔๕๖	๑.๓๘๖	๑.๑๔๒
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)	๑.๒๗๖	๑.๑๓๐	๑.๑๓๗	๐.๗๐๖*
		ความสัมพันธ์กับเพื่อน	๑.๐๗๙**	๐.๙๕๖*	๑.๐๒๗	๐.๙๕๖**
แนวคิดและทฤษฎี	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๐.๘๔๗***	๑.๐๑๓	๑.๐๒๔	๑.๐๑๘
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	๑.๐๔๒	๑.๐๔๒*	๑.๐๒๑	๐.๙๕๑**
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๐.๙๖๖	๐.๙๓๒	๑.๐๖๒	๐.๙๕๓
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๑.๓๕๐***	๑.๐๒๖	๑.๐๖๕	๐.๗๙๐***
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร	๐.๘๑๙***	๑.๑๖๔**	๐.๙๓๑*	๑.๐๙๕*
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	๐.๘๒๒***	๐.๘๓๙***	๑.๑๔๑***	๑.๐๔๑
	ครอบครัว	ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว	๐.๙๙๖	๐.๙๘๕	๐.๙๔๗***	๑.๑๐๓***
	แยกตัวจากสังคม	อาศัยอยู่คนเดียว (Ref: อื่น ๆ)	๐.๕๕๑	๑.๑๕๓	๐.๘๙๓	๑.๐๔๘
		ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ (Ref: เคย)	๒.๐๑๔	๑๐.๓๙๓***	๐.๓๓๙**	๐.๐๔๔***
		ไม่มีการพบปะเพื่อนฝูง (Ref: มี)	๓.๑๕๙*	๐.๓๒๙*	๑.๔๕๓	๐.๖๑๐
	Constant		๐.๖๘๐	๓.๕๗๔	๐.๑๖๘*	๐.๑๑๐*
	Nagelkerke R-square		๐.๑๘๖	๐.๑๑๗	๐.๑๓๑	๐.๒๒๒

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ

๖.๓ ทศนคติเกี่ยวกับบทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กร และรัฐที่ควรดูแลผู้สูงอายุ

ในทศนคติของแรงงานนอกระบบอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมก่อนก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ คือ ทศนคติที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหรือสถาบันที่ควรให้ความช่วยเหลือหรือเกื้อหนุนเขาเหล่านั้นในยามแก่ชราประกอบไปด้วยการช่วยเหลือตัวเอง ครอบครัว ชุมชน และรัฐ ซึ่งผู้วิจัยได้อาศัยเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุเพื่อหาคำตอบ ผลการศึกษาพบว่า (ตาราง ๔-๒๕)

แรงงานนอกระบบในกลุ่มที่มีอายุ ๔๐-๕๙ ปีซึ่งกำลังจะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุนั้น มีทศนคติว่าควรช่วยเหลือตัวเองเมื่อยามชราคือ บุคคลที่สมรสแล้ว มีการออมเงิน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน มีการแสดงบทบาทในฐานะผู้สูงอายุทั้งในครอบครัวและชุมชน ครอบครัวมักให้การสนับสนุนด้านสิ่งของและเงินทอง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว ในขณะที่คนที่ประสบการณ์ทำงานค่อนข้างจะมากและไม่ค่อยได้มีโอกาสพบปะเพื่อนฝูงเลยนั้นจะเป็นผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการที่เมื่อตนแก่ชราแล้วยังจะต้องพึ่งพาตนเอง

แรงงานนอกระบบที่มีทศนคติว่าควรจะเป็นเรื่องที่ครอบครัวควรที่จะเกื้อหนุนผู้สูงอายุเมื่อยามแก่ชรา มักจะเป็นคนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัวและมีจิตใจที่มั่นคง มีการออมเงิน คาดว่าจะต้องอยู่คนเดียวเมื่อตนเองแก่ชรา มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน เริ่มที่จะแสดงบทบาทในฐานะผู้สูงอายุในครอบครัว ครอบครัวให้การสนับสนุนทั้งในแง่ของการยอมรับบทบาทและเห็นคุณค่าในฐานะที่เป็นผู้สูงอายุ ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทองและสิ่งของ รวมทั้งข้อมูลและข่าวสาร ตลอดจนเป็นคนที่ต้องอาศัยอยู่คนเดียว มักจะมีความเห็นว่าครอบครัวควรที่จะเกื้อหนุนมากกว่า ในขณะที่แรงงานนอกระบบที่เป็นเพศชาย ระดับการศึกษาตั้งแต่มัธยมศึกษาขึ้นไปอยากที่จะอยู่คนเดียวเมื่อตนเองแก่ชรา ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์เป็นอย่างดี และไม่เคยสนใจที่จะเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาใด ๆ แสดงให้เห็นชัดเจนว่าไม่จำเป็นที่เมื่อตนเองแก่ชราครอบครัวจะต้องเข้ามาช่วยเหลือหรือสนใจแต่อย่างใด

แรงงานนอกระบบจะคาดหวังกับการที่ชุมชนจะต้องเข้ามาช่วยเหลือหรือเกื้อหนุนผู้สูงอายุไม่ทางหนึ่งก็ทางใด ซึ่งจะเป็นคนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัวแต่มีจิตใจมั่นคงไม่อ่อนไหวโดยง่าย มีประสบการณ์ทำงานค่อนข้างสูง คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อตนเองกลายเป็นผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน เริ่มที่จะแสดงบทบาทในฐานะที่เป็นผู้สูงอายุทั้งในครอบครัวและในชุมชน ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่าในฐานะที่เขาเหล่านั้นเป็นผู้สูงอายุ มักจะอาศัยอยู่คนเดียวและไม่ค่อยได้พบปะเพื่อนฝูง ในขณะที่แรงงานนอกระบบที่เป็นเพศชาย ไม่มีอาชีพเสริม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัวและไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมใด ๆ ทางศาสนาในวันสำคัญ ๆ จะมีความเห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับชุมชน

ภาครัฐถือเป็นสถาบันหนึ่งที่มีหน้าที่และบทบาทโดยตรงในการดูแลผู้สูงอายุ ควรที่จะช่วยเหลือและเกื้อหนุนในทุกด้าน แรงงานนอกระบบที่ให้ความสำคัญกับการที่รัฐจะต้องเข้ามาดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุในสังคมโดยตรงคือ บุคคลที่เป็นคนต่างถิ่น มีประสบการณ์ทำงานค่อนข้างมาก คาดว่าตนเองจะต้องอยู่คนเดียวเมื่อยามชรา มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน แสดงบทบาทในฐานะผู้สูงอายุทั้งในครอบครัวและชุมชน ครอบครัวให้ทั้งการยอมรับเห็นและคุณค่า อีกทั้งยังให้การสนับสนุนด้านเงินทองและสิ่งของ รวมถึงการเป็นคนที่ไม่ค่อยได้มีโอกาสพบปะเพื่อนฝูง ในขณะที่แรงงานนอกระบบที่เป็นเพศชาย ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว และไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ ๆ มักจะเป็นผู้ที่ไม่เห็นความจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้ามาดูแล

ตาราง ๔-๒๕ ค่าประมาณสัมประสิทธิ์การถดถอย (B) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติเกี่ยวกับ
บทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กรที่ควรมีส่วนช่วยเหลือผู้สูงอายุกับข้อมูลพื้นฐาน แนวคิดและทฤษฎี

			บทบาทของบุคคล/กลุ่มที่ควรเกื้อหนุน			
			ตัวเอง	ครอบครัว	ชุมชน	รัฐ
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	-๐.๑๙๒	-๐.๓๘๓*	-๐.๕๘๙**	-๐.๖๗๕***
		อายุ	-๐.๐๐๘	-๐.๐๑๕	-๐.๐๓๖	-๐.๐๒๓
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	-๐.๑๕๙	-๐.๕๖๘**	-๐.๐๔๒	-๐.๒๑๖
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	๐.๔๕๖*	๐.๑๑๔	๐.๓๕๖	๐.๒๒๑
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	-๐.๑๖๙	๐.๔๒๖	๐.๔๙๙	-๐.๒๒๗
		ครอบครัวเดี่ยว (Ref: ครอบครัวขยาย)	๐.๐๖๑	๐.๑๓๔	๐.๒๗๕	-๐.๐๗๒
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๐.๑๔๒	๐.๐๖๘	๐.๔๓๑	๐.๘๒๗**
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง (Ref: อื่น ๆ)	๐.๑๐๑	๐.๕๔๓**	๐.๔๙๐*	๐.๐๒๒
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	-๐.๐๑๗**	๐.๐๐๗	๐.๐๒๐**	๐.๐๓๖***
		ไม่มีอาชีพเสริม (Ref: มี)	-๐.๐๒๔	-๐.๒๘๘	-๐.๕๑๐**	-๐.๐๕๒
		รายได้ต่อเดือน	๐.๐๐๐	๐.๐๐๐	๐.๐๐๐	๐.๐๐๐
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๐.๓๐๙*	๐.๔๐๗*	๐.๑๕๙	-๐.๐๒๘
		มีการหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	๐.๑๐๖	๐.๐๕๙	-๐.๓๒๕	-๐.๒๘๖
	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	-๐.๓๑๘	๐.๐๐๔	-๐.๐๖๕	๐.๑๖๓
	สังคม	อยากอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๐.๕๓๙	-๑.๗๐๕*	-๑.๐๙๕	-๐.๕๘๐
		คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	-๐.๒๓๘	๒.๒๙๑**	๒.๑๘๖**	๑.๘๙๙*
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)	๐.๐๐๒	๐.๓๑๘	๐.๓๒๗	๐.๓๙๖
		ความสัมพันธ์กับเพื่อน	๐.๐๕๒***	๐.๐๙๘***	๐.๑๕๔***	๐.๐๘๕***
แนวคิดและทฤษฎี	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๐.๐๔๗*	๐.๑๘๖***	๐.๑๑๘***	๐.๑๓๘***
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	๐.๐๓๗*	๐.๐๔๔	๐.๒๑๗***	๐.๑๖๙***
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๐.๐๗๗	๐.๓๒๑***	๐.๓๔๔***	๐.๓๕๙***
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๐.๑๐๔**	๐.๑๙๗***	-๐.๐๒๒	๐.๒๐๔***
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร	-๐.๐๓๔	๐.๑๘๘***	-๐.๐๗๒	-๐.๐๘๓
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	๐.๐๔๓	-๐.๑๐๘*	-๐.๐๕๓	-๐.๒๓๔***
	ครอบครัว	ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว	๐.๐๓๒***	-๐.๐๑๕	-๐.๐๓๘**	-๐.๐๔๕**
	แยกตัวจากสังคม	อาศัยอยู่คนเดียว (Ref: อื่น ๆ)	๐.๖๕๘	๑.๗๑๗***	๑.๒๐๙*	๑.๐๘๕
		ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ (Ref: เคย)	๐.๕๗๘	-๒.๘๖๑***	-๓.๘๕๕***	-๓.๐๔๗***
		ไม่มีการพบปะเพื่อนฝูง (Ref: มี)	-๑.๕๐๒***	๐.๕๘๖	๒.๘๗๔***	๑.๙๑๙***
	(Constant)		๔.๖๖๖***	๖.๔๒๙***	๑๐.๗๗๓***	๑๒.๗๕๐***
	R-square		๐.๑๙๘	๐.๔๐๔	๐.๓๑๙	๐.๓๐๓

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ

๖.๔ ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติและความรู้

ในด้านของความต้องการสนับสนุนหรือช่วยเหลือเมื่อยามที่ตนเองต้องเป็นผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้ นั้น แรงงานนอกระบบที่จบการศึกษาตั้งแต่มัธยมศึกษาขึ้นไปและครอบครัวมักจะให้การสนับสนุนด้านอารมณ์ มักไม่ได้มีความต้องการอื่นใดเพิ่มเติมไม่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือในทางปฏิบัติหรือความรู้ที่ต้องการ ในขณะที่คนที่มีการเงินเก็บ เริ่มที่จะแสดงบทบาทในฐานะผู้สูงอายุในชุมชน ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า รวมไปถึงคนที่อาศัยอยู่คนเดียวมีความต้องการอย่างมากทั้งในความช่วยเหลือทางปฏิบัติและการช่วยเหลือในแง่ของความรู้ที่จะสามารถนำไปประยุกต์หรือใช้ประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดได้ กลุ่มคนที่สมรสแล้วแต่ไม่มีบุตรเป็นคนต่างถิ่น มีรายได้ค่อนข้างต่ำ มีภาระหนี้สินและความเจ็บป่วย รวมถึงเริ่มที่จะแสดงบทบาทของความเป็นผู้สูงอายุในครอบครัว ซึ่งครอบครัวมักจะให้การสนับสนุนด้านสิ่งของและเงินทอง แต่ไม่ค่อยให้การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ ตลอดจนมักจะเป็นผู้อาศัยอยู่คนเดียวและไม่ค่อยได้มีโอกาสพบปะเพื่อนฝูงบ่อยครั้งนักมีความจำเป็นและต้องการความช่วยเหลือในด้านของการปฏิบัติเท่านั้น ในขณะที่คนที่สมรสแล้วและยังอยู่ด้วยกัน ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว และเคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ ๆ มักจะเป็นกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือในด้านของความรู้เพียงอย่างเดียว (ตาราง ๔-๒๖)

—

ตาราง ๔-๒๖ ค่าประมาณสัมประสิทธิ์การถดถอย (B) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการสนับสนุนทั้งในทางปฏิบัติและความรู้กับข้อมูลพื้นฐาน แนวคิดและทฤษฎี

			ความต้องการสนับสนุน	
			ปฏิบัติ	ความรู้
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	๐.๑๒๑	-๐.๐๒๗
		อายุ	๐.๐๒๖	๐.๐๔๙
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	-๐.๗๑๐***	-๑.๓๘๓***
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	๐.๕๓๖	๑.๐๔๗*
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	-๐.๙๐๙**	-๐.๘๘๐
		ครอบครัวเดี่ยว (Ref: ครอบครัวขยาย)	๐.๒๕๐	-๐.๒๕๗
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๐.๘๕๘**	๐.๙๙๔
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง (Ref: อื่น ๆ)	๐.๓๒๒	๐.๔๙๓
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	-๐.๐๐๙	-๐.๐๒๒
		ไม่มีอาชีพเสริม (Ref: มี)	๐.๐๒๘	๐.๑๙๓
		รายได้ต่อเดือน	-๐.๐๐๐***	-๐.๐๐๐
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๐.๗๕๒***	๑.๔๐๕***
		มีภาระหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	๐.๕๙๑**	๐.๔๗๖
	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	๐.๖๑๑*	๐.๖๙๘
	สังคม	อยากอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๐.๒๓๒	๐.๑๒๐
		คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	-๐.๓๕๔	-๐.๔๗๐
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)	๐.๕๑๕	๐.๕๔๙
		ความสัมพันธ์กับเพื่อน	๐.๐๓๗	-๐.๐๐๔
แนวคิดและทฤษฎี	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๐.๑๑๖***	๐.๐๒๑
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	๐.๑๖๖***	๐.๒๖๑***
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๐.๔๒๔***	๐.๖๖๕***
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๐.๑๔๖**	๐.๑๒๕
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร	๐.๐๘๖	๐.๑๗๔*
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	-๐.๒๖๔***	-๐.๕๑๕***
	ครอบครัว	ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว	๐.๐๒๖	๐.๐๙๖***
	แยกตัวจากสังคม	อาศัยอยู่คนเดียว (Ref: อื่น ๆ)	๒.๙๙๑***	๒.๙๒๑***
		ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ (Ref: เคย)	-๐.๖๕๕	-๔.๗๒๗***
		ไม่มีการพบปะเพื่อนฝูง (Ref: มี)	-๑.๒๓๙*	๔.๒๗๖***
(Constant)			๘.๖๔๔	๒๐.๗๖๒***
R-square			๐.๓๕๒	๐.๒๙๘

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ

๗. การวิเคราะห์ข้อมูล: ความพร้อมต่อการเป็นผู้สูงอายุ

๗.๑ ความพร้อมในภาพรวม

ประเด็นศึกษาสำคัญในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ “ความพร้อมของแรงงานนอกระบบต่อการเป็นสังคมสูงอายุ” ซึ่งความพร้อมในที่นี้ประกอบไปด้วยความพร้อมทางด้านสังคม ความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ความพร้อมทางด้านสุขภาพ และความพร้อมทางด้านที่อยู่อาศัย ผลการศึกษาในภาพรวมโดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของแรงงานนอกระบบทั้งในด้านทั่วไป เศรษฐกิจ สุขภาพและสังคม รวมไปถึงทัศนคติที่มีต่อความเป็นผู้สูงอายุ แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาทั้งทฤษฎี บทบาท แนวคิดการสนับสนุนทางสังคมเน้นครอบครัว ทฤษฎีสัมพันธภาพครอบครัว และทฤษฎีการแยกตัวตัวเองออกจากสังคม พบว่า

หากพิจารณาคูณลักษณะทั่วไป ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ภาวะสุขภาพและปัจจัยทางด้านสังคมของแรงงานนอกระบบ โดยส่วนใหญ่แล้วจะไม่พบความแตกต่างกันในด้านการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในทุกมิติอย่างชัดเจนมากนัก ที่พบความสัมพันธ์และมีความแตกต่างกันสำคัญ ๆ จะอธิบายได้ว่าแรงงานนอกระบบที่เป็นฝ่ายชายจะมีความพร้อมทางด้านสังคมมากกว่าฝ่ายหญิง ในขณะที่ฝ่ายหญิงจะมีความพร้อมด้านสุขภาพมากกว่าฝ่ายชายอย่างมีนัยสำคัญ อายุที่มากขึ้นมีผลทำให้โอกาสที่แรงงานนอกระบบจะมีความพร้อมทางด้านสังคมและเศรษฐกิจน้อยลง คนต่างถิ่นมักจะมีความพร้อมทางด้านสังคมน้อยกว่าคนในท้องถิ่น รายได้ที่สูงและมีการออมเงินส่งผลให้มีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ คนที่มีภาระหนี้สินแต่ในขณะเดียวกันก็มีเงินเก็บ รวมไปถึงการคาดการณ์ว่าตนเองจะอยู่คนเดียวอย่างแน่นอนเมื่อแก่ชราไป ซึ่งได้รับการช่วยเหลือด้านสิ่งของ เงินทอง และการสนับสนุนด้านอารมณ์จากคนในครอบครัวมักจะเป็นคนที่มีความพร้อมทางด้านที่อยู่อาศัย การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมต่าง ๆ ทำให้แรงงานนอกระบบมีความพร้อมในการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสังคม นอกเหนือไปจากการที่มีความสัมพันธ์กับเพื่อนที่ดีที่จะแสดงให้เห็นถึงความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจอีกด้วยนอกเหนือไปจากด้านสังคม เช่นเดียวกันกับการที่ได้แสดงบทบาทในชุมชนและสังคมในฐานะผู้สูงอายุจะมีความพร้อมในทุกด้านยกเว้นด้านสุขภาพที่ไม่พบความเกี่ยวข้อง การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แรงงานนอกระบบมีความพร้อมต่อการเป็นผู้สูงอายุในทุก ๆ ด้านยกเว้นด้านเศรษฐกิจที่จะขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ข้างต้นตามที่ได้กล่าวมาแล้วมากกว่าในขณะที่มีการปลื้มตัวหรือแยกตัวออกจากสังคมจะทำให้มีความพร้อมด้านสุขภาพที่น้อยกว่าคนที่ยังมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคม เป็นที่น่าสังเกตว่าแรงงานนอกระบบที่มีทัศนคติต่อการเป็นผู้สูงอายุในทางบวกกลับไม่พบความสัมพันธ์กับความพร้อมหรือไม่พร้อมในการเป็นผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้ไม่ว่าจะมีดีใดเลย อย่างไรก็ตาม แรงงานนอกระบบเห็นว่าตัวเองจำเป็นต้องมีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจด้วยการช่วยเหลือตนเองมากกว่าที่จะให้ครอบครัว ชุมชน หรือรัฐเข้ามาช่วย แต่การที่เห็นว่าภาครัฐควรเข้ามาช่วยเหลือหรือเกื้อหนุนเมื่อแก่ชราจะขาดซึ่งความพร้อมด้านสุขภาพที่สำคัญไป (ตาราง ๔-๒๗)

ตาราง ๔-๒๗ ค่าประมาณอัตราส่วน Odds ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความพร้อมในแต่ละมิติ

			สังคม	เศรษฐกิจ	สุขภาพ	ที่อยู่อาศัย
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	๒.๔๔๙**	๑.๐๙๖	๐.๔๙๓**	๐.๙๕๒
		อายุ	๐.๙๓๔**	๐.๙๗๑*	๐.๙๖๔	๑.๐๑๕
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	๑.๖๐๔	๑.๐๔๘	๐.๘๓๑	๐.๙๗๕
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	๐.๙๕๖	๐.๗๐๔	๐.๓๒๖**	๐.๗๓๙
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	๑.๓๘๗	๑.๖๖๓*	๑.๓๖๗	๐.๗๔๖
		ครอบครัวเดี่ยว (Ref: ครอบครัวขยาย)	๑.๕๕๘	๐.๗๔๑	๐.๙๒๔	๑.๑๑๖
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๐.๓๓๔**	๑.๖๘๖	๐.๘๖๙	๐.๙๕๖
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง (Ref: อื่น ๆ)	๑.๒๑๖	๑.๐๕๘	๑.๓๓๒	๐.๙๔๐
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	๐.๙๙๐	๐.๙๘๒**	๐.๙๘๔	๐.๙๙๒
		ไม่มีอาชีพเสริม (Ref: มี)	๐.๙๑๗	๑.๐๕๓	๑.๓๐๔	๑.๑๐๔
		รายได้ต่อเดือน	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐**	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๑.๑๔๑	๒.๗๗๖***	๑.๖๒๒	๑.๕๓๗**
		มีภาระหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	๑.๐๓๘	๐.๘๖๔	๐.๗๖๘	๑.๔๖๖**
	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	๑.๙๗๔*	๑.๓๗๔	๑.๖๕๐	๑.๑๐๖
	สังคม	อยากอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๒.๙๕๔	๑.๓๑๘	๕.๗๖๖	๐.๔๕๓
		คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๐.๔๘๕	๐.๔๗๔	๐.๗๕๘	๕.๙๐๗**
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)	๒.๓๕๔**	๐.๘๐๑	๑.๒๑๘	๐.๗๐๕*
		ความสัมพันธ์กับเพื่อน	๑.๑๔๔***	๑.๐๕๕**	๑.๐๐๓	๐.๙๗๔
แนวคิดและทฤษฎี	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๐.๙๙๗	๐.๙๗๗	๐.๙๘๑	๐.๙๗๓
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	๑.๐๙๑**	๑.๑๒๙***	๑.๐๕๒	๑.๑๑๕***
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๑.๑๔๓	๐.๙๕๙	๐.๙๒๖	๐.๗๙๘***
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๐.๙๘๙	๑.๐๖๔	๑.๑๒๖	๑.๑๑๓**
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร	๐.๗๗๗**	๐.๙๗๓	๐.๙๐๑	๑.๐๑๗
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	๑.๑๕๔	๑.๐๗๐	๑.๐๒๘	๑.๑๙๙***
	ครอบครัว	ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว	๑.๑๔๐***	๑.๐๐๘	๑.๐๕๐**	๑.๐๔๘***
	แยกตัวจากสังคม	อาศัยอยู่คนเดียว (Ref: อื่น ๆ)	๐.๖๐๘	๑.๐๕๐	๐.๒๕๐*	๐.๕๑๕
		ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ (Ref: เคย)	๐.๘๘๙	๑.๑๘๘	๐.๒๕๗**	๑.๒๗๘
		ไม่มีการพบปะเพื่อนฝูง (Ref: มี)	๖.๔๘๖*	๐.๖๑๑	๐.๙๖๗	๐.๒๘๖**
ทัศนคติต่อการเตรียมความพร้อม	การสูงอายุ	ทัศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้สูงอายุ	๐.๙๘๓	๐.๙๙๖	๑.๐๕๒	๑.๐๒๒
	การให้ความสำคัญ	ความพร้อมด้านสังคมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๓๘๓	>>>	๑๕.๕๕๑*	๔.๘๐๔
		ความพร้อมด้านเศรษฐกิจสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๐๓๖	>>>	๑๐.๔๒๗	๓.๑๓๒
		ความพร้อมด้านสุขภาพสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๐๓๒	>>>	๑๐.๑๕๕	๓.๒๙๐
		ความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๐๓๒	>>>	๒๘.๘๔๗**	๔.๒๔๙
	บทบาทบุคคล/กลุ่มบุคคล	ความเห็นต่อบทบาทที่ประชาชนควรช่วยเหลือตนเอง	๑.๐๙๒	๑.๒๔๙***	๑.๐๐๑	๑.๐๔๔
		ความเห็นต่อบทบาทที่ครอบครัวควรเกื้อหนุน	๐.๙๗๕	๐.๙๑๕**	๑.๐๘๖	๑.๐๐๖
		ความเห็นต่อบทบาทที่ชุมชนควรเกื้อหนุน	๐.๙๒๕	๑.๐๕๗	๐.๙๙๒	๑.๐๐๓
		ความเห็นต่อบทบาทที่รัฐควรเกื้อหนุน	๑.๐๖๓	๐.๙๗๕	๐.๘๔๓***	๐.๙๕๕
	ความต้องการ	ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติ	๐.๙๙๖	๐.๙๔๖*	๑.๐๗๓	๐.๙๘๐
		ความต้องการการสนับสนุนด้านความรู้	๑.๐๐๘	๑.๐๑๙	๑.๐๖๘**	๑.๐๕๑***
	Constant			๐.๐๐๙	๐.๐๐๐	๐.๐๑๔*
Nagelkerke R-square			๐.๓๙๗	๐.๓๐๗	๐.๒๙๗	๐.๒๑๗

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ, >>> มีค่ามาก

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทโครงการสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริมการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ประจำปี ๒๕๕๔ จาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๗.๒ มิติทางด้านสังคม

เมื่อพิจารณารายด้านในมิติทางสังคม จะพบว่า ฝ่ายชายที่พบว่ามีความพร้อมมากกว่าฝ่ายหญิงในมิติทางสังคมเป็นความพร้อมด้านการมีสัมพันธภาพกับคนในสังคมและชุมชน รวมทั้งมีการใช้เวลาว่างทำงานอดิเรกเตรียมความพร้อมไว้ในยามแก่ตัวไปมากกว่าฝ่ายหญิง ในขณะที่ฝ่ายหญิงจะเป็นการยอมรับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปการปรับตัวต่อการเป็นและคาดว่าจะจะเป็นในอนาคตอันใกล้มากกว่าฝ่ายชาย อายุที่มากขึ้นนั้นส่งผลให้มีการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและสังคมน้อยลง นอกจากนี้ การสมรสและยังอยู่ด้วยกันทำให้มีความพร้อมด้านสวัสดิการการดูแลตนเองเมื่อยามชราและใช้เวลาว่างน้อยทำงานอดิเรกทั่วไปน้อยลงเช่นเดียวกัน การอยู่ในครอบครัวเดี่ยวจะทำให้แรงงานนอกระบบยอมรับและปรับตัวกับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดีกว่าการอยู่ในครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกันกับคนต่างถิ่นจะมีการปรับตัวยอมรับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปและการมีสัมพันธที่ดีกับคนในท้องถิ่นน้อยกว่าคนในท้องถิ่นเอง บุคลิกภาพแบบเก็บตัวและมั่นคงจะทำให้แรงงานนอกระบบคำนึงถึงความพร้อมของตนเองด้านการที่จะต้องสวัสดิการดูแลตนเองยามแก่ชราและมักจะเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชนมากกว่าบุคลิกภาพแบบอื่น ในขณะที่ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจจะส่งผลต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านสังคมในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป อาทิเช่น คนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก มักจะเป็นผู้ให้ความสำคัญกับการที่จะต้องเตรียมความพร้อมด้านสวัสดิการดูแลตนเองเมื่อสูงอายุและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์มากกว่าคนที่ทำอาชีพรองเช่นเดียวกันกับคนที่มียาได้ทีมากขึ้นจะมีโอกาสที่เขาเหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนในสังคมมากยิ่งขึ้นตามนอกเหนือไปจากการมีสวัสดิการและใช้เวลาว่าง เป็นที่ชัดเจนว่าจากผลการศึกษา การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม/กิจกรรมต่าง ๆ และการมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนในครอบครัวจะทำให้แรงงานนอกระบบนั้นมีความพร้อมในด้านการยอมรับบทบาทที่เปลี่ยนไป การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน และการได้มีส่วนร่วมเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในขณะที่การที่แรงงานนอกระบบเริ่มที่จะแสดงบทบาทความเป็นผู้สูงอายุทั้งการให้คำปรึกษาให้คำแนะนำต่าง ๆ กับคนชุมชน อีกทั้งการได้รับการยอมรับ ความเคารพ นับถือจากคนในสังคม และอื่น ๆ จะทำให้เขาเหล่านั้นมีความพร้อมในมิติทางสังคมในทุก ๆ ด้าน อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาดูเหมือนว่าแรงงานนอกระบบที่แยกตัวออกจากสังคมส่วนใหญ่แล้วมักจะขาดซึ่งความพร้อมในมิติทางสังคมในหลาย ๆ ด้าน กล่าวคือ ไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขาดความพร้อมในเรื่องสวัสดิการดูแลยามชรา รวมไปถึงใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ (ตาราง ๔-๒๘)

ตาราง ๔-๒๘ ค่าประมาณอัตราส่วน Odds ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความพร้อมในมิติทางสังคม

			บทบาทเปลี่ยน	สัมพันธ์ภาพ	ร่วมกิจกรรม	สวัสดิการ	ใช้เวลาว่าง
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	๐.๗๑๗*	๑.๙๐๕**	๑.๐๖๘	๑.๓๒๕	๑.๓๘๓*
		อายุ	๐.๙๔๒	๐.๙๔๗*	๐.๙๖๖*	๑.๐๑๐	๐.๙๗๙
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	๐.๙๗๙	๑.๕๐๓	๐.๗๒๓	๑.๑๓๖	๑.๗๑๑**
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	๐.๙๙๐	๐.๙๐๑	๐.๙๘๙	๐.๕๗๔**	๐.๕๕๕*
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	๐.๕๕๒	๑.๑๓๔	๑.๑๓๓	๑.๕๖๕	๑.๑๐๘
		ครอบครัวยุติ (Ref: ครอบครัวขยาย)	๑.๕๕๘*	๑.๑๘๖	๑.๕๘๖	๑.๑๖๒	๐.๗๒๐
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๐.๕๒๙**	๐.๔๐๕**	๐.๙๘๘	๑.๐๐๕	๑.๐๗๑
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง (Ref: อื่น ๆ)	๑.๐๐๗	๑.๕๕๑	๑.๕๑๖*	๑.๗๖๕***	๐.๗๐๕
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	๑.๐๑๕*	๑.๐๐๒	๐.๙๘๙	๐.๙๙	๑.๐๐๕
		ไม่มีอาชีพเสริม (Ref: มี)	๐.๘๐๑	๐.๗๘๑	๐.๖๙๙	๑.๓๙๓*	๑.๓๘๓*
		รายได้ต่อเดือน	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐**	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐**	๑.๐๐๐**
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๑.๒๕๘	๐.๗๒๒	๑.๒๑๔	๑.๓๖๗*	๑.๒๒๖
		มีการหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	๑.๒๓๗	๐.๙๕๘	๑.๕๒๗*	๐.๙๓๘	๑.๐๑๗
แนวคิดและทัศนคติ	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	๑.๙๖๑***	๑.๘๐๔	๑.๘๙๐**	๑.๖๒๓**	๑.๔๓๓
	สังคม	อยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๑.๒๗๑	๐.๗๖๖	๒.๔๒๖	๐.๙๐๐	๐.๖๕๙
		คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๐.๖๕๙	๐.๔๒๑	๐.๙๐๙	๐.๘๑๙	๐.๕๓๘
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)	๑.๕๐๑*	๑.๘๖๕**	๒.๐๖๒***	๑.๑๖๒	๑.๐๔๔
		ความสัมพันธ์กับเพื่อน	๐.๙๑๙***	๑.๐๕๖	๐.๙๙๖	๑.๐๑๕	๑.๐๗๙***
	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๑.๐๐๙	๐.๙๖๙	๑.๐๐๖	๑.๐๒๔	๐.๙๓๗**
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	๑.๐๘๙***	๑.๑๕๐***	๑.๑๓๖***	๑.๐๕๕***	๑.๐๖๕***
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๐.๙๗๓	๑.๐๐๐	๑.๐๙๔	๐.๘๒๒***	๐.๙๐๘
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๐.๙๘๕	๐.๙๖๓	๐.๙๘๘	๑.๑๐๐*	๑.๐๘๒
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร	๐.๙๘๔	๑.๐๔๕	๐.๘๓๕***	๐.๙๙๒	๑.๐๒๐
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	๐.๙๙๗	๑.๐๒๕	๑.๐๓๘	๑.๒๙๗***	๑.๑๔๓**
ทัศนคติต่อการเตรียมความพร้อม	การสูงอายุ	ทัศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้สูงอายุ	๐.๙๙๙	๐.๙๖๖	๐.๙๗๓	๑.๐๑๒	๑.๐๑๕
		ความพร้อมด้านสังคมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๗๖๘	๐.๑๐๙	๐.๓๓๕	๐.๕๖๕	>>>
	การให้ความสำคัญ	ความพร้อมด้านเศรษฐกิจสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๓๐๖	๐.๐๕๕	๐.๑๗๘	๐.๑๙๙	>>>
		ความพร้อมด้านสุขภาพสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๕๕๙	๐.๑๕๐	๐.๒๘๒	๐.๒๘๙	>>>
		ความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๒๔๙	๐.๑๘๐	๐.๓๖๑	๐.๒๓๙	>>>
	บทบาทบุคคล/กลุ่มบุคคล	ความเห็นต่อบทบาทที่ประชาชนควรช่วยเหลือตนเอง	๐.๙๖๗	๑.๐๒๒	๑.๐๐๐	๑.๑๖๒***	๑.๐๔๕
		ความเห็นต่อบทบาทที่ครอบครัวควรเกื้อหนุน	๑.๐๐๑	๑.๐๓๗	๑.๐๕๘	๐.๙๔๙	๑.๐๔๕
		ความเห็นต่อบทบาทที่ชุมชนควรเกื้อหนุน	๑.๐๘๗**	๑.๐๔๑	๐.๙๕๘	๐.๙๘๗	๐.๙๕๕
		ความเห็นต่อบทบาทที่รัฐควรเกื้อหนุน	๐.๙๘๑	๑.๐๐๓	๑.๐๔๘	๐.๙๘๘	๐.๙๒๑**
	ความต้องการ	ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติ	๐.๙๓๓*	๐.๙๗๖	๑.๐๑๗	๑.๐๒๒	๑.๐๐๑
		ความต้องการการสนับสนุนด้านความรู้	๑.๐๔๘**	๑.๐๓๒	๑.๐๓๔	๑.๐๒๗	๑.๐๔๙**
		Constant	๓.๗๑๓	๐.๐๐๒	๐.๑๐๔	๐.๐๐๓***	๐.๐๐๐
		Nagelkerke R-square	๐.๑๗๖	๐.๔๐๑	๐.๓๒๔	๐.๒๗๐	๐.๒๘๘

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ, >>> มีค่ามาก

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทโครงการสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริมการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม
ประจำปี ๒๕๕๔ จาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๗.๓ มิติทางเศรษฐกิจ

มิติทางเศรษฐกิจที่ประกอบไปด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ การเตรียมวางแผนการเงิน การออมเงิน และการมองหาอาชีพอิสระหลังเกษียณ แรงงานนอกระบบที่ให้ความสำคัญและมีการเตรียมความพร้อมไว้แล้วทั้ง ๓ ด้านเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยและมีบทบาทในชุมชน เฉพาะการเตรียมการออมเงินและมองหาอาชีพอิสระไว้แล้วนั้นจะเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้ค่อนข้างสูงแต่มีภาวะการเจ็บป่วยในรอบปีที่ผ่านมา การที่ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทองจะทำให้แรงงานนอกระบบมีการออมเงิน การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนจะทำให้มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับแผนการจัดการเงินในยามเกษียณและการมีช่องทางประกอบอาชีพอิสระภายหลังเกษียณ นอกจากนี้ คนที่มีความเห็นต่อการที่ประชาชนควรช่วยเหลือตัวเองเมื่อยามสูงอายุนั้นจะส่งผลให้แรงงานนอกระบบมีการเตรียมแผนการด้านการเงินและการออมเงินไว้ (ตาราง ๔-๒๙)

ตาราง ๔-๒๙ ค่าประมาณอัตราส่วน Odds ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความพร้อมในมิติทางเศรษฐกิจ

			แผนการเงิน	เตรียมการออม	อาชีพอิสระ
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	๐.๙๔๔	๑.๐๙๑	๑.๑๑๐
		อายุ	๐.๙๘๕	๐.๙๘๓	๐.๙๘๖
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	๑.๑๑๑	๑.๑๑๗	๑.๗๖๖***
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	๐.๗๗๕	๐.๖๘๓	๐.๘๐๔
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	๑.๔๕๔	๑.๘๔๙**	๑.๔๓๑
		ครอบครัวเดี่ยว (Ref: ครอบครัวขยาย)	๑.๐๗๗	๐.๙๓๓	๐.๘๐๘
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๐.๙๑๙	๐.๘๘๒	๑.๓๙๖
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง (Ref: อื่น ๆ)	๐.๙๖๘	๑.๐๔๕	๑.๐๘๘
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	๐.๙๗๙***	๐.๙๔๔	๑.๐๐๘
		ไม่มีอาชีพเสริม (Ref: มี)	๑.๐๙๖	๑.๐๑๔	๑.๓๙๒**
		รายได้ต่อเดือน	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐**	๑.๐๐๐**
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๒.๒๖๗***	๒.๕๔๘***	๑.๖๒๒***
		มีภาระหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	๑.๑๔๑	๐.๗๒๕*	๑.๑๓๑
	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	๐.๙๙๖	๑.๔๔๑*	๑.๘๙๒***
	สังคม	อยากอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๑.๓๖๔	๓.๙๗๕*	๐.๘๖๔
คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)		๐.๖๓๒	๐.๒๒๖*	๑.๒๔๗	
เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)		๐.๗๕๒	๑.๑๓๘	๑.๐๓๔	
ความสัมพันธ์กับเพื่อน		๑.๐๔๐*	๑.๐๒๓	๑.๐๔๔**	
แนวคิดและทฤษฎี	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๑.๐๐๑	๐.๙๕๙	๐.๙๗๘
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	๑.๐๙๐***	๑.๑๓๖***	๑.๑๓๗***
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๐.๙๐๕*	๐.๘๘๕**	๐.๙๕๗
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๑.๐๑๖	๑.๑๓๖**	๑.๐๖๓
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร	๐.๙๔๔	๐.๙๑๒**	๑.๐๒๙
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	๑.๑๒๓**	๑.๐๓๒	๑.๐๗๗
	ครอบครัว	ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว	๑.๐๑๒	๑.๐๑๖	๑.๐๑๑
	แยกตัวจากสังคม	อาศัยอยู่คนเดียว (Ref: อื่น ๆ)	๑.๐๗๔	๐.๖๓๙	๑.๐๒๙
		ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ (Ref: เคย)	๑.๓๘๔	๑.๔๒๓	๑.๗๓๕
		ไม่มีการพบปะเพื่อนฝูง (Ref: มี)	๐.๘๙๘	๐.๕๙๔	๐.๖๔๙
ทัศนคติต่อการเตรียมความพร้อม	การสูงอายุ	ทัศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้สูงอายุ	๐.๙๙๖	๑.๐๐๖	๐.๙๗๖
	การให้ความสำคัญ	ความพร้อมด้านสังคมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๓๕๓	>>>	>>>
		ความพร้อมด้านเศรษฐกิจสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๒๖๒	>>>	>>>
		ความพร้อมด้านสุขภาพสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๓๓๓	>>>	>>>
		ความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๐.๓๘๕	>>>	>>>
	บทบาทบุคคล/กลุ่มบุคคล	ความเห็นต่อบทบาทที่ประชาชนควรช่วยเหลือตนเอง	๑.๐๘๖**	๑.๒๑๙***	๑.๐๖๕
		ความเห็นต่อบทบาทที่ครอบครัวควรเกื้อหนุน	๑.๐๑๒	๐.๙๙๕	๐.๙๗๓
		ความเห็นต่อบทบาทที่ชุมชนควรเกื้อหนุน	๑.๐๕๙*	๑.๐๓๒	๑.๐๔
		ความเห็นต่อบทบาทที่รัฐควรเกื้อหนุน	๑.๐๑๘	๐.๙๕๖	๐.๙๑๕***
	ความต้องการ	ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติ	๐.๙๖๕	๐.๙๒๘**	๐.๙๒๕***
		ความต้องการการสนับสนุนด้านความรู้	๑.๐๓๔*	๑.๐๓๘**	๑.๐๒๓
	Constant			๐.๐๒๗**	๐.๐๐๐
Nagelkerke R-square			๐.๒๓๖	๐.๒๗๑	๐.๒๒๔

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ, >>> มีค่ามาก

๗.๔ มิติด้านสุขภาพ

แรงงานนอกระบบฝ่ายหญิงที่พบว่ามีการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพมากกว่าฝ่ายชายนั้นเป็นความพร้อมที่มีทั้งด้านสุขภาพกายและใจ ในขณะที่อายุที่มากขึ้นส่งผลให้ขาดความเอาใจใส่ด้านสุขภาพกายและไม่ค่อยที่จะพึ่งพาตนเองมากนัก แต่การศึกษาที่สูงจะทำให้คนเหล่านี้พึ่งพาตนเองมากยิ่งขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากคนอื่น คนที่มีคู่สมรสและยังอยู่ด้วยกันจะขาดการติดตามข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่เป็นโสด หม้าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ ซึ่งเขาเหล่านั้นต้องใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังไม่ได้มีคู่ช่วยคิด ปัจจัยทางด้านการมีเงินออมนั้นมีความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพอย่างมาก เช่นเดียวกับการมีบทบาทในชุมชนในฐานะผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพราะแรงงานนอกระบบที่มีเงินออมและได้แสดงบทบาทในฐานะผู้สูงอายุในชุมชนจะมีความพร้อมทางด้านจิตใจ สามารถพึ่งพาตนเองได้ทำอะไรได้ด้วยตัวเอง และมักจะติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพเป็นประจำ ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัวแสดงให้เห็นถึงความพร้อมทางด้านจิตใจต่อการจะก้าวไปเป็นผู้สูงอายุ ในขณะที่ความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนจะส่งผลต่อความพร้อมทางด้านร่างกาย การปลีกตัวและแยกตัวออกจากสังคมจะส่งผลกระทบต่อความพร้อมทางด้านร่างกายเพียงด้านเดียวและมีผลเป็นอย่างมากในทางลบ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวโดยเฉพาะด้านการให้สิ่งของและเงินทองจะทำให้แรงงานนอกระบบมีความพร้อมทางด้านจิตใจต่อการเป็นผู้สูงวัยในอนาคตแต่ในขณะเดียวกันจะขาดซึ่งความพร้อมในการที่จะพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนั้น การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวในเรื่องข้อมูลข่าวสารจะทำให้เขามีความพร้อมในแง่ของการติดตามข้อมูลแต่จะขาดซึ่งความพร้อมในด้านสุขภาพร่างกาย การช่วยเหลือตนเองเมื่อยามแก่ชราในทัศนะของแรงงานนอกระบบจะช่วยทำให้เขาเหล่านั้นมีความพร้อมทางด้านสุขภาพกาย พึ่งพาตนเองได้และติดตามข้อมูลข่าวสาร แต่ไม่ส่งผลต่อความพร้อมทางด้านจิตใจ (๔-๓๐)

ตาราง ๔-๓๐ ค่าประมาณอัตราส่วน Odds ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความพร้อมในมิติด้านสุขภาพ

			สุขภาพกาย	จิตใจ	พึ่งพิงตนเอง	ติดตามข้อมูล
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	๐.๕๒๙***	๐.๔๙๗***	๐.๙๑๑	๐.๗๙๘
		อายุ	๐.๙๔๕**	๑.๐๐๒	๐.๙๔๕**	๑.๐๐๘
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	๑.๐๗๐	๐.๘๘	๑.๗๔๑*	๐.๘๐๒
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	๐.๕๓๙	๐.๗๓๙	๐.๗๓๑	๐.๕๕๙*
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	๐.๖๒๗	๐.๖๘๔	๑.๓๖๖	๑.๔๒๔
		ครอบครัวเดี่ยว (Ref: ครอบครัวขยาย)	๑.๐๑๖	๑.๐๓๓	๐.๖๖๙	๑.๑๓๕
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๐.๙๙๙	๐.๙๑๖	๐.๙๕	๐.๖๔๖
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมันคง (Ref: อื่น ๆ)	๑.๓๔๐	๑.๐๑๗	๑.๔๑๕	๑.๒๑๙
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	๑.๐๐๐	๐.๙๘๙	๐.๙๘๙	๐.๙๙๓
		ไม่มีอาชีพเสริม (Ref: มี)	๑.๑๕๒	๑.๐๙๓	๐.๖๓๑*	๑.๔๔๗**
		รายได้ต่อเดือน	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๑.๓๕๖	๑.๕๒๑*	๑.๔๗๖*	๑.๘๒๖***
		มีภาระหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	๐.๘๖๒	๐.๙๘๓	๐.๖๖๔	๐.๘๑๘
	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	๑.๙๕๖**	๑.๐๙๒	๐.๙๓๗	๑.๔๓๐
	สังคม	อยากอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๓.๖๑๙	๑.๔๐๔	๐.๓๔๐	๑.๑๒๗
		คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๐.๖๗๑	๑.๖๖๖	๗.๖๐๙*	๐.๘๒๒
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)	๑.๑๓๖	๑.๕๕๗*	๑.๐๗๐	๐.๗๘๙
		ความสัมพันธ์กับเพื่อน	๑.๐๖๖**	๐.๙๙๔	๑.๐๐๒	๐.๙๙๒
แนวคิดและทฤษฎี	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๑.๐๖๓	๐.๙๑๙**	๐.๘๙๗***	๐.๙๕๕
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	๑.๐๒๗	๑.๐๙๕***	๑.๐๗๘**	๑.๑๐๒***
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๐.๙๓๘	๐.๙๗๖	๑.๒๘๙***	๐.๙๔๕
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๑.๐๐๗	๑.๑๔๘**	๐.๘๒๙**	๐.๙๗๖
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร	๐.๘๔๑***	๐.๙๓๗	๐.๙๖๗	๑.๑๗๒***
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	๐.๙๘๒	๐.๙๖๐	๑.๐๑๙	๐.๙๘๗
	ครอบครัว	ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว	๑.๐๒๓	๑.๐๔๖**	๑.๐๑๒	๑.๐๐๘
	แยกตัวจากสังคม	อาศัยอยู่คนเดียว (Ref: อื่น ๆ)	๐.๓๑๒*	๐.๖๔๖	๐.๙๖๗	๐.๔๓๒
		ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ (Ref: เคย)	๐.๒๐๕***	๐.๔๓๑	๐.๖๗๖	๑.๖๒๑
		ไม่มีการพบปะเพื่อนฝูง (Ref: มี)	๖.๖๒๕***	๐.๗๕๒	๐.๙๕๘	๐.๘๕๕
ทัศนคติต่อการเตรียมความพร้อม	การสูงอายุ	ทัศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้สูงอายุ	๐.๙๘๘	๐.๙๙๖	๐.๙๘๖	๑.๐๐๙
	การให้ความสำคัญ	ความพร้อมด้านสังคมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๙.๗๓๗	๐.๒๕๔	๐.๓๒๔	๔.๖๗๒
		ความพร้อมด้านเศรษฐกิจสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๔.๖๖๙	๐.๓๗๗	๐.๖๘๘	๒.๗๘๖
		ความพร้อมด้านสุขภาพสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๔.๖๔๑	๐.๓๔๗	๐.๔๒๔	๒.๘๕๑
		ความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๔.๑๒๑	๐.๕๐๓	๐.๘๙๙	๒.๑๖๕
	บทบาทบุคคล/กลุ่มบุคคล	ความเห็นต่อบทบาทที่ประชาชนควรช่วยเหลือตนเอง	๑.๑๙๓***	๑.๐๔๕	๑.๒๐๗***	๑.๐๙๙**
		ความเห็นต่อบทบาทที่ครอบครัวควรเกื้อหนุน	๑.๐๒๙	๐.๙๙๘	๐.๙๗๖	๑.๐๐๐
		ความเห็นต่อบทบาทที่ชุมชนควรเกื้อหนุน	๐.๙๓๗	๑.๐๑๕	๐.๙๗๑	๑.๐๓๑
		ความเห็นต่อบทบาทที่รัฐควรเกื้อหนุน	๐.๙๓๖	๐.๙๓๐*	๐.๙๗๖	๐.๙๒๙**
	ความต้องการ	ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติ	๑.๐๗๖**	๑.๐๔๒	๐.๙๗๕	๐.๙๔๙
		ความต้องการการสนับสนุนด้านความรู้	๑.๐๒๔	๑.๐๖๖***	๑.๑๓๑***	๑.๐๖๔***
Constant			๐.๕๕๒	๐.๒๔๘	๒.๓๙๖	๐.๐๓๕*
Nagelkerke R-square			๐.๒๒๕	๐.๒๒๑	๐.๒๓๐	๐.๑๖๙

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ, >>> มีค่ามาก

๗.๕ มิติด้านที่อยู่อาศัย

แรงงานนอกระบบที่ให้ความสำคัญกับมิติด้านที่อยู่อาศัยโดยมีการเตรียมความพร้อมด้านดังกล่าวนี้ไว้เป็นอย่างดีเพื่อเตรียมตัวจะเป็นผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์เมื่อมีอายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์นั้น พบว่า แรงงานนอกระบบที่มีคู่สมรสและยังอยู่ด้วยกันจะมีการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่อยู่อาศัยทั้งในแง่ของการเตรียมสถานที่การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะที่อยู่ที่เหมาะสมและปลอดภัย การคมนาคมเดินทางไปยังสถานที่สำคัญ ๆ สะดวก เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย และรายละเอียดต่าง ๆ จะมีความพร้อมน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่เป็ นโสด หย่าร้าง หม้ายและแยกกันอยู่ คนในท้องถิ่นจะมีการปรับตัวด้านสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยของตนเองให้เหมาะสมต่อการเตรียมตัวจะเป็นผู้สูงอายุในอนาคต เช่น เตรียมห้องไว้โดยเฉพาะ เตรียมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม เป็นต้น นอกนั้นยังมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการออมเงินการมีภาระหนี้สิน ปัจจัยด้านสังคมการคาดว่าจะต้องอยู่คนเดียวเมื่อแก่ชรา ความสัมพันธ์กับเพื่อน การแสดงบทบาททั้งในครอบครัวและชุมชน รวมไปถึงการสนับสนุนทางสังคมในทุกมิติยกเว้นด้านข้อมูลข่าวสาร ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว และการต้องการสนับสนุนด้านความรู้นั้นมีผลต่อการเตรียมความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยของแรงงานนอกระบบในแต่ละด้านแตกต่างกันออกไป (ตาราง ๔-๓๑)

ตาราง ๔-๓๑ ค่าประมาณอัตราส่วน Odds ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความพร้อมในมิติด้านที่อยู่อาศัย

			สถานที่อยู่อาศัย	ปรับปรุงสภาพ	บริการสาธารณะ
ข้อมูลพื้นฐาน	ทั่วไป	เพศชาย (Ref: เพศหญิง)	๑.๐๑๓	๐.๙๗๙	๑.๒๒๐
		อายุ	๑.๐๑๖	๑.๐๑๐	๐.๙๘๑
		มัธยมศึกษาขึ้นไป (Ref: ต่ำกว่ามัธยมศึกษา)	๐.๙๓๒	๑.๒๒๗	๐.๙๕๗
		สมรสและยังอยู่ด้วยกัน (Ref: อื่น ๆ)	๐.๖๐๙**	๐.๘๓๖	๐.๗๖๗
		มีบุตร (Ref: ไม่มีบุตร)	๐.๘๗๓	๑.๐๓๕	๑.๕๖๕
		ครอบครัวเดี่ยว (Ref: ครอบครัวขยาย)	๑.๓๕๑	๑.๑๕๓	๐.๙๘๑
		คนต่างถิ่น (Ref: คนในท้องถิ่น)	๑.๐๕๘	๐.๖๑๓*	๑.๑๐๖
		บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง (Ref: อื่น ๆ)	๑.๐๕๓	๐.๘๗๓	๐.๗๖๐
	เศรษฐกิจ	ประสบการณ์ทำงาน	๐.๙๙๑	๐.๙๘๙	๑.๐๐๗
		มีอาชีพเสริม (Ref: ไม่มี)	๑.๑๓๗	๑.๒๙๗	๐.๘๘๘
		รายได้ต่อเดือน	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐	๑.๐๐๐
		มีการออมเงิน (Ref: ไม่มี)	๑.๑๓๙	๑.๙๕๖***	๑.๓๓๕*
		มีภาระหนี้สิน (Ref: ไม่มี)	๑.๓๕๕*	๑.๓๓๔	๑.๐๗๙
	สุขภาพ	มีภาวะการเจ็บป่วย (Ref: ไม่มี)	๐.๙๖๔	๐.๘๘๖	๑.๒๐๙
	สังคม	อยากอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๑.๓๕๙	๐.๕๓๕	๓.๑๑๙
		คาดว่าจะอยู่คนเดียวเมื่อแก่ตัว (Ref: อยู่กับคนอื่น)	๐.๗๙๗	๔.๔๕๐*	๐.๗๐๗
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (Ref: ไม่ได้เป็น)	๐.๗๒๗*	๐.๕๖๔***	๑.๑๐๙
		ความสัมพันธ์กับเพื่อน	๑.๐๐๒	๐.๙๕๙*	๑.๐๔๔**
แนวคิดและทฤษฎี	บทบาท	การแสดงบทบาทในครอบครัว	๑.๐๐๙	๐.๙๑๗***	๐.๙๔๔**
		การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม	๑.๐๖๑***	๑.๐๘๒***	๑.๑๕๒***
	การสนับสนุนทางสังคม	ครอบครัวให้การยอมรับและเห็นคุณค่า	๐.๘๑๘***	๐.๘๔๕***	๐.๗๖๙***
		ครอบครัวให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของและเงินทอง	๑.๐๒๖	๑.๑๑๔**	๑.๑๑๒**
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและข่าวสาร	๐.๙๙๘	๑.๐๐๙	๑.๐๑๒
		ครอบครัวให้การสนับสนุนด้านอารมณ์	๑.๒๐๑***	๑.๑๖๐***	๑.๑๙๒***
	ครอบครัว	ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว	๑.๐๓๑**	๑.๐๗๒***	๐.๙๙๖
	แยกตัวจากสังคม	อาศัยอยู่คนเดียว (Ref: อื่น ๆ)	๐.๗๓๐	๑.๐๖๒	๐.๕๔๔
		ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ (Ref: เคย)	๑.๗๒๓	๐.๘๗๓	๑.๒๔๕
		ไม่มีการพบปะเพื่อนฝูง (Ref: มี)	๐.๓๖๖**	๐.๒๗๙**	๐.๓๑๒**
ทัศนคติต่อการเตรียมความพร้อม	การสูงอายุ	ทัศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้สูงอายุ	๑.๐๑๖	๑.๐๑๘	๑.๐๑๓
	การให้ความสำคัญ	ความพร้อมด้านสังคมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๖.๓๓๑	๑.๒๔๕	>>>
		ความพร้อมด้านเศรษฐกิจสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๒.๘๔๕	๑.๒๖๒	>>>
		ความพร้อมด้านสุขภาพสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๒.๗๘๖	๑.๒๕๖	>>>
		ความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมสำคัญที่สุด (Ref: ไม่ใช่)	๓.๐๒๙	๑.๒๙๘	>>>
	บทบาทบุคคล/กลุ่มบุคคล	ความเห็นต่อบทบาทที่ประชาชนควรช่วยเหลือตนเอง	๑.๐๔๓	๑.๐๐๓	๑.๐๙๕**
		ความเห็นต่อบทบาทที่ครอบครัวควรเกื้อหนุน	๐.๙๘๘	๐.๙๕๔	๐.๙๓๑**
		ความเห็นต่อบทบาทที่ชุมชนควรเกื้อหนุน	๐.๙๗๘	๑.๐๓๗	๑.๐๖๓*
		ความเห็นต่อบทบาทที่รัฐควรเกื้อหนุน	๐.๙๖๐	๑.๐๐๔	๐.๙๕๙
	ความต้องการ	ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติ	๐.๙๘๙	๑.๐๒๐	๐.๙๓๕**
		ความต้องการการสนับสนุนด้านความรู้	๑.๐๖๖***	๑.๐๓๑*	๑.๐๕๒***
	Constant			๐.๐๐๓***	๐.๐๐๕***
Nagelkerke R-square			๐.๑๕๓	๐.๑๙๒	๐.๒๑๕

หมายเหตุ *, **, *** Significance ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๐, ๐.๐๕ และ ๐.๐๑ ตามลำดับ, >>> มีค่ามาก

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทโครงการสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริมการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมประจำปี ๒๕๕๔ จาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๘. ผลการประชุมกลุ่มย่อย

การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในงานวิจัยนี้มีเป้าหมายในการหาข้อมูลเชิงลึกเพื่ออธิบายผลการศึกษาให้มีมิติในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการค้นหาลักษณะการเตรียมความพร้อมและเงื่อนไขที่ทำให้แรงงานนอกระบบมีความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างกันไปตามลักษณะอาชีพและพื้นที่ที่อยู่อาศัย

๘.๑ ลักษณะของพื้นที่ในการเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย ๒ พื้นที่

พื้นที่ที่ ๑ ชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ ปี

ตั้งอยู่ตำบลรอบเมือง อ.เมือง จ.นครนายก ชุมชนนี้เป็นตัวอย่างในการศึกษาการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบที่อาศัยในพื้นที่ต่างจังหวัด ในชุมชนนี้แม้จะตั้งอยู่ต่างจังหวัดแต่ก็อยู่ในเขตเทศบาลเมืองซึ่งบริบททางสังคมและเศรษฐกิจโดยภาพรวมคือลักษณะที่อยู่อาศัยจะเป็นบ้านชั้นเดียวและตั้งอยู่ใกล้เคียงกันและอยู่ไม่ห่างไกลจากสถานบริการสาธารณสุข (โรงพยาบาล) จากการสอบถามประธานชุมชนพบว่า แรงงานนอกระบบในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพแรงงานรับจ้าง (ซักรีด รับจ้างทั่วไป) และค้าขายของในตลาดสดมากกว่า อาชีพเกษตรกร เวลาในการทำงานของแรงงานนอกระบบที่นี่จะเริ่มตั้งแต่ช่วงเช้าของแต่ละวัน ความสัมพันธ์กับผู้คนต่าง ๆ ในชุมชนจึงมักอยู่ในช่วงเวลาทำงานในตลาด ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ส่วนใหญ่จึงได้รับทราบจากชาวบ้านในชุมชนด้วยกันเอง

พื้นที่ที่ ๒ ชุมชนคลองไผ่สิงโต

ตั้งอยู่ตรงข้ามตลาดคลองเตยหลังสถานีรถไฟใต้ดินศูนย์สิริกิติ์ เขตคลองเตย กรุงเทพฯ ชุมชนคลองไผ่สิงโต แรงงานนอกระบบที่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย (ขายอาหารริมทาง ผลไม้ ธุรกิจทำปลาเค็ม ปลาต้ม) อีกส่วนหนึ่งทำอาชีพรับจ้าง เป็นแรงงานเช็นผ้าและยกของในตลาดคลองเตย รับจ้างฉีกใบตอง เป็นแรงงานทำปลาต้ม ฯลฯ) เวลาทำงานของแรงงานนอกระบบที่นี่จึงเริ่มในช่วงบ่ายจนถึงตีสี่ของวันรุ่งขึ้น รายได้จากการทำงานของแรงงานนอกระบบคือประมาณ ๓๐๐ บาทต่อวัน ผู้นำชุมชน คือ คุณพิมพ์ใจ ผาตา ได้ให้ข้อมูลว่าแรงงานนอกระบบในชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ เพราะย้ายถิ่นมาจากหลายภาคของประเทศรวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านแต่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคอีสาน ท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมในชุมชนนี้ผู้คนยังสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยอาศัยความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้านที่มีลักษณะเด่นก็คือ ความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกันเมื่อมีความขัดสนและประสบกับปัญหาต่าง ๆ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างทางอายุของแรงงานนอกระบบในชุมชนแห่งนี้พบว่า มีผู้ที่อายุมากกว่า ๖๐ ปี เพียงคนเดียวเท่านั้น นอกจากนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุ

๘.๒ การเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบ: เสียงสะท้อนจากสองพื้นที่

จากข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อย(Focus Group) ในพื้นที่สองแห่งกล่าวได้ว่า แรงงานนอกระบบมีการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพมากที่สุด โดยใช้วิธีการเตรียมพร้อมที่ไม่กระทบกับภาระทางการเงินและภาระหน้าที่ในการทำงาน ส่วนการเตรียมความพร้อมด้านสังคมนั้น แรงงานทั้งที่เป็นแรงงานรับจ้างและค้าขายต่างให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชน การช่วยเหลือกันจากเพื่อนบ้าน ส่วนการเตรียมความพร้อมด้านที่อยู่อาศัย แรงงานนอกระบบทั้งแรงงานรับจ้างและค้าขายต่างก็ไม่ได้กังวลกับที่อยู่อาศัยในตอนสูงอายุ เนื่องจากมองว่าปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านชั้นเดียว และมีเพื่อนบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความช่วยเหลืออยู่แล้ว อีกทั้งบ้านของตนเองอยู่ไม่ห่างไกลจากสถานบริการสาธารณสุขมากนัก ส่วนการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจพบว่าแรงงานนอกระบบไม่มีความพร้อมมากนัก ไม่ได้มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ไม่ค่อยมีเงินออม พวกเขาต้องการให้หน่วยงานรัฐเข้ามาส่งเสริมและช่วยเตรียมความพร้อมมากขึ้น

ความพร้อมด้านเศรษฐกิจ แรงงานนอกระบบทั้งสองพื้นที่ยังไม่มีอาชีพเสริมรองรับ โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบที่ทำงานอยู่ในต่างจังหวัดยังต้องการให้หน่วยงานรัฐเข้ามาฝึกอาชีพเสริมเพื่อช่วยเหลือเรื่องรายได้ยามสูงอายุ ส่วนในประเด็นเรื่องการไม่ได้ทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อเตรียมพร้อมในด้านเศรษฐกิจนั้น พบว่าเงื่อนไขที่ทำให้แรงงานไม่ได้ทำบัญชีนั้นมีสาเหตุเพราะไม่เห็นถึงความสำคัญ โดยแรงงานนอกระบบในชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ ปี จ.นครนายก ให้เหตุผลที่ไม่ทำว่าเพราะตนเองไม่มีเงินออมและยังมีรายจ่ายที่จำเป็นอยู่จำนวนมาก อีกทั้งต้องใช้เวลาในแต่ละวันเพื่อประกอบอาชีพซึ่งจำเป็นต่อการยังชีพของแรงงานนอกระบบ ส่วนแรงงานนอกระบบในชุมชนไผ่สิงโตให้เหตุผลในทำนองเดียวกันว่าบัญชีรายรับรายจ่ายมีความสำคัญแต่ไม่มีเวลาจดบันทึก ในขณะที่แรงงานนอกระบบในชุมชนนี้ที่มีอาชีพรับจ้างรายวันมองว่าตนเองไม่ได้ทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพราะรายได้ของตนเองไม่คงที่ กล่าวได้ว่าความไม่พร้อมในการเตรียมตัวในการทำบัญชีรายรับรายจ่ายมาจากเงื่อนไขทางด้านอาชีพ อาทิ จำเป็นต้องไปประกอบอาชีพจนไม่ได้จดบันทึกและบางคนมีรายได้ต่อวันไม่สม่ำเสมอ

เงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่ทำให้แรงงานนอกระบบยังไม่สามารถเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจได้เต็มที่ ก็เนื่องจากมีปัญหาเรื่องหนี้สิน มีรายจ่ายมาก เพราะขนาดครอบครัวที่มีสมาชิกจำนวนมาก และลูกยังอยู่ในวัยเรียนทำให้มีความต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายหมุนเวียนและเพื่อปลดหนี้มากกว่าต้องการเงินเพื่อการออม

ผู้วิจัยพบว่าเงื่อนไขประการสำคัญที่ทำให้แรงงานนอกระบบยังไม่สามารถเตรียมพร้อมด้านเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ที่เป็นสวัสดิการของรัฐ ก็คือ แรงงานนอกระบบทั้งสองพื้นที่ไม่ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการจากรัฐ อีกทั้งไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ ที่รัฐจัดเตรียมให้ โดยพบว่าแรงงานนอกระบบทั้ง ๒ แห่งยังไม่มีความรู้และรายละเอียดเรื่องกองทุนบำนาญแห่งชาติ (กบช.) กองทุนประกันสังคม (มาตรา 40) กองทุนเงินกู้สำหรับผู้สูงอายุ ฯลฯ ข้อสังเกตที่พบในประเด็นนี้ก็คือ ทั้งสองพื้นที่ให้คำอธิบายในเรื่องของลักษณะของการสื่อสารจากหน่วยงานรัฐที่ยังไม่มีประสิทธิภาพในการเข้ามาทำความเข้าใจให้แก่แรงงานนอกระบบ ซึ่งแม้ว่าข่าวสารจากทางหน่วยงานต่าง ๆ จะส่งผ่านมายังผู้นำ/ประธานชุมชน แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องและความเอาใจจริงจากหน่วยงาน

ด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ แรงงานนอกระบบทั้งที่มีอาชีพรับจ้างและค้าขาย ทั้งสองพื้นที่ต่างก็เตรียมความพร้อมในลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยแรงงานนอกระบบทั้งสองพื้นที่มองว่าการเตรียมความพร้อมที่ตนเองสามารถทำได้ในขณะนี้ก็คือ ด้านสุขภาพ โดยเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และบางส่วนให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายในรูปแบบของการเคลื่อนไหวร่างกายในช่วงทำงาน การทำงานคือการออกกำลังกาย แต่โดยส่วนใหญ่ไม่มีการออกกำลังกายเป็นกิจจะลักษณะเนื่องจากต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพ เมื่อมีเวลาว่างจึงพักผ่อน นอกจากนี้ยังพบว่าอุปสรรคที่ทำให้การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพของแรงงานนอกระบบในสองพื้นที่ก็คือ ขาดพื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรม

สำหรับสวัสดิการด้านบริการสุขภาพที่รัฐจัดให้ในปัจจุบันนั้น แรงงานนอกระบบมองว่าระบบประกันสุขภาพ (บัตรทอง) ยังมีประโยชน์ และต้องการให้มีสวัสดิการนี้คงอยู่ต่อไปเพราะสามารถช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการไปใช้บริการสุขภาพได้มาก

ด้านสังคม แรงงานนอกระบบทั้งสองพื้นที่มีการเตรียมความพร้อมด้านสังคมคล้ายคลึงกัน คือ ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้าน (neighborhood) และความเป็นชุมชน ในการส่งต่อข่าวสารข้อมูล การช่วยเหลือด้านแรงงาน ปัจจัยเศรษฐกิจและช่วยดูแลเรื่องสุขภาพ หากพิจารณาถึงลักษณะที่แตกต่างกันในเบื้องต้นระหว่างความเป็นเมืองและความเป็นชนบทแล้ว อาจจะทำให้เข้าใจว่าวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ในเมืองอาจจะไม่เอื้อต่อการช่วยเหลือกันและกันในสังคมในลักษณะที่เรียกว่าต่างคนต่างอยู่ แต่การศึกษาค้นพบว่าท่ามกลางความแตกต่างทางที่ตั้งทางกายภาพของสองพื้นที่ พบว่า ความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้านในชุมชนใกล้เคียงที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครนั้นมีความสำคัญมากในการช่วยเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุของแรงงานนอกระบบ กล่าวคือเงื่อนไขของความแตกต่างทางภูมิลำเนาเดิมที่อพยพมาประกอบกับเงื่อนไขความขัดสนด้านเศรษฐกิจ เป็นส่วนผลักดันให้แรงงานนอกระบบจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะใหม่ท่ามกลางความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม แต่เป็นเครือข่ายที่วางอยู่บนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วม ซึ่งเป็นความมั่นคงทางสังคมที่ชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการของกันและกัน กล่าวได้ว่าความเป็นเพื่อนบ้านในชุมชนคลองไผ่สิงโตวางอยู่บนความเหมือนกันด้านความขัดสนดินรน แม้จะมีภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ในขณะที่ความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้านของแรงงานนอกระบบในชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ ปี จ.นครนายก นั้นวางอยู่บนพื้นฐานความคล้ายคลึงกันด้านอาชีพและมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ความใกล้ชิดในหมู่เครือญาติ ซึ่งสามารถช่วยเหลือแรงงานนอกระบบในชุมชนได้ในบางกรณี

ด้านที่อยู่อาศัย แรงงานนอกระบบในชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ ปี ไม่ได้เตรียมการด้านที่อยู่อาศัยเท่าใดนักและไม่ได้มองว่าที่อยู่อาศัยจะเป็นปัญหาในบั้นปลายชีวิต เพราะปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านชั้นเดียวและไม่มีปัญหาเรื่องการเดินทางไปรับบริการสาธารณสุขใกล้บ้าน ในขณะที่ชุมชนคลองไผ่สิงโตนั้น ที่อยู่อาศัยของแรงงานนอกระบบมีลักษณะเป็นห้องแถวเรียงกันเป็นแถวยาวไปตามริมคลอง สร้างด้วยไม้สูง ๒ ชั้นและไม่สูงมาก ด้วยลักษณะที่ตั้งของบ้านพักที่อยู่ใกล้สถานที่บริการสุขภาพและแหล่งประกอบอาชีพ แรงงานนอกระบบบางคนมองว่าไม่ได้เตรียมเรื่องที่อยู่อาศัย เพราะตอนนี้ก็มีความสะดวกในการพักอาศัยเพื่อไปทำงานและสะดวกในการเข้ารับบริการสุขภาพในโรงพยาบาลใกล้เคียง แต่แรงงานนอกระบบบางส่วนในชุมชนคลองไผ่สิงโตมองว่าตนเองมีแผนที่จะกลับไปอยู่บ้านของตนเองในชนบทกับญาติพี่น้อง

หากพิจารณาความแตกต่างทางบริบทในแต่ละพื้นที่ที่จะส่งผลต่อการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบนั้น กล่าวได้ว่าแรงงานนอกระบบทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดยังไม่ได้เตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ ยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการกับเงินออม และทำบัญชีการเงินของตนเอง ไม่มีอาชีพเสริมเตรียมเอาไว้ ในแง่นี้พบว่าแรงงานนอกระบบในต่างจังหวัดต้องการให้รัฐสนับสนุนในเรื่องการฝึกอบรมอาชีพ เพื่อช่วยเหลือเรื่องรายได้ในยามสูงอายุ ในขณะที่แรงงานนอกระบบในเมืองไม่ได้คำนึงถึงอาชีพเสริมหรืออาชีพที่สอง อาจอธิบายในเบื้องต้นได้ว่าบริบทความเป็นเมืองยังเอื้อต่อการหาอาชีพไม่ว่าจะเป็นค้าขายหรือรับจ้างในลักษณะอื่น ๆ เพราะพื้นที่กรุงเทพฯ มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นมากกว่าพื้นที่ต่างจังหวัด จึงมีความเป็นไปได้ที่แรงงานนอกระบบจะประกอบอาชีพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรในกรุงเทพฯ ได้ ในจุดนี้จึงมีความแตกต่างกับพื้นที่ในต่างจังหวัด ซึ่งมีประชากรหนาแน่นน้อยกว่าส่งผลให้หาอาชีพที่เสริมรายได้ในยามสูงอายุได้ยากกว่า

ส่วนการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ แรงงานนอกระบบในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดมีการเตรียมความพร้อมคล้ายคลึงกันไม่แตกต่างกัน โดยดูแลเรื่องการเลือกรับประทานอาหาร ส่วนการออกกำลังกายนั้น แรงงานนอกระบบทั้งสองพื้นที่ไม่ได้ออกกำลังกายแบบเป็นกิจจะลักษณะ แต่มองว่าการเคลื่อนไหวในช่วงเวลาทำงานก็ถือเป็นการออกกำลังกายแล้ว เงื่อนไขหนึ่งที่พบว่าแรงงานนอกระบบขาดโอกาสในการเตรียมพร้อมในการออกกำลังกายก็คือ ทั้งสองพื้นที่ยังไม่มีพื้นที่กลางที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน อาทิ การออกกำลังกาย รวมถึงการบรรยายให้ความรู้ การฝึกสอนอาชีพแก่แรงงานในชุมชน เป็นต้น ปัจจุบันพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมเป็นบริเวณบ้านของสมาชิกคนหนึ่งภายในชุมชน ไม่ใช่พื้นที่กลางของชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นในบางครั้งก็ไม่สะดวกในการจัดกิจกรรมได้บ่อยครั้ง อีกทั้งเนื่องด้วยข้อจำกัดของขนาดพื้นที่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ จึงไม่ค่อยสะดวกมากนัก ทางเลือกและทางออกก็คือ สามารถจะใช้วัดเป็นพื้นที่กลางในการรวมตัวทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ซึ่งในจุดนี้พื้นที่ในชนบทอาจจะมียาวเลือกคือใช้วัดเป็นพื้นที่กลางในการจัดกิจกรรมภายในชุมชนแทน

การเตรียมความพร้อมด้านสังคม แรงงานนอกระบบทั้งสองพื้นที่มีการเตรียมความพร้อมด้านสังคมคล้ายคลึงกัน คือ ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้าน (neighborhood) และความเป็นชุมชน ในการส่งต่อข่าวสารข้อมูล การช่วยเหลือด้านแรงงาน ด้านเศรษฐกิจ และช่วยดูแลเรื่องสุขภาพ ส่วนการเตรียมความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยนั้น แรงงานนอกระบบทั้งสองพื้นที่มองว่าที่อยู่อาศัยไม่ได้เป็นปัญหาในบั้นปลายชีวิต และไม่ได้กังวลในเรื่องดังกล่าว เนื่องจากปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านชั้นเดียว และมีความสะดวกในการเดินทางไปสถานบริการสุขภาพอยู่แล้ว ประกอบกับความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้านทำให้เรื่องนี้ไม่ใช่ปัญหา

ภายใต้สถานการณ์การทำงานที่เป็นแรงงานนอกระบบมีการเตรียมความพร้อมไม่แตกต่างกัน โดยมีมิติที่มีความพร้อมที่สุดคือ ด้านสุขภาพ แต่ขาดความพร้อมด้านเศรษฐกิจ ความแตกต่างนี้สะท้อนให้เห็นเงื่อนไขที่แต่ละคนมีแตกต่างกันไป อันเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ไม่สามารถเตรียมความพร้อมให้แก่ตนเองได้โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าอาชีพที่แตกต่างกัน จะเป็นแรงงานรับจ้างหรือค้าขาย ก็มีรายได้สม่ำเสมอในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แรงงานรับจ้างมีรายได้ไม่คงที่และมีรายจ่ายมาก ในขณะที่แรงงานผู้ค้าขายแม้จะมีงานทำทุกวันและค่อนข้างคงที่ ก็ต้องใช้เวลาแต่ละวันเพื่อประกอบอาชีพมากกว่าการใช้เวลาทบทวนการจ่ายในแต่ละวัน ทำให้การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจในส่วนที่เป็นการออมเงิน การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ทำได้ยาก

๘.๓ ข้อสังเกตจากการเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย

๑) แรงงานนอกระบบทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดมีความสนใจสวัสดิการของรัฐในหลายด้าน และต้องการให้รัฐช่วยส่งเสริมให้ตนเองมีความพร้อมในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เช่น เงินกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ กองทุนการออมแห่งชาติ การช่วยเหลือให้แรงงานนอกระบบมีเงินออมมากขึ้น ฯลฯ แต่ต้องการให้รัฐประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนผู้มีสิทธิมากยิ่งขึ้นเนื่องจากเป็นโครงการที่มีประโยชน์ ข้อสังเกตก็คือ แรงงานนอกระบบขาดและต้องการทราบข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ ที่รัฐมีให้ จากการสอบถามจากพื้นที่พบว่าแรงงานนอกระบบทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการที่รัฐมีให้ได้อย่างเต็มที่ แม้ว่าโดยพื้นฐานแล้วข่าวสารถูกถ่ายทอดจากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐมายังประธานชุมชน แต่พวกเขาประสงค์ให้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐเข้ามาประชาสัมพันธ์ในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับข่าวสารต่าง ๆ ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของพวกเขา เพราะสามารถจะถาม-ตอบข้อสงสัยได้โดยตรงทันที

๒) แรงงานนอกระบบทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดมีความสนใจโครงการสวัสดิการของรัฐโดยจะต้องเป็นไปในลักษณะที่ไม่เป็นภาระทางเศรษฐกิจของตนเองในปัจจุบัน โดยแรงงานนอกระบบในพื้นที่นครนายกมองว่าทางเลือกและสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับจากกองทุนการออมแห่งชาติมีความน่าสนใจมาก เมื่อพิจารณาถึงความเชื่อมั่นในระบบของสวัสดิการของรัฐไทย แรงงานนอกระบบได้สะท้อนเกี่ยวกับการจัดการทางสุขภาพจากหน่วยงานรัฐว่ายังมีปัญหาด้านการบริการที่ไม่เต็มใจของบุคลากรทางการแพทย์ การทำงานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานรัฐในแง่การละเลยและความไม่เอาใจใส่ในข้อมูลที่แรงงานนอกระบบได้ติดต่อแจ้งข้อมูลเอาไว้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในระบบสวัสดิการของรัฐ แรงงานนอกระบบในชุมชนคลองไผ่สิงโตมองว่าในกรณีที่รัฐกำลังเริ่มผลักดันให้แรงงานนอกระบบจ่ายเงินเข้ากองทุนบำนาญแห่งชาติ (กบข.) นั้นดูเหมือนเป็นการที่รัฐเรียกร้องและผลักดันให้แรงงานซึ่งมีรายได้น้อยอยู่แล้วนั้น ต้องมีภาระหน้าที่ทางการเงินมากขึ้น แม้ว่ารัฐจะจ่ายเงินสมทบในระบบให้ครึ่งหนึ่งก็ตาม พวกเขาบอกว่าในชีวิตประจำวันแรงงานนอกระบบที่มีรายได้น้อยก็ต้องจ่ายเงินภาษีให้แก่หน่วยงานรัฐผ่านการซื้อสินค้าและข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นแล้ว ในขณะที่ตัวรัฐเองก็ยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นในระบบที่รัฐจัดขึ้น จากประสบการณ์การประสานงานกับหน่วยงานรัฐ ผู้นำและแรงงานนอกระบบในชุมชนคลองไผ่สิงโตเห็นถึงปัญหาความไม่มั่นคงและล้มละลายของหลายกองทุน จึงไม่ค่อยเชื่อมั่นในคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม ในประเด็นเกี่ยวกับความสามารถในการจ่ายเงินเข้าในระบบสวัสดิการ เช่น กองทุนประกันสังคม กองทุนบำนาญแห่งชาติ แรงงานนอกระบบทุกคน (ทั้งแรงงานในอาชีพค้าขายและรับจ้าง) มองว่าตนเองสามารถจ่ายเงินขั้นต่ำต่อเดือนตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในสวัสดิการแต่ละประเภทได้โดยไม่เดือดร้อน เช่น จ่ายเข้ากองทุนบำนาญแห่งชาติ ขั้นต่ำ ๑๐๐ บาทต่อเดือน และพอใจกับการที่ตนเองสามารถเลือกส่งเงินเข้าระบบเป็นรายงวดแทนรายเดือนได้

๓) แรงงานนอกระบบมีความต้องการดูแลตนเองยามสูงอายุด้วยตนเอง โดยไม่พึ่งพิงรัฐและลูกหลานฝ่ายเดียว พวกเขายินดีและมีศักยภาพในการดูแลตนเองในระดับหนึ่ง ทั้งในด้านสุขภาพ ที่อยู่อาศัย สังคม และเศรษฐกิจ แต่อีกด้านหนึ่งพวกเขายังต้องการการสนับสนุนจากรัฐ ในเรื่องของคุณภาพในการบริหารจัดการระบบสวัสดิการ ทั้งนี้เพื่อรองรับและส่งเสริมทำให้พวกเขาสามารถดูแลตนเองในวัยสูงอายุได้เต็มที่มากขึ้นโดยไม่เดือดร้อนผู้อื่น

๔)สวัสดิการทางสังคมในลักษณะของตัวเงิน เช่น การช่วยเหลือลดค่าใช้จ่ายด้านการรักษาโรค การถือบัตรทองในระบบประกันสุขภาพ การจ่ายเบี้ยยังชีพ ยังเป็นสิ่งที่แรงงานนอกระบบในสองพื้นที่เห็นด้วยและไม่ต้องการให้ล้มเลิกโครงการ นอกจากสวัสดิการด้านตัวเงินแล้ว แรงงานนอกระบบยังปรารถนาที่จะได้รับสวัสดิการในรูปของการบริการสำหรับผู้สูงอายุเช่นเดียวกับในต่างประเทศ เช่น ร้านค้าจำหน่ายสิ่งของราคาถูกลค่าบริการซ่อมแซมบ้านราคาถูก ศูนย์บริการดูแลรับฝากผู้สูงอายุชั่วคราวในระหว่างวัน เป็นต้น

๙. ทัศนคติวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการในต่างประเทศ

ภายหลังจากได้ผลการศึกษา เพื่อนำเสนอการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยบนฐานคิดจากผลการศึกษาที่ได้ทราบเกี่ยวกับความพร้อมหรือไม่พร้อมของแรงงานนอกระบบ จึงได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการในต่างประเทศที่น่าสนใจเพิ่มเติม ได้แก่ ประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศจีน โดยสรุปพบว่า

การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในหลายประเทศอยู่ภายใต้ความคิดที่ต้องการให้ประชาชนในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดี ต้องการให้ความช่วยเหลือและบรรเทาความทุกข์ร้อนของประชาชน ซึ่งเป็นระบบที่แต่ละประเทศก็มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น การจัดสวัสดิการจะอยู่ภายใต้ระบบความมั่นคงทางสังคม (Social Security) ในขณะที่ประเทศเยอรมันมีระบบประกันสังคม (Social Insurance) เป็นแกนหลักในการจัดสวัสดิการทางสังคม

การให้ความสำคัญในการจัดสวัสดิการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ในส่วนของมิติในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่แต่ละประเทศให้ความสำคัญนั้นเป็นไปในทางเดียวกัน คือให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตในด้านเศรษฐกิจและสุขภาพเป็นหลัก

ในการจัดเตรียมสวัสดิการด้านเศรษฐกิจจะมีความแตกต่างกันไปในการกำหนดอายุของผู้ที่จ่ายเงินเข้าระบบ และการกำหนดจำนวนปีในการจ่ายเงินสมทบเพื่อที่จะรับสิทธิประโยชน์ ตัวอย่างเช่นในประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดให้คนวัยแรงงานที่มีอายุครบ ๒๐ ปี ต้องเริ่มจ่ายเงินเข้าระบบ โดยผู้สูงอายุจะได้รับเงินบำนาญหรือสิทธิประโยชน์ก็ต่อเมื่อจ่ายเงินเข้าระบบมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๕ ปี นอกจากนี้การจ่ายเงินบำนาญในบางประเทศ เช่น เกาหลี และ เยอรมัน ยังแบ่งประเภทการรับบำนาญเป็นแบบต่าง ๆ เช่น การรับบำนาญเต็มจำนวน บำนาญก่อนเกษียณอายุ และบำนาญภายหลังกำหนดเกษียณอายุ ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สูงอายุเองได้ แต่ทั้งนี้ผู้ได้รับสิทธิประโยชน์ต้องมีคุณสมบัติสอดคล้องกับเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น อายุครบตามเกณฑ์ที่กำหนด ระยะเวลาในการจ่ายเงินเข้าระบบไม่ต่ำกว่าปีที่กำหนดไว้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการทางสังคมในมิติเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุในหลายประเทศพบว่าปัจจุบันมีการพยายามปรับเปลี่ยนให้เป็นรูปแบบการประกันสังคมมากกว่าการช่วยเหลือทางสังคม โดยเปลี่ยนจากระบบ PAYGO เป็นระบบ Pre-funding ซึ่งเป็นระบบการจ่ายเงินเข้าระบบด้วยตนเองล่วงหน้า ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบในชีวิตของปัจเจกบุคคลเองล่วงหน้าก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยมีรัฐและนายจ้างจะช่วยเหลือสมทบด้านค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่ง กล่าวได้ว่า หน่วยงานที่มีส่วนร่วมกันในการจ่ายเงินเข้าระบบบำนาญ ได้แก่ รัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น (ในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาและจีน) นายจ้าง ลูกจ้างในสถานประกอบการ และแรงงานนอกระบบซึ่งเป็นแรงงานอิสระ (self-employed)

ส่วนการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพในหลายประเทศพบว่าการสร้างระบบประกันสุขภาพซึ่งมีการแบ่งส่วนกันจ่ายเงินเข้าระบบ เหมือนกันระบบบำนาญ คือ ได้รับการสมทบจากรัฐ นายจ้าง ลูกจ้าง และแรงงานนอกระบบ ซึ่งแต่ละประเทศมีอัตราส่วนในการจ่ายที่แตกต่างกันไป โดยยังมีสวัสดิการทั้งที่เป็นรูปแบบบริการและรูปแบบเงินสด รวมทั้งสองรูปแบบผสมผสานกัน

การจัดสวัสดิการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ (self-employed) พบว่าทุกประเทศได้ให้ความสำคัญกับบุคคลกลุ่มนี้ด้วย โดยภายหลังจากที่สร้างระบบที่ให้สิทธิประโยชน์ไปยังบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ครู อาจารย์ ทหาร และลูกจ้าง แล้ว ก็มีการขยายสิทธิประโยชน์ให้ครอบคลุมกลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่เป็นแรงงานนอกระบบ เช่น เกษตรกร ชาวประมง แพทย์ หนายความ นักเขียน ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นนายจ้างของตนเอง

ประเทศญี่ปุ่น ถือว่าเป็นชาติแรกที่จะจัดระบบความมั่นคงทางสังคมขึ้นมาเป็นสวัสดิการสำหรับแรงงานนอกระบบ ทั้งที่ประเทศญี่ปุ่นในขณะนั้นยังคงมีประชากรในภาคส่วนอิสระนี้อยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ญี่ปุ่นมีระบบบำนาญพื้นฐาน (Basic Pension) ซึ่งเป็นบำนาญแบบบังคับภายใต้ระบบบำนาญแห่งชาติ และมีกองทุนบำนาญแห่งชาติ (National Pension Fund) ซึ่งแรงงานนอกระบบสามารถเข้าร่วมได้โดยสมัครใจ นอกจากนี้ในส่วนที่เป็นสวัสดิการด้านสุขภาพนั้น ประเทศญี่ปุ่นยังมีระบบประกันสุขภาพแห่งชาติเป็นสวัสดิการคุ้มครองแก่แรงงานนอกระบบด้วย ส่วนในประเทศเยอรมัน ตั้งแต่ปี ค.ศ.๒๐๐๖ เป็นต้นมา แรงงานนอกระบบสามารถได้รับความคุ้มครองภายใต้ระบบความมั่นคงทางสังคม โดยในส่วนของเงินบำนาญสามารถใช้รูปแบบบำนาญขั้นที่ ๑ แบบบังคับ (Mandatory Basic Pension Schemes) ซึ่งครอบคลุมบุคคลที่เป็นแรงงานนอกระบบที่เป็นเกษตรกร แพทย์ หนายความ นักเขียน ศิลปิน ฯลฯ ในส่วนระบบประกันสุขภาพ แรงงานนอกระบบสามารถเลือกประกันได้ตามความสมัครใจได้ โดยจะเป็นการประกันโดยส่วนตัว (private) หรือประกันสุขภาพโดยรัฐ (statutory) ก็ได้ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า มีระบบประกันบำนาญเพื่อเป็นสวัสดิการทางสังคมภายใต้ระบบความมั่นคงทางสังคมที่เป็นลักษณะของการประกันสังคม (social insurance) ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้จ่ายสิทธิประโยชน์สมทบให้แก่แรงงานนอกระบบ นอกจากนี้แรงงานนอกระบบสามารถวางแผนการออมเงินเพิ่มเติมจากส่วนบำนาญภาคบังคับ คือ แผน solo ๔๐๑ (k) และ SEP-IRA แต่ข้อสังเกตก็คือแผนนี้เป็นแผนที่มุ่งกลุ่มแรงงานนอกระบบที่มีรายได้ดีกว่าแรงงานนอกระบบที่มีรายได้น้อย อย่างไรก็ตาม อเมริกามีสวัสดิการด้านสุขภาพ ๒ แบบ คือ ระบบ Medicare ซึ่งเป็นลักษณะของการประกันสังคม และระบบ Medicaid ซึ่งเป็นลักษณะของการช่วยเหลือทางสังคม (social assistance) สองระบบนี้แตกต่างกันตรงที่ระบบ Medicaid จะให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุโดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา คือ ดูจากความขัดสน ขาดแคลน และความจำเป็นในแต่ละบุคคล ส่วนประเทศจีน กำลังมีการวางแผนขยายการจัดสวัสดิการไปยังแรงงานนอกระบบที่เป็นชาวนาซึ่งถือว่าเป็นแรงงานที่มีรายได้น้อยและเป็นประชากรที่เป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศ

ปัญหาและข้อเสนอแนะจากการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ

๑) ปัญหาการจัดสรรเงินทุนในระบบบำนาญ ในบางประเทศ เช่น เยอรมัน และ ญี่ปุ่น พบว่ามีแรงงานที่ไม่สามารถนำเงินจ่ายเข้าระบบประกันสังคมในส่วนของการบำนาญได้ นอกจากนี้ผู้ที่มีงานทำแต่มีรายได้น้อย รายได้ไม่คงที่ ก็ไม่สามารถนำส่งเงินเข้าระบบได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อขาดการนำส่งอย่างต่อเนื่อง นานเกินระยะเวลาที่กำหนดก็จะทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถได้รับสิทธิประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ปัญหาดังกล่าวยังมาจากทัศนคติที่บุคคลไม่มีความเชื่อมั่นในระบบบำนาญที่มีอยู่ ในแง่ที่จะสร้างหลักประกันให้แก่พวกเขาได้อย่างแท้จริง สำหรับประเทศจีน มีปัญหา คือ มีการแย่งยึดค่าแรงต่อเดือนต่ำกว่าความเป็นจริง นอกจากนี้การจัดระบบบำนาญในระดับเทศบาลในจีนซึ่งเคยใช้ในปี ค.ศ.๑๙๙๖ สะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลไม่สามารถจัดกำลังคนมาบริหารจัดการเงินในระบบประกันสังคมได้ อีกทั้งยังมีเรื่องการทุจริตอาชญากรรม และการฉ้อโกงในการจ่ายเงินเข้าระบบกองทุนภายในเทศบาลด้วย

๒) ปัญหาด้านสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับ เนื่องจากคำจำกัดความกว้าง ๆ คือ แรงงานที่ไม่ได้ทำงานในสังกัดนายจ้างหรือแรงงานผู้ที่เป็นนายจ้างของตนเอง แรงงานนอกระบบเป็นกลุ่มคนที่มีอาชีพหลากหลายและกว้างขวางมาก ดังนั้น การจัดสวัสดิการทางสังคมจึงอาจต้องคำนึงถึงศักยภาพและแนวทางที่จะสามารถครอบคลุมการมอบสิทธิประโยชน์แก่ผู้สูงอายุได้อย่างทั่วถึงทุกกลุ่มอาชีพ อย่างไรก็ตาม ในประเทศอเมริกา ปัญหาที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ คือ แรงงานนอกระบบบางกลุ่ม เช่น เกษตรกรและผู้มีรายได้น้อยจะไม่มีทางเลือกมากเท่ากับผู้ที่รายได้สูงซึ่งไม่มีปัญหาในการส่งเงินเข้าระบบ การที่ประเทศอเมริกาให้ความสำคัญกับแรงงานนอกระบบที่มีรายได้ดี ก็เนื่องจากคนกลุ่มนี้ยินดีและสามารถจ่ายเงินได้อย่างต่อเนื่อง พวกเขาทราบว่า การจ่ายเงินออกไปสู่ระบบนั้นจะแลกกลับคืนมาด้วยสิทธิประโยชน์ที่ตนเองต้องการได้อย่างแน่นอน

ปัญหาการรับสิทธิประโยชน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ หากระบบบำนาญกำหนดเงื่อนไขระยะเวลาในการจ่ายเงินเข้าระบบ เช่น การที่ต้องจ่ายครบ ๒๐ ปี หรือ ๒๕ ปี จึงจะจ่ายสิทธิประโยชน์ให้นั้นอาจเกิดปัญหาว่าบางคนเมื่อมีอายุถึงเกณฑ์ที่ประเทศกำหนดให้เป็นผู้สูงอายุแล้ว แต่กลับไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ เพราะขาดคุณสมบัติด้านเงื่อนไขระยะเวลาในการจ่ายที่กำหนดไว้

ปัญหาในการให้สิทธิประโยชน์จากสวัสดิการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะมิติด้านสุขภาพยังเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขด้านหน่วยงานที่รับผิดชอบด้วย เช่น ในอเมริกา การบริการสุขภาพสำหรับประชากรสูงอายุนั้นมีปัญหาเรื่องการทำงานที่ซ้ำซ้อนและซับซ้อนเกินไป และไม่มีองค์กร/หน่วยงานใดที่จะดูแลเรื่องบางเรื่องได้โดยตรง ดังนั้นการรับทราบปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ การกระจายสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง รวมทั้งอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องการจัดสวัสดิการต่าง ๆ จึงยังไม่สามารถทำได้เต็มที่ อีกประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวเนื่องกันก็คือ ปัญหาด้านคุณภาพในการให้บริการสวัสดิการทางสังคมด้านสุขภาพ โดยจากประสบการณ์ในหลายประเทศ เช่น อเมริกา พบว่าการจัดสวัสดิการทางสังคมด้านสุขภาพทั้งที่เป็นระบบ Medicare และ Medicaid ยังมีคุณภาพที่ไม่เหมาะสมและไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้ ในแง่นี้ มองได้ว่าการเตรียมพร้อมด้านสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุจำเป็นต้องวางระบบการจัดสวัสดิการให้เหมาะสม สร้างคุณภาพของสวัสดิการ ให้สามารถสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุให้ได้มากที่สุด เนื่องจากคุณภาพที่ไม่ดีจะเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเข้าร่วมในระบบสวัสดิการที่รัฐและสังคมจัดให้ด้วย พร้อมกันนี้ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพและรับผิดชอบต่อตนเอง